ANUL I. — No. 3 MARTIE 1890.

ANALELE ARCHITECTUREI

ŞI ALE

ARTELOR CU CARE SE LÉGĂ

NOTE FUGITIVE

Lectoriĭ noştri cunosc interesul ce de aprópe purtăm şcólelor de bele-arte ; aşa nădăjduim că nu vom lăsa să trécă nicĭ o ocasiune, fără a zice un cuvînt de ele. E adevĕrat că nu e un ce tocmaĭ facil să schimbĭ un curent, dar cu răbdare, cu bună-voinţă totul póte fi împlinit ; iată de ce nu vom înceta să ridicăm glasul şi la trebuinţă vom ajunge la un diapazon maĭ ridicat. O stare de lucrurĭ cînd e vĕḑută, pipăită că e rea şi ómeniĭ nu aŭ aerul de a voi o îndreptare, atuncĭ cînd un interes de aprópe e util să fie purtat unor instituţiunĭ menite a da róde sănătóse, instituţiunĭ ce se găsesc aḑĭ în plină părăsire, trebue, ni se impune ca să nu păstrăm tăcerea. Noĭ o facem şi cu dragă inimă. Zilele trecute, unul din ziarele capitaleĭ, a dat într'o notiţă laconică ştirea că şcólele nóstre vor fi scóse din letargiă, ştire ce a produs o adîncă satisfacţiune în cercurile restrînse, unde se găsesc fiinţe .... ce vor să înveţe a înota, fără însă a se arunca în apă ! Noĭ o mărturisim fără teamă, nu am dat şi cu nicĭ un preţ nu putem da atenţiune unuĭ *zvon*. Să nu uităm că apele nestătătóre la noĭ sînt numeróse şi prin urmare pot curge paşnic în albia lor, revoluţiunĭ de acelea de care vorbeşte Cuvier în *Discursurile* sale, nu le va abate, nu le va schimba mersul liniştit !

Acelaşĭ ziar anunţă în momentul în care scrim aceste rîndurĭ, că în afară de înbunătăţirile ce se proectéză oropsitelor nóstre scóle artistice, o secţiune de architectură va fi întocmită. Nu cum-va publicaţiunea de faţă.... a avut un mic rol în acéstă cestiune ?

E o simplă întrebare.

Acum zece zile am avut ocaziunea a vizita cu d'amănuntul atelierul şcóleĭ de bele-arte din Bucureştĭ.

Pe păretele ce odinióră era plin de compoziţiunile d-lor Mirea — *Intîia familie în repaus* — Hinţia — *Adam şi Eva găsesc cadavrul luĭ Avel*—şi Stefănescu—*Orfeu urmat de Euridice*— în fine bazo-relieful d-luĭ Georgescu — *Răpirea Prozerpineĭ*— actualmente se află o pînză semnată de d. Bălănescu, singurul tînăr trimis azi de guvern în străinătate să studieze pictura. Tóte lucrările citate au fost distruse de focul din Martie 1884, adică un an după publicarea nouluĭ regulament al şcóleĭ.

In incintă era afişată *o compoziţiă săptămînală* ce se tratéză ca schiţă, ea era intitulată *Belizar şi regele Vandalilor* ; o descripţiă întrégă pe o jumătate cólă de hîrtiă şi scrisă destul de des ; am reţinut numele luĭ Hilderic, Genseric, Gelimer, pe urmă eraŭ sub liniatele cuvinte de trofee, care, generalĭ.... nu lipsea de cît versul :

. . . . . nobilĭ mult vestiţĭ
Tot cu fier acoperiţĭ !

Maĭ era cestiunea de Cartaginea, cea ce a făcut să ne amintim tablourile pline de culóre din *Salambbo* al luĭ Flaubert, în fine ca să încheiăm, compoziţiunea se arăta destul de strălucită şi nu cerea de cît agerime de creion, *furia*, în felul celeia de care a dat atît de netăgăduite dovezĭ mult regretatul Gustave Doré.

La întrebările d-luĭ Socolescu (ne găsém în compania d-sale) întrebărĭ făcute elevilor ce se aflaŭ prezinţĭ în atelier, viitoriĭ pictorĭ şi sculptorĭ rĕspundeaŭ fără nicĭ o sfială, că în ceea ce priveşte costumele şi accesoriile decorative cu care îmbrobodesc schiţele ce lucréză, *fac ce pot, ce se pricep ;* un asemenea rĕspuns ar fi suficient, ca să deschidă ochiĭ celor ce nu vor să vadă de cîte neajunsurĭ se lovesc tinerĭ, cărora ar trebui să li să creeze o maĭ bună sórtă...

Pretextul viziteĭ nóstre era de a asista la cursul de estetică şi istoria artelor, curs făcut cu îngrijire de d. Stăncescu. E de regretat că asemenea interesante lecţiunĭ nu sînt urmate de cît numaĭ de eleviĭ şcóleĭ. Nu voim să vorbim de loc alt de cît bine de tînăra generaţiune ce stă adunată în catul al treilea al Universităţeĭ ; dar Dumnezeŭ să ne ierte, ne ar fi cu neputinţă să admitem că aste fragede fiinţe, din care póte nicĭ una nu a trecut de şapte-spre-zece anĭ, îşĭ daŭ bine séma de literatura, mitologia şi istoria antică .. Prelecţiunilor d-luĭ Stăncescu nu li se pot aduce de cît elogiĭ, ele însă sînt peste puterile, peste mijlócele auditoruluĭ d-sale ; un curs de istoriă, de literatură a lipsit în tot-d'auna scólelor de bele-arte ; fără istoriă, fără literatură, estetica nu merge departe !

Lecţiunea la care am asistat erea a XX-a, urmare asupra luĭ Phidias (respectăm ortografia domnuluĭ Stăncescu).

Consideraţiunĭ estetice asupra baso-reliefurilor din frontonurile Partenonuluĭ.

1. Composiţiunea (*Linii*, gruparea *persónelor*, draperii).

2. Execuţia (Perspectiva aeriană). Ca să putem judeca subt adevărata lor valóre estetică aceste baso-reliefurĭ, trebue să ni le închipuim :

1) In cadrul lor,
2) Cu îndoita lor polichromiă,
3) La locul lor,
4) In mijlocul monumentelor de cari ereaŭ înconjurate.

Acest rezumat al lecţiuneĭ a fost scris pe tablă la intrarea în atelier şi cu îngrijire copiat de toţĭ eleviĭ.

Am fi dorit mult să espunem în totul interesantul studiu. Ca să punem ordine în notele ce am cules ne-a lipsit timpul, lucru ertat, *quand on a le soleil au coeur....*

Vom transcrie însă tóte bucăţile dictate, cari eraŭ în tot-d'a-una precedate de un, *vě rog să scrițĭ domnilor*.

Acele bucăţĭ sînt în numěr de patru:

A) «Cercetînd într'un mod estetic maĭ întîĭ concepţiunea (compoziţia) şi apoĭ egsecuţia din frontonul Oriental a bazo-reliefurilor care îl decoréză; găsim că Fidias şi ca alegere de subiect şi ca mod de a grupa personagele în compoziţiunile sale, corespunde legilor estetice de liniĭ şi de grupare de personage. Maĭ întîĭ ca liniĭ, centru compoziţiĭ are în masa sa generală o tendinţă *dominătóre către linia perpendiculară*, adică, către linia care represintă în simbolismul liniilor linia idealuluĭ. Cele-l-alte grupe, saŭ maĭ bine zis liniile pe cari le formez grupurile ce înconjóră compoziţiunea centrală în drépta şi în stînga; cu cît personagele reprezentate se cobor de la importanţa lor divină cu atît ele prezintă în masele lor generale liniĭ, cari tind către liniĭ oblice, pînă cînd în fine ajung în extremităţĭ la linia orizontală. (Grupul din stînga al Proserpineĭ şi a luĭ Ceres aŭ o tendinţă oblică ca şi în partea opusă grupul Parcelor. Pe cînd Aurora în partea extremă stîngă, ca şi Seara în partea extremă dréptă aŭ o tendinţă către linia orizontală)».

B) «Dacă examinăm a doua parte, adică egzecuţia, în bazo-reliefurile din frontonurile Partenonuluĭ, găsim că în nicĭ o lucrare care precedase arta sculpturală la Grecĭ, egzecuţia nu se poate compara cu aceia ce observăm într'aceste bazo-reliefurĭ. Nu numaĭ părţile nude, cu proporţiunile lor relative, sînt studiate după o natură alésă şi prezantată vedereĭ spectatoruluĭ sub cea maĭ frumósă înfăţişare a lor; dar lucrul care surprinde pe observatorĭ, e: că Fidias fusese preocupat încă de atuncĭ de una din cele maĭ importante chestiuni estetice, adică de aceia, că cu cât un grup saŭ o seriă de grupurĭ dintr'o compoziţiune sînt mai importante, cu atîta ele trebue să ocupe şi un loc maĭ mare şi în compoziţie şi să fie şi maĭ izbitóre pentru vedere *prin relieful lor* şi prin sfirşitul egzecuţiuneĭ. Ast-fel Fidias ca să pótă ajunge la acest rezultat atît de important, face ca şi nudul ca şi draperiile şi accesoriile ce împresóră personagele principale; să fie înfăţişate cu mult maĭ mare şi maĭ cu sémă cu un relief maĭ puternic, pe cînd cu cît îndreptăm privirea către cele douĕ extremităţĭ ale composiţiĭ, óre-care părţĭ ale draperiilor sînt tratate maĭ mult prin *masele lor generale* şi ast-fel şi execuţia e maĭ puţin îngrijită, acésta însă cu intenţiune».

C) «Ca să putem judeca adevěrata valóre artistică a baso-reliefurilor din Partenon, trebue ca prin imaginaţiune să revedem aceste lucrărĭ înconjurate de cadrul, care le punea la adevěratul lor punct de perspectivă; trebue să le vedem deslipindu-se peste un fond roşu închis cu o coloraţiune armonică, care era cu atît maĭ deschisă cu cît ea era aplicată pe primele planurĭ şi cu atît maĭ închisă cu cît se apropia de extremităţile composiţiĭ; trebue să ne închipuim aceste baso-reliefurĭ, pe lîngă polichromia coloreĭ împodobite cu polichromia metalică de bronz aurit, cu care era făcută armele, ăripile şi diversele accesoriĭ din acéstă composiţiă; trebue în fine să le vedem în mijlocul monumentelor care înconjura Partenonul şi luminate de lumina maĭ zilnic din cerul senin din Atena».

D) «Dacă cercetăm o ultimă chestiune asupra execuţiĭ acelor douĕ baso-reliefurĭ din Partenon şi ne întrebăm: fost-aŭ ele şi *concepute* şi *executate* de capul şi de mîna luĭ Fidias? Vom respunde, că dacă comparăm între ele amîndouĕ baso-reliefurile vedem, că şi *natura* subiectelor şi modul de a grupa personagele şi gesturile principale şi felul persónelor, maĭ cu sémă cele de la extremităţĭ fiind acelaşĭ; putem conchide cu siguranţă, că amîndouĕ composiţiunile din frontonurĭ aŭ fost făcute de Fidias. Intru ceia ce priveşte însă execuţia, o simplă privire, un simplu studiŭ comparativ între frontonul oriental cu frontonul occidental, ne probează că numaĭ frontonul oriental a putut se fiă executat maĭ în întregul sěŭ de Fidias, iar cel occcidental pus sub direcţia luĭ Alcamenes, unul din ceĭ maĭ însemnaţĭ elevĭ aĭ luĭ Fidias, a fost executat cu deosebiţĭ artiştĭ, cari uniĭ adoptînd cu desěvîrşire principiile şi modul de a interpreta natura ale scóleĭ luĭ Fidias, caută să se apropie cu cît putură maĭ mult de lucrările maestrului lor; pe cînd alţĭ elevĭ adăpaţĭ la scóla luĭ Miron şi care aveaŭ încă tendinţele scólelor dorice, de şi urmară în lucrarea lor modelul ce'l avea înainte făcut de Fidias, totuşĭ credinţele lor, educaţiunea lor şi póte o maĭ mică dibăciă de mînă, făcu ca observatorul care examină frontonul occidental să vază, că el e pînă la óre-care grad departe de a întruni toate calităţile artistice pe care le aŭ constatat în frontonul oriental».

*

Cine s'a găsit ca să ne tăgăduiască nouă gustul artelor? O dovadă viă stă în faţa nóstră; cel ce crede contrariŭ bine-voiască a deschide proectul de budget al învăţămîntuluĭ pe anul 1890—91; la pagina 206 staŭ înscrise cu statul No. 105 şi 106, *Pinacotecele*. Cea din Bucureşti are fixată suma de leĭ 1.680—citéscă bine lectorul — 1,680 pentru personal, plus *o miă* pentru spese de incadrare şi restaurărĭ; pentru cea din Iaşĭ cifra de o miă ar fi fost escesivă, decĭ nu e de cît una de opt sute! Nu ne îndoim că sînt mulţĭ din lectorĭ, cari se vor întreba: în ce scop s'aŭ votat cîte-va milióne pentru ridicarea uneĭ clădirĭ de muzeŭ, atuncĭ cînd nicĭ nu există un fond de achisiţiunĭ. . . . . Practic, serios nu ar fi oare să întrebuinţăm o parte din sumele votate la formarea unor colecţiunĭ frumóse, cari să serve de studiŭ?

Reprezintanţĭ aĭ ţăriĭ, amintiţi-vě vorba sărmanuluĭ Laerţiŭ, *pipăiţi-vě domnilor!*

*

Dintre tóte construcţiunile acelea ce sînt menite a dispare repede, *teatrele* şi *sălile de spectacol* se pun în întîiul rînd. Materialele întrebuinţate în ridicarea lor, mulţimea de pînze, decorurĭ, accesoriĭ, fac din ele cenuşă în scurtă vreme, dacă lipseşte seriósa privighere de fie-ce minută, de fie-ce secundă.

Inainte de întrebuinţarea luminatuluĭ electric, viaţa spectatoruluĭ într'o sală de representaţiunĭ teatrale era fórte expusă.

Unul din ceĭ maĭ simpaticĭ artiştĭ aĭ teatruluĭ nostru, ne spunea cu mirare acum cît-va timp, cum edificiul şi în special scena cu nenuměratele sale ţevĭ de gaz ce circulaŭ în tóte direcţiunile a scăpat de primejdie, ast-fel ajungînd astă-zĭ la o vîrstă, relativ înaintată, căcĭ datează de pe timpul luĭ Stirbeĭ-Vodă (1852).

Cu galeriile sale de circulaţiă împrejurul lojelor, galeriĭ peste măsură de strimte, într'un caz de alarmă, nenorocirile ar fi fost fără margine; (amintirile *Ringuluĭ* din Viena, *Opereĭ Comice* din Paris, teatruluĭ din Nizza, sînt amintirĭ sfîşietóre) astă-zĭ

numaĭ e aprópe nicĭ un pericol. Teatrul nostru care de la rapiță a trecut la gaz și în urmă la electricitate, e pus la adăpost și spectatoriĭ pot asista în liniște la *Femeile nóstre*, la *Voivodul Țiganilor*, la *Năpasta*, ultima scriere a dramaturguluĭ căruia datorim *Scrisórea perdută*; suntem siguri că piesa tradusă în limba franceză și reprezintată în *Théâtre libre* de la Paris, unde de curînd a avut loc un spectacol datorit luĭ Tolstoi, va avea un bun succes între obișnuițiĭ amatorĭ aĭ săleĭ luĭ Antoine.

Anul 1889 a vĕzut distrugîndu-se prin foc, vre-o treĭ-ḑecĭ de teatre, iată lista lor :

Teatrul liric din St. Paul } Statul Minesota (America de Nord).
— din Dulute }
— Kirkaldy în Scoția,
— Aldershot în Englitera,
— Solaralo, la Ravena,
Circul din Manchester,
Teatrul Franck din Noul-Orléans,
— Varietăților de la Leicester,
— Bijou din Melbourne,
— Seaty din Pensylvania (Statele-Unite),
— de Varietățĭ din Londra,
Stadt Teater de la Wetelboch,
Teatrul Mont-Tabor din Milan,
— Asioli de la Coregio,
— Ukieh (Statele-Unite),
— Opereĭ de la Zacatecas (Mexic),
— San-Carlino la Catania,
Circul Prians la Nantes,
— Spadosi la Bolonia,
Teatrul Staley-Bridge (Anglia),
— Spaniol din Barcelona,
— Globul de la Boston,
— Frances din Tunis,
— Roma din Bahia-Bianca,
— German din Buda-Pesta,
— Liceo din Salamanca,
— Re Umberto din Florența.

Primele zile ale anuluĭ 1890 s'aŭ arătat triste pentru salele de spectacol; dacă teatrul din Stutgart a scăpat ca prin minune chiar în séra nouluĭ an și focul a putut să fie repede înăbușit cel din Zurich însă a fost distrus. De asemenea vesela sală Alcazar din portul de la Hâvre, teatrul Rondda Valley din Englitera, teatrul Burseĭ (Bruxelles) și Sabbatier din Moissac (Franța). Acest din urmă era noŭ de tot și fusese ridicat ca să înlocuiască o altă sală distrusă și dînsa tot prin incendiŭ. Bursa din Bruxelles era iarăși de curînd clădită; prima reprezentație avusese loc la 19 Decembre 1885.

Incheiem aceste liste cu teatrul comunal din Amsterdam, ars cu desevîrșire în luna acésta.

Iubitoriĭ de tabele statistice pot găsi în scrierile luĭ Chenevier înșirate salele ce aŭ fost nimicite, de acum 150 de anĭ și până în zilele nóstre.

Acolo vor vedea că teatrul din Capo-d'Istria în 1794 a dispărut făcînd 1000 de victime, circul Lehmann (14 Februar 1836) 800 victime, teatrul din Canton (28 Maĭ 1845) 1670 de victime!... numaĭ cităm salele de spectacol din Quebec, Calsruhe, Livorno, Shan-Hai, Tien-Tsin, Brooklyn, de cît în scop de a aminti, că numĕrul celor morțĭ în fie-care nu a fost inferior de o sută.

*

In multe rînduri presa a atins cestiunea clădirilor cîtor-va palate necesariĭ, pe de o parte înfrumusețăriĭ capitaleĭ, pe de alta mersuluĭ afacerilor zilnice; a intra aḑĭ în edificiĭ, ca acele în care zac postele și telegrafele, saŭ în acele unde se împarte dreptatea, este a întîmpina un desgust curat și cu tóte acestea stăm loculuĭ în sale infecte, par' că am fi niște sălbaticĭ din Uganda saŭ din țara luĭ Rumanica!

Pentru *palatul parlamentuluĭ*, s'a vorbit și s'a scris destul, probabil cestiunea nu e destul de coaptă, căcĭ o vedem iarăși răsărind; ne amintim că acum vre-o 12—13 anĭ un concurs a avut loc, la care aŭ luat parte vre o patru saŭ cincĭ proecte; planuluĭ purtînd devisa *Severin*, datorit d-luĭ Săvulescu, architectul Ministeruluĭ de Instrucțiune, i s'a atribuit premiul al douilea, singur decernat; de atuncĭ numaĭ știm să se fi întocmit vre un noŭ plan, hîrtie pentru rapórte și dosare însă s'a consumat destulă. Maturul nostru corp, Senatul, ar trebui să se maĭ miște și să 'șĭ aducă aminte că nu e de cît *tolerat*, acolo unde se găsește în presinte cu locuința; din causa luĭ lipsesc sale de studiĭ Universitățiĭ nóstre; profesoriĭ facultăților numaĭ aŭ nicĭ o libertate în cursurile lor, stînjinițĭ fiind la fie-ce pas cu distribuțiunea orelor de conferințe și prelecțiunĭ.

Afacerea *palatuluĭ justițieĭ* a devenit de domenul legendelor; cu iuțeala cu care merge, e maĭ mult de cît probabil, că ea e reservată viitoruluĭ secol, din fericire însă că numaĭ sînt de cît zece anĭ. Tristă părere ar putea cine-va să 'șĭ facă gîndindu-se, că aceia ce numĕră cel maĭ mare numĕr de prozelițĭ, dintre tóte profesiunile intelectuale, sînt nevoițĭ a se strînge aprópe zilnic în vestibule, sale, galeriĭ de o necurățenie exemplară.

In astă ultimă privință clădirea din strada Doamneĭ, unde sînt așezate postele și telegrafele póte face seriósă concurență (ceva identic am avut ocasiunea să vedem și la Galata, la Constantinopol). In vechia construcțiune s'aŭ schimbat mulțĭ directorĭ, toțĭ fără escepțiune, aŭ întocmit comisiunĭ ca să se ocupe cu modul de a aduce la îndeplinire ridicarea unuĭ *palat al postelor*, și dacă nu ne înșelăm una este numită chiar în momentul de față; hotărîrile avea-vor vre-o urmare sănătósă? Ne cam îndoim.... avînd în vedere indolența nóstră.

Ce preț, întrebăm, ar trebui ca cine-va să pue pe sgomotul ce a circulat că locul, piața Constantin-Vodă din fața caseĭ de depunerĭ va fi vîndut unor străinĭ, pentru ridicarea uneĭ sale de spectacol, atuncĭ cînd se hotărîse de cîtă-va vreme ca acel teren să serve postelor?

*

Bucureștiĭ noștri sunt în ajun de a vedea nouĭ prefacerĭ, în urma unuĭ împrumut de 16 000.000.

Cu prelungirea bulevarduluĭ de la Universitate, spre partea opusă a Cotrocenilor, capitala va lua un alt aspect; ea va poseda o linie aprópe dréptă, care o va împărți în două; aer va fi dat unor suburbiĭ înăbușite, multe terenurĭ vor cîștiga sută la sută din valórea lor, comunicațiunile vor deveni maĭ răpezĭ, maĭ lesnicióse și astă nouă schimbare va da încă o dovadă, că dînsa se găsește în plin progres și și-a luat deviza : *tot înainte.*

Louis Blanc, vorbind unde-va de clădirile vechĭ parisiane, zice : «Să se distrugă stradele și să se deschidă căĭ spaciόse; să se dee «Parisuluĭ plămîni acolo unde se simte greutate să respire, «trebue, higiena o poruncește și progresul o cere. Dar pre- «tutindenĭ unde interesul sănătățiĭ publice, pretutindenĭ unde «desfășurarea, fără dor și póte, a civilisațiuneĭ nu prescriŭ edi- «litățiĭ parisiane de a se arăta crîncenă, grație pentru vechiul

«Paris! graţie pentru resturile văzute ale acestuĭ trecut pe care «prezintele nu ar putea să'l spulbere în tot ce îl aminteşte fără «a comite o crimă, fără a comite un paricid!»

Intre schimbările radicale ce se pregătesc chiar pentru anul de faţă, un numĕr de *case vechĭ*, împreună cu biserica de la Caimata, vor dispare pentru veciă. Dacă am amintit cuvintele istoricului frances, am făcut'o cu scop de a spune, că noĭ nu am găsit nicĭ un mijloc ca să păstrăm vre unele din bătrînele clădirĭ, de care odinióră Bucureştiĭ eraŭ plini, clădiri cu streaşină, ceardac, beciŭ, acoperiş ridicat şi cari sub chipul cu care ni se arătaŭ, dovedea simplitatea de care se înconjura părinţiĭ noştri. Astăḑĭ cu ordinele clasice, cu architectura pretenţiósă ce s'a introdus şi se introduce pe fie-ce ḑi şi acésta maĭ cu sémă din pricina unuĭ lux cele maĭ de multe orĭ în puţin raport, pe de o parte cu mijlócele de care se dispun, iar pe de alta chiar cu materialele ce sînt la îndemînă, astăḑĭ cu sistemele de construcţiunĭ introduse am ţinut să prefacem cu totul oraşul luĭ Bucur, punînd la index tot ce ne a rămas de la ceĭ bătrînĭ.

Şi cu tóte acestea architectura lor erea raţională. Un exemplu. Privéscă cine-va cu atenţiune multe din edificiile nouĭ ridicate în ultimiĭ anĭ, mare parte din ele cu pilastre şi colóne, *pastiches*, a architecturelor străine, edificiĭ ce sunt încetul cu încetul *consumate* — dacă putem zice alt-fel — de către ploile verilor şi zăpezile ce se repet de atîtea orĭ în iernele nóstre. Ce devin tóte acele cornice, brîurĭ, profilurĭ pronunţate, frontóne, terase, balcoane, şi atîtea şi atîtea motive saŭ detaliĭ, de cît un bun refugiŭ pentru fulgiĭ ceĭ albĭ..... Să se maĭ adaoge tristul spectacol ce ni'l daŭ ţevile saŭ burlanele de scurgere, precum şi jghiaburile peste măsură răŭ făcute, spectacol care consistă în enorme pete de umezială de sus pînă jos pe faţadele construcţiunilor; privéscă cu atenţiune observatorul şi drept să spue, dacă straşinile eşite cu cîte aprópe un metru în afară de edificiile de demult, nu ereaŭ maĭ practice, nu eraŭ maĭ raţionale!

Tot în sistemul cu streaşină se prezintă şi biserica de la Caimata, clădită pentru hramul Adormireĭ în 1732 ctitorul fiind jupînul Nicolae Ceauşu („după *Inscripţiile* ce însoţeşte *Planul bisericesc al Capitaleĭ Bucureştĭ* lucrat în 1851").

Astă casă a Domnuluĭ, prezintându-se chiar în axa nouluĭ bulevard, dispare şi dînsa după cum au dispărut în ultimiĭ douĕ zecĭ şi cincĭ de anĭ, *biserica Sfîntuluĭ Sava*, pe al căruĭ loc s'a ridicat statua luĭ Mihaĭ Vitézul, operă semnată de sculptorul Carrier-Belleuse; *Episcopia*, unde o coloană corintiană datorită regretatuluĭ Storck aminteşte locul altaruluĭ; *biserica grecilor*, unde de asemenea se aşezase o mică *stelă*, încongiurată de o grilă de fer; azi pe terenul aceleĭ bisericĭ, ce fusese construită în 1719 de Antim Pogoniany, se află palatul societăţiĭ Dacia-România.

*

Sub titlul *Cestiunea artistică în România* a apărut în *Independinţa* din Bruxelles un articol ce a fost reprodus şi în cea din Bucureştĭ, articol foarte măgulitor ţăreĭ noastre în unele puncte şi maĭ cu seamă în concluziile sale; o dare de seamă trebuia să aibă loc chiar în numĕrul de faţă. Pentru azĭ ţinem să declarăm, că dacă principatele dunărene au fost multă vreme sub suzeranitatea musulmană, religiunea luĭ Mahomet n'a avut nicĭ un rol la noĭ; prin urmare dacă arta sculpturală nu a mers departe, nu putem s'o atribuim „aversiuneĭ" ce sectariĭ carĭ privesc spre Meca au pentru forma omenească sau animală.

Numaĭ „chipuluĭ cioplit" din poruncile luĭ Moise se póte pune pe conştiinţă întunericul ce a domnit pentru arta bazo-reliefuluĭ a statueĭ, a bustuluĭ. In cimitirul ortodox de la Chichli-Ferikeuy de pe ţărmiĭ Bosforuluĭ, architectul Vallauri, unul din eleviĭ luĭ André eminentul profesor de curînd perdut de către scoala de Bele-arte din Paris, a încercat a aşeza douĕ statue aripate de asupra uneĭ capele ridicate de dînsul. Artistul *luase precauţiunea* să le facă în ipsos; bine înţeles că patriarhul s'a grăbit să protesteze, în potriva' uneĭ asemenea spăimîntătoare abaterĭ de la legile strămoşeştĭ!...

*

Analele Architectureĭ păstrează multă simpatiă Iaşilor şi orĭ de cîte orĭ va fi trebuinţă a spune că vecheĭ capitaleĭ a Moldoveĭ, care s'a desbrăcat pe dînsa ca să ne dea nouă totul, îĭ trebue mare atenţiune şi tot ce se va face, să fim sigurĭ că nu e încă destul, o vom spune sus şi tare fără nicĭ o teamă, chiar de am şti că propoveduim în pustiĭ.

Galaţiĭ sînt în ajun de a se lumina cu gaz ca şi capitala, iar Craiova cere electricitate, în Iaşĭ, pe serile de lună se sting felnarele ca şi la Slatina, sau Tîrgul Ocneĭ; Focşaniĭ au introdus o apă bună de bĕut, pe cînd locuitoriĭ de pe Bahluĭ se folosesc de citerne puse la lumina zileĭ; pronunţarăm numele Bahluiuluĭ, trebue ca cine-va să 'l vadă pentru ca să 'şĭ dea seamă de ce poate fi un rîuleţ infect şi mocirlos!

Iaşiĭ se golesc în fiă-ce an; reviste şi societăţĭ literare, gazete politice, scriitorĭ, profesorĭ, oamenĭ de legĭ, pînă şi casele cu firme vechĭ şi cunoscute iau drumul Bucureştilor şi noĭ nu am făcut nimic, ca al douilea oraş al ţăriĭ să'l transformăm într'o Upsală, un Oxford, o Coimbră, toate proporţiunile păstrate bine înţeles.

Iaşiĭ sînt lipsiţĭ de institute de cultură, n'au un muzeu de archeologie, n'au teatru. O Societate de doamne s'au pus în capul mişcăreĭ cerînd ridicarea uneĭ sale de spectacol; rugăm călduros pe deputaţiĭ bucureştenĭ în special să sprijine astă dreaptă cerere fiind sigurĭ că fac o faptă bună.

STEFAN CIOCARLAN.

O VISITĂ LA ATELIERUL ARTISTULUI MIREA

Cred — fiind dat puţinul interes ce publicul nostru arată faţă cu manifestările artistice — că puţinĭ aŭ vĕḑut pînza luĭ Mirea: *Vîrful cu dor*, în atelierul artistuluĭ, şi maĭ puţinĭ póte la exposiţiunea ce se întocmise acum un an în palatul Ateneuluĭ, saŭ în palatul artelor-frumóse, de pe Câmpul luĭ Marte, cu prilejul visităreĭ Exposiţiuneĭ universale din Paris. Cît despre mine, care cunosc acéstă pînză încă de la întórcerea luĭ Mirea în ţară, am revĕḑut'o cu aceeaşĭ plăcere cu care revedĭ o fiinţă iubită, răsnită de mult, la ambele exposiţiunĭ, şi la fie-care din ele m'am oprit îndelung înainte'ĭ, amintindu-mĭ cu drag cum am avut ocasiunea s'o admir pentru prima óră şi să fac cunoscinţa artistuluĭ odată cu a opereĭ.

Era la 26 Octombre, 1884. Ḑiua era frumósă şi, cum asemenĭ ḑile sunt rare pe la sfîrşitul luĭ Octombre, căutam să mĕ folosesc de ea, rĕtăcindu-mĭ paşiĭ visător pe calea cea maĭ plină de mişcare a Bucureştilor. Cum vedeţĭ, nu eram de loc în posiţiune de a putea repeta cu Lamartine:

Salutare, trunchiurĭ triste de verdeaţă despoiate;
Frunze galbene, ce vîntul prin livedĭ v'a spulberat!
. . . .

In dreptul palatuluĭ regal, — ridicat (?) nu ştiŭ din a cuĭ pricepere cu şase-ḑecĭ c. m. dedesubtul niveluluĭ stradeĭ, — sătul d'a rĕtăci fără ţel, mi-aduseĭ aminte că la doĭ paşĭ d'aci, în casa cu

G. DEMETRESCU - MIREA

VÎRFUL CU DORU

No. 2, din strada Sfîntul-Ionică, era atelierul artistuluĭ, unde m'aş fi putut afunda cu folos în visărie, admirînd pînza uriaşă ce întrupéză icóna poetică descrisă de poetica pană ce semnéză cu tot farmecul femeeĭ : *Carmen Sylva.* Më grăbiĭ dar a coborî strada pardosită cu lemn ce ducea într'acolo. Intrând pe pórtă, o cutie de scrisorĭ şi o cartă de visită cu numele : *G. Demetrescu-Mirea*, ţintuite la uşa zidireĭ din stînga, mi-arătară unde trebuia să bat. Rĕspunsul cam întârdiind, încercaĭ — spre a vedea dacă era închisă — uşa, care se deschise ca de sine, încadrînd în pervazu'ĭ ştejăriŭ înfăţişarea artistuluĭ : îl recunoscusem fără greutate, avînd paleta'ĭ în mînă.

Il întrerupsesem din lucru şi decĭ importunitatea visiteĭ mele era vĕdită. Imĭ declinaĭ dar repede numele şi calităţile—de şi din acestea nu prea aveam multe — şi, cu tótă stînjineala ce 'ĭ aduceam, artistul totuşĭ binevoi — aflînd ce mĕ 'ndemnase să 'ĭ trec pragul — a mĕ invita să rĕmîn. D'alt-fel nicĭ n'aş prea fi avut poftă să plec — cu tóte că gata s'o fac de nevoie — căcĭ tabloul feeric era aci, în faţa mea, şi farmecul arteĭ a avut în tot-da-una asupră-mĭ puterea d'a mĕ face să rĕmîn loculuĭ.

In timp ce Mirea trăgea draperiele pentru a concentra lumina ce cădea de sus asupra tabloului. care ocupa păretele din faţa intrăreĭ în înălţime de treĭ metri şi jumĕtate pe o lăţime de cincĭ, mĕ grăbiĭ să salut pe doĭ fericiţĭ părinţĭ carĭ, odihnindu-se pe otomana încadrată de frumóse ţesăturĭ, priviaŭ zîmbitorĭ pe ceĭ treĭ îngeraşĭ, douĕ fetiţe şi un băeţel, carĭ, în jurul unuĭ jeţ de pluş albastru, alcătuiaŭ unul din cele maĭ încîntătóre grupurĭ de copiĭ ce-aŭ servit de model unuĭ artist.

Dar timpul e preţios pentru un artist maĭ mult de cît pentru un amator şi, ca unul ce înţelegeam îndestul acésta, odată draperiele trase, îmĭ aţintiĭ tótă luarea aminte asupra pictureĭ ce mĕ atrăsese aci.

Vîrful cu dor, iată subiectul tabloului tălmăcit Francezilor, carĭ l'aŭ vĕdut întîia óră la salonul din 1884, în cîte-va rîndurĭ traduse sub titlul de : *Legende Roumaine*, dupe textul poeteĭ. Nu cred să fie Romîn care să nu ştie pe de rost frumóse *Poveştile Peleşuluĭ;* totuşĭ iată pasagiul care a inspirat pe artist :

Ionel, după ce despărţi de mîndra Ileană şi-şĭ părăsi turma, se sui tot maĭ sus, pînă ce ajunse în vîrful munteluĭ. Aci, după ce cu lacrimele în ochĭ îşĭ alungase căinele, cel din urmă al sĕŭ prieten, remase singur în pustietatea cea mare a munteluĭ. Doĭ vulturĭ plutiaŭ la picióreIe luĭ...

«Ionel se întinse pe iarba cea scurtă şi suspină atît de tare par'că i-ar fi sărit inima din loc, pînă ce adormi de dor şi de durere. Cînd se trezi, noriĭ se învîrtiaŭ împrejurul capuluĭ şi se apropiară tot maĭ mult — maĭ întîiŭ cu mare iuţeală ; pe urmă se aşezară pe dînsul ca o negură deasă şi întunecată şi steteră nemişcaţĭ de nu se putea vedea la un pas. De odată noriĭ îşĭ luară forme diferite. Se părea că sunt nişte fiinţe femeeştĭ de o frumuseţe rară, cu vestminte albe şi strălucitóre ca ometul ; că se ţin de mînă plutind în aer şi legănîndu-se împrejurul luĭ Ionel. El îşĭ frecă ochiĭ, căcĭ credea că tot viséză. Atuncĭ audi doina lor . Iar ele întindeaŭ spre dînsul braţele lor albe ca crinul :

« — Flăcăŭ frumos ! Fiĭ al meŭ ! Fiĭ al meŭ ! Vino cu mine !» — Aşa s'audia din tóte părţile».

Acest pasagiŭ e legenda tabloului, legendă a căreĭ poesie Mirea a exprimat-o — bine, a dis cu vocea'ĭ de autoritate în *Revue des deux-mondes* Henri Houssaye, ca francez — prea bine dicem noĭ carĭ, ca Romînĭ, înţelegem maĭ bine de cît el tótă acéstă poesie măreaţă ca natura în al căreĭ sîn s'a zămislit.

In mijlocul tabloului, pe un vîrf de munte acoperit de muschiul umed şi mătăsos ca cóma uneĭ zîne de izvóre, Ionel, tipul ciobanuluĭ romîn zugrăvit cu trăsurĭ atît de viĭ în poesia nóstră populară :

Perişorul luĭ
Pana corbuluĭ ;
Ochişoriĭ luĭ
Mura câmpuluĭ ;

trezit din som, stă într'o rînă sprijinit pe braţul drept. Ochi'ĭ plinĭ de visărie vĕd şi nu vĕd, cum urechile'ĭ aud şi n'aud — căcĭ încă nu-ĭ bine deştept — pe zînele munţilor întrupate din aburiĭ negurilor, nehotărîte ca ele, uşóre ca ele, strevĕdĕtóre ca ele. Una, cea din stînga luĭ, care-ĭ aprópe să'l atingă cu atrăgĕtórele'ĭ braţe trandafiriĭ, e zugrăvită în întreg. Ea ocupă partea de sus şi atinge marginea dréptă a tabloului spre colţul căruia luna, ştearsă pe treĭ sferturĭ de luminile dileĭ, sbóră ca o searbĕdă şi fantastică fugară. Cu cóma despletită în vînt, cu ochiul plin de dorinţe, cu buza plină de făgăduelĭ, cu mişcările pline de voluptate, ea 'şĭ légănă uşor corpu'ĭ mlădios culcat în graţios curcubeŭ pe spinarea norilor.

Dar maĭ plină de dorinţe, de făgăduelĭ. de voluptate, maĭ îndrăznéţă şi maĭ nebună încă, e cea opusă eĭ. al căruĭ mijloc e 'nfăşurat în vestmêntul negru al negurilor dese. Pĕru'ĭ de aur, ca al Ileneĭ Cosînzene, e nebunatec rĕsfirat pe cóma negureĭ, iar braţele'ĭ presară în spaţiul nemărginit frumoşĭ trandafirĭ, ce merg să se piardă în adîncimea nemĕsurată a prăpăstielor.

D'asupra eĭ, în al doilea plan, şi în marginea stîngă a tablouluĭ, pictorul a fixat capul minunat de frumos al celeĭ maĭ frumóse zîne a negurilor ócheşe, cu ochiĭ negri şi pĕrul asemenĭ, încoronat de cea maĭ mîndră diademă de stele cu care un poet şi-ar încorona pe alésa inimeĭ luĭ ; iar maĭ întîrdiată de cît tóte, a patra zînă abia 'şĭ arată încîntătoru'ĭ chip prin negura care'l învĕluie ca un vĕl de odaliscă. In faţa tablouluĭ, sub culmea pierdută în norĭ, vulturul Bucegilor se leagănă d'asupra abisuluĭ.

Jahyer, în darea'ĭ de sémă făcută în *l'Entracte* despre exposiţia de la palatul Industrieĭ — unde aŭ loc salónele anuale — recunoscînd totuşĭ calităţile de colorist ale luĭ Mirea, găsesce composiţiunea de care ne ocupăm *cam gólă.* Dar tocmaĭ acésta a vrut să exprime artistul : „pustietatea cea mare a munteluĭ". E sentimentul singurătăţeĭ în nemărginirea spaţiuluĭ, aceea ce el a vrut ca pînza luĭ să inspire privitoruluĭ, şi fără a intra în detaliĭ de perspectivă care-ĭ bine observată, — de a mĕsura, spre pildă, distanţa ce depărteză pe vulturul munţilor din planul întîiŭ de tovarăşu'ĭ abia indicat, care se pierde în spaţiu, saŭ pe zîna din fund de soaţele sale, saŭ făşiele de norĭ ce se plimbă pe întinderea pînzeĭ în trimbe admirabile — vom mărturisi că ceea ce pictorul-poet a voit să exprime, e bine exprimat.

Am adaos *poet* nu în zadar căcĭ, de şi tot artistul trebuie să fie poet, se găsesc îndestuĭ carĭ nu sunt : d'aci coborîrea arteĭ la nivelul celeĭ prea bine numită *incoherente*, şi cu drept cuvînt Jobbé Duval, apreţiind în *Nation* talentul cu totul parisian al luĭ Mirea, şi tonul argintiŭ, sentimentul de mişcare şi expresiunea păstoruluĭ, carĭ nu merită de cît elogiĭ, adăogă că *legenda Romînă* «e o pînză care destăinuesce un poet».

Şi într'adevĕr, care artist, fără a fi poet, ar putea întrupa închipuirea poetică a uneĭ legende al căreĭ subiect însuşĭ aparţine prin excelenţă domeniuluĭ poesieĭ ? Mirea şi-a însuşit aşa de bine idealul Poeteĭ şi l'a întrupat cu multă măestrie prin coloritu'ĭ dulce, uşor, luminos, observînd şi arătîndu-ne tótă deosebirea între ilusiunile visăreĭ şi realitatea vieţeĭ printr'un amestec fericit de tonurĭ,—străvediĭ pentru cele d'întâĭ şi puternice pentru cea din urmă. Pînza sa e «într'adevĕr fermecătóre», ca să repet cu Hadolff (*Paris-Touriste*), care n'are de dat de cît laude *Legendeĭ Romîne* şi recunóşte în frumósa culóre a întreguluĭ scóla luĭ Carolus Duran, maestrul artistuluĭ.

Spaţiul nu-mĭ îngădue să stăruesc maĭ mult asupra calităţilor desfăşurate de Mirea cu prilejul tratăreĭ unuĭ subiect cu atît maĭ

greŭ, că cerea pictoruluĭ să fie maĭ mult de cît pictor, nicĭ să înregistrez maĭ mult — fie orĭ-cît de pe scurt — aprețierile diarelor străine din carĭ totușĭ am resumat o parte. Cred de ajuns cele dise, pentru a ne face să regretăm că acéstă pînză devenind, prin indiferența celor pușĭ în capul trebilor, proprietate particulară, a dispărut vedereĭ obșteĭ, spre marea pagubă a pinacoteceĭ nóstre, atît de săracă și de oropsită, și a celor carĭ ar fi putut, admirind acéstă pagină măreață, care-ĭ o poemă întrégă, să guste un moment singura adevărată plăcere ce putem s'avem aicĭ jos: plăcerea pe care ne-o procură arta.

Iuliu I. Roșca

IN FINE!

Aflăm cu mare plăcere, că în curînd va veni în desbaterile Senatuluĭ un Proect de lege, pentru *Conservarea monumentelor naționale.*

Acest proect se datorește neobosituluĭ și simpaticuluĭ nostru erudit V. A. Urechia. Se știe că D. Urechia pe cînd a fost Ministru la $^{81}/_{82}$ reușise aproape cu unanimitatea cameriĭ să voteze un astfel de proect de lege ca cel maĭ de sus. Insă schimbările dese la noĭ în țară de Ministere, a făcut ca acest proect însemnat în loc sĕ 'șĭ găsiască sancționarea Senatuluĭ a dat peste cartoanele acestuĭ matur corp.

Noul proect de lege pentru conservarea monumentelor naționale nu e tot cel mai din'ainte, ci mult adaus și modificat după trebuințele actuale. Noua lege va avea în vedere:

a) Monumentele de orĭ-ce specie, cu referință la istoria națiuneĭ romîne și a soluluĭ ce ea ocupă:

b) Bisericele și monastirile și

c) Organisarea uneĭ table generale teritoriale.

Pentru urmărirea acestuĭ scop, noul proect prevede instituirea uneĭ comisiunĭ pe lîngă Ministerul Cultelor pentru conservarea monumentelor naționale care va avea în general următórele atribuțiunĭ:

a) De a conserva monumentele istorice și artistice.

b) De a înființa și ține tabulă generală teritorială a țereĭ.

c) De a clasa, în mod rațional și documentat, toate ruinele vechĭ existente ori carĭ treptat se descoper.

d) De a face achisițiunĭ pentru musee, și

e) De a face săpăturĭ în interes archeologic.

Este de prisos a maĭ discuta importanța și bine facerile uneĭ astfel de comisiunĭ care e chemată a întemeia manifestările noastre culturale precum și a păzi restul de monumente ce ne a maĭ rămas de la străbunĭ, de vandalismul ce se petrece în zilele noastre.

Așteptăm cu mare nerăbdare, votarea acestuĭ proect, care este de neapărată trebuință, atît pentru generația actuală cît și cea viitóre.

Mulțumim D-luĭ V. A. Urechia pentru inițiativa ce a luat și poartă monumentelor naționale, noĭ din parte-ne facem apel la ceĭ în drept pentru adoptarea uneĭ astfel de legĭ bine făcătóre intereselor publice.

G. Mandrea

BISERICA BANU DIN BUZEU

Biserica Banu din Buzĕŭ a fost monastire de călugărĭ la început; adĭ a devenit biserică de mir. Ea a fost fondată de vornicul Andronic în anul 1571; iar în anul 1722 fu redidită de jupîneasa Adriana văduva vorniculuĭ Șerban Cantacuzino; însă înainte de a o termina să remărită cu marele postolnic Ión Stamosu, care pentru causa fanariotă frontispiciul ce-l pune bisericeĭ, dă uităriĭ pre primul fondator și în înțelegere cu Nicolae Mavrocordat, domnul țereĭ, printr'un hrisov din 1722 o închină monastireĭ Dusca (de la Tricole eparhia Larisa).

Cu acéstă ocasiune biserica, pre lângă prima eĭ donațiune și pre lîngă darurile făcute de Mihaĭ vitézul și alțĭ Domni a maĭ primit uă parte din moșia Broșteniĭ precum și maĭ multe moșiĭ dăruite din noŭ, în cît ea devine una din monastirile cele maĭ avute din țară.

In anul 1884 ea a fost restaurată de către D-lŭ Săvulescu architectul Ministruluĭ Cultelor prin inițiativa D-luĭ Ureche Ministru al acestuĭ departament. Stilul sĕŭ architectonic s'a păstrat cu sfințenie acoperindu-se cu țigle smălțuite pentru cuvinte de soliditate. Zugrăvéla, care dispăruse cu desăvîrșire, s'a făcut din noŭ de către D: Tătărescu; iar tîmpla și cu restul mobilieruluĭ s'aŭ făcut de către D. sculptor Babic. Este de notat că tîmpla sea cea veche era de didărie cu picturĭ dispărute și cu crăpăturĭ așa de mari în cît amenința căderea.

Obiecte sacre aflate în acéstă biserică cu óre-care importanță istorică sunt următórele:

a) Uă icónă fórte veche și frumos zugrăvită representând pre maica Domnuluĭ, căriea i se dă și puterea de a face minunĭ. Elena Dómna, soția luĭ Constantin Brîncovénu, fugind în Buzĕŭ puse și o îmbrăcă cu argint în anul 1697, și în anul 1819 vel Stolnicul Alexandru Văcăreseu puse de o polei cu aur.

b) Uă evanghelie dăruită de Adriana 1716 și ferecată cu aur.

Numirea de Banu, ce se dă aceste biserici, nu este încă bine lămurită; se crede încă că acéstă biserică posedînd cîte-va proprietățĭ cu acest nume, precum; Odaea Banuluĭ "etc. de la acele proprietățĭ și-ar fi luat și numele sĕŭ.

Aceste importante notițe istorice se datorédă căutărilor și culegerilor D-luĭ Iorgulescu profesor și director al gimnasuluĭ din Buzĕŭ, care s'a ocupat cu multă sârguință a aduna asemenea lucrurĭ prețióse maĭ cu séamă de la monastirile din judeţul Buzĕŭ.

RESTAURAREA MONUMENTELOR ISTORICE ÎN STRAINATATE ȘI IN ROMANIA

In țările luminate, îngrijirea monumentelor se face de către ómeniĭ specialĭ și inițiațĭ în architectură, pe cînd la noĭ, studiul și cercetarea lor sunt lăsate la discrețiunea persónelor necompetente și neștiutóre în ale arteĭ. Cu tot numărul restrîns al cunoscătorilor care pricep interesul ce presintă monumentele naționale, restaurarea începută a cîtor-va dintr'însele fără a se cruța mijlócele materiale, ne-ar face să credem într'o reînviere a dragosteĭ de țară, și a amintirilor care se légă de dînsa. Dar și aci ca în tóte lucrurile la noĭ, s'a amestecat politica cu spiritul eĭ îngust și scîrbos, cu speculațiunile și cu traficurile eĭ întinate, încovoind arta pentru a servi scopurĭ meschine și pentru a acoperi interesele necurate ale celor setoșĭ de a parveni.

Incercînd să scriŭ despre monumentele nóstre și să arăt greșelile făcute pînă astă-zĭ cu restaurarea lor, știŭ că îndrăsnesc mult atingîndu-mĕ de aceste delicate subiecte atît de covîrșitóre puterilor mele. Am crezut însă, de și cu sfiélă, că 'mĭ e permis, și chiar că sunt dator să 'mĭ daŭ umila mea

Biserica „Banu" din Buzĕu

Restaurația

Al. Savulescu

părere și să desvălesc publiculuĭ starea tristă în care se află edificiele nóstre istorice.

Fără a avea pretenția autorităţeĭ științeĭ mature și desăvîrșit stăpînă pe sine, socotesc că cercetările modeste, observațiunile conștiinciόse și studiele sincere ale unuĭ specialist pot fi citite cu folos de ceĭ cu dor de a cunóște lucrurile trecutuluĭ nostru.

Nu voiŭ desvolta aci pretențióse teoriĭ personale, dar voiŭ expune principiele statornicite de maeștriĭ științeĭ, pentru ca să pótă și publicul deveni judecător nepărtinitor în materie; și de altă parte, reamintind aceste principiĭ celor cunoscătorĭ, să le deștept interesul pentru o nobilă causă.

Dacă cetitorul va găsi în aceste pagine reflexiunĭ amare, să bine-voiască a le pune în séma sentimentelor durerόse deșteptate în mine la vederea atîtor clădirĭ istorice lăsate în părăsire, și să crédă că am întreprins scrierea acestor rîndurĭ fiind indignat de chipul cum se tratéză monumentele nóstre, cîte aŭ maĭ scăpat de nevoile vremurilor și de năvălirile barbare. M'am consultat în țară și în străinătate cu persónele cele maĭ autorizate în materie, și care sunt cunoscute prin operile, prin știința și prin zelul lor în tot ce privește arta — și numaĭ după indemnul lor, m'am hotărît să intru în arenă. Acum pun sub scutul autorităţeĭ lor scrierea mea, invocîndu-le indulgența.

Trebue să mărturisesc că aŭ fost și uniĭ, maĭ indiferențĭ pentru cele ce se petrec fată cu monumentele nóstre, saŭ póte maĭ practici după spiritul veaculuĭ, cari m'aŭ sfătuit să nu mě amestec în aceste lucrurĭ gingașe; eĭ mě vor desaproba póte că le-am nesocotit sfatul lor prudent; cred însă că trebuia să întreprind acéstă lucrare, ca o datorie pentru mine, chiar dacă n'ar da nicĭ un rod deocamdată. Și în casul cînd neisbînda ce mi se prevestește, s'ar adeveri din nenorocire, voiŭ avea cel puțin mîngăerea de a fi încercat imposibilul — dacă în zilele nóstre imposibil este a servi causa onestă a științeĭ.

***

După cît știŭ uvragele apărute pînă astăzĭ nu daŭ precepte complecte, nicĭ regule fixe în privința restaurărilor. Singure regulamentele stabilite în diferitele state, buna credință și cunoștințele speciale aŭ călăuzit pînă acum pe architecțĭ în greaua sarcină a restaurărilor.

Viollet-le-Duc se întinde puțin asupra acestuĭ subiect în dicționarul sěŭ și iată ce spune:

„Cuvîntul și lucrul sunt moderne, *a restaura un edificiŭ* „nu însemnéză a 'l întreține saŭ a 'l repara saŭ a 'l *reface*, ci „a 'l restabili într'o stare complectă în care póte n'a existat „nicĭ odată. In Asia, altădată ca și astăzĭ, când un palat „suferise degradările timpuluĭ, *se ridica saŭ se ridică altul* „*alăturĭ*; *vechea clădire nu se dărămă pentru acésta, ea e* „*abandonată acțiuneĭ secolelor care pun stăpînire pe dînsa* „*ca pe un lucru care le aparține.* Romaniĭ restituiaŭ dar nu „restauraŭ și ca probă e că în latinește nu e nicĭ un cuvînt „care se corespundă cuvîntuluĭ restaurare în înțelesul ce i se „dă astăzĭ. *Instaurare, reficere, renovare* nu însemnéză a „restaura ci a restabili, a reface din nou.

Și maĭ la urmă continuă autorul:

„A ridica un arc ca acela al luĭ Constantin la Roma cu „fragmente din arcul luĭ Traian, acésta nu e nicĭ restaurare „nicĭ reconstrucție; ci un act de vandalism, o spoliațiune de „barbarĭ. A se acoperi cu stucurĭ architectura templuluĭ For„tuneĭ Virile de la Roma, nu mai e cea ce s'ar chema o restau„rare, ci o mutilațiune. Nicĭ veacul de mijloc n'a avut, maĭ „mult de cît antichitatea, sentimentul restaurărilor. Dacă „trebuia la un edificiŭ din secolul al XII-lea să se înlocuéscă „un capitel sfărămat, se punea în locul luĭ altul din secolul „al XIII-lea, al XIV-lea saŭ al XV-lea; acésta a făcut dese-orĭ, „ — înainte ca studiul stilurilor să fi fost dus la cele din urmă „limite — să se privéscă aceste modificărĭ ca lucrurĭ straniĭ „și să se dea acestor fragmente date falșe pe cînd trebuiaŭ „considerate numaĭ ca inpolațiunile dintr'un text."

Autorul dă în urmă cîte-va exemple pentru cîte-va casurĭ grele și acésta e tot ce ne spune în privința restaurărilor. Ar trebui prin urmare pentru a explica felul cum înțelegea Viollet-le-Duc arta restaurărilor, să se estragă din tóte lucrările pe care le-a executat cu atîta iscusință, analise și exemple cu care să alcătuiască un grup de principiĭ, meritul și probitatea științifică a ilustruluĭ architect fiind în de ajuns de recunoscute.

„Cînd restaura Viollet-le-Duc, — spune D-nu Antyme de St. „Paul directorul revisteĭ *l'Année archéologique* — el avea în „acelașĭ timp și grija autenticităţeĭ pentru cea ce credea „trebuincios de păstrat și grija proprieĭ sale reputațiunĭ. Cînd „găsea un fragment care justifica lucrarea sa, 'l punea la loc „ca pe o mărturie, orĭ cât ar fi fost de inutil, numaĭ pentru „ca să se păstreze intregimea caracteristică a formeĭ sale „primitive."

Cu tot meritul necontestat al acestuĭ bărbat, arta restaurăreĭ făcînd pînă astăzĭ marĭ progrese, multe lucrurĭ făcute de Viollet-le-Duc sunt reprobate astăzĭ; și acésta se explică pentru cuvěntul că pe timpul luĭ Viollet-le-Duc, știința archeologică a monumentelor era maĭ mult artistică pe cînd acum, arta restaurărilor urmând de apróре mișcarea raționalistă a timpuluĭ nostru, ea a devenit maĭ științifică. Invățămîntul Scóleĭ de Bele-Arte din Paris care dă Franțeĭ architecțiĭ sěĭ pentru monumentele istorice, ne arată în de ajuns modul de procedare a artiștilor actualĭ.

Pentru a reveni la explicarea cuvîntuluĭ restaurare, să 'mĭ fie permis a expune aicĭ în rezumat cîte-va principiĭ. Ast-fel, a restaura un monument degradat, este a păstra din acest monument tot ce se póte păstra, fără a ne atinge de acele părțĭ: este a 'l restabili întocmaĭ cum ar fi trebuit să fie după terminarea sa complectă. La acest principiŭ al luĭ Viollet-le-Duc, trebue să maĭ adaog că restaurarea nu e permisă decît în cazul când avem documente sigure; și dacă probele lipsesc să nu intreprindem o restaurare complectă, ci să ne mărginim la restaurarea parțială posibilă, iar restul să 'l consolidăm numaĭ — lăsînd aceste douĕ speciĭ de lucrărĭ cu totul aparente și deosebite una de alta.

Se întîmplă adesea să avem tóte documentele trebuinciόse uneĭ restaurărĭ, și edificiul să fie într'o așa stare de sdruncinare în cît restaurarea să se pară cu neputință de a se face. In acest cas douĕ soluțiunĭ sunt de adoptat.

Cea d'întâĭ soluțiune e de a se consolida clădirea prin tóte chipurile cunoscute, avînd grijă ca mijlócele de susținere saŭ de consolidare să nu fie confundate vre-odată cu construcția primitivă. Dar să ne ferim de a schimba ceva din edificiul vechiŭ, ci să'ĭ păstrăm tótă integritatea luĭ. Cu chipul acesta monumentul e ferit de degradările viitóre și e păstrat în același timp intact pentru știință și artă.

Asemenea casurĭ s'aŭ întîmplat în Franța la monastirea Mont St. Michel, restaurată de d. Corroyer architect de monumente istorice; precum și în sudul Franţeĭ la maĭ multe monumente puse sub direcția d-luĭ architect Revoil.

In general, se adoptéză acéstă soluțiune în casul cînd re-

staurarea completă ar cere cheltuelĭ prea marĭ, în casul cînd partea restaurată ar fi maĭ mare decât părțile vechĭ ce rĕmîn, și în fine, în casul cînd numeróse edificiĭ de același stil, din aceași epocă și de același gen s'ar găsi în localitate. Pentru că se știe că restaurările nu se fac decît cu scop curat științific și pentru respectul lucrărilor trecutuluĭ. Cînd avem maĭ multe clădirĭ de același gen este maĭ preferabil să restaurăm numaĭ pe acele ce presintă maĭ multă înlesnire, iar cît pentru cele-lalte singurele măsurĭ de luat, trebuesc să se mărginéscă la lucrărĭ de conservare.

A doua soluțiune se impune în casul cînd monumentul fiind într'o stare completă de degradare, ar fi unicul într'o localitate, și în casul cînd statul ar fi dispus a face tóte sacrificiile pentru a'l restaura. Acesta e casul în care trebue să se arate talentul și ingeniositatea architectuluĭ restaurator.

In principiŭ tot-d'auna se póte restaura un monument; dar punctul delicat este să i se păstreze neatinsă partea cea maĭ mare posibilă din constructia primitivă.

Cîte odată se întîmplă să fim siliți a dărîma o parte din edificiŭ, saŭ pentru a o reface pe dedesubt, saŭ pentru a face întăriturĭ clădireĭ; îndată însă ce s'aŭ terminat aceste operațiunĭ trebue să punem la locul lor și ordinea primitivă vechiele materiale, orĭ-care ar fi ele: cărămizĭ ordinare saŭ pietre sculptate. Dacă parte din acele materiale nu maĭ sunt propriĭ pentru constructiune, saŭ dacă aŭ pierdut forma lor primitivă, în acest caz se înlocuesc cu altele nouĭ de aceiași natură și de o calitate maĭ bună *avînd însă grija de a se lăsa aparente părțile nouĭ ca să se pótă deosebi cu înlesnire de părțile vechĭ ale clădireĭ.*

Ast-fel într'o restaurare a amfiteatruluĭ de la Arles se refăcuse cîte-va colóne, și se reprodusese capitelurĭ cu atîta scrupulositate de execuție în cât astăzĭ e aprópe cu neputință chiar unuĭ specialist să le distingă de colónele și capitelurile vechĭ.

Acésta e fórte rău, și eminentul architect de monumente istorice, d. Revoil— atît pentru acest edificiŭ, cît și pentru tóte cele-l'alte ce sunt puse sub îngrijirea luĭ— a luat disposiția prudentă să nu se înlocuiască părțile stricate de architectura veche, de cât numaĭ cu pietre tăiete din gros.

Acésta ne dovedește că datoria serviciuluĭ monumentelor istorice este de a restaura clădirile în scop științific și de a impiedica ca nimic să nu fie transformat, modificat saŭ schimbat din cea ce trecutul ne-a transmis.

In vederea celor de maĭ sus să mi se permită dar să tratez de curată barbarie răzăluirile și spoirile cu care s'aŭ desonorat fațadele bisericeĭ Episcopale de la Curtea de Argeș și ale bisericeĭ Trei-Ierarchĭ din Iașĭ.

Un architect onest care-șĭ cunóște meseria ar fi aurit și văpsit numaĭ părțile acele pentru care s'ar fi putut stabili cu siguranță că aŭ fost colorate și aurite înainte, fără să aibă pretenția barbară a unuĭ burghez fără gust care vrea cu orĭ-ce preț să dea clădireĭ un aspect nou și sclipitor.

Să terminăm acéstă scurtă privire asupra restaurărilor prin cîte-va deslușirĭ date de Viollet-le-Duc.

„Programul restaurărilor zice Viollet-le-Duc admite în principiu ca fie-care edificiu, saŭ fie-care parte a unuĭ edificiŭ „să se restaureze în stilul ce-ĭ aparține și ca aparență și „chiar ca structură. Sunt puține monumente care să fi fost „zidite de odată, saŭ dacă aŭ fost, care să nu fi suferit mo-„dificărĭ simțitóre prin adăogirĭ, prin transformărĭ saŭ prin „schimbărĭ parțiale; în cît e de trebuință ca înainte de „orĭ-ce lucrurĭ de reparație să se consulte cu exactitate vîrsta „și caracterul fie-căreĭ părțĭ, să se compue un fel de proces „verbal pe base de documente sigure, fie prin note scrise fie „prin desenurĭ.“ Trebue să maĭ arătăm că într'alte țĕrĭ acéstă lucrare pregătitóre este pusă de guvern la dispoziția tuturor celor ce voiesc să o consulte,— și am dori să știm în treacăt unde sunt rapórtele științifice, desenele preparatoriĭ pentru restaurările care s'aŭ făcut pînă acum la noĭ?

„Inainte de a fi archeolog— spune Viollet-le-Duc— archi-„tectul trebue să fie maĭ cu sémă constructor abil, nu numaĭ „din punctul de vedere general, dar chiar din punctul de ve-„dere particular; adică trebue să cunóscă procedeurile de „constructiune admise în diferite epoce. Aceste procedeurĭ „de construcție aŭ o valóre relativă și nu sunt tot-d'auna „bune“

Mulți architecțĭ 'șĭ-aŭ permis lucrurĭ neertate, bazîndu-se pe aceste cîte-va rândurĭ scrise cu bună credință de o pană autorizată. Uniĭ architecțĭ aŭ denaturat monumente întregĭ sub pretext că construcția primitivă a edificiuluĭ pe care l'aŭ restaurat era defectuósă; eĭ aŭ invocat autoritatea luĭ Viollet-le-Duc pentru ca să acopere neștiința și reaua lor credință. Să băgăm bine de sémă ce împrejurare a avut în vedere ilustrul architect când vorbește în chipul acesta.

„Ast-fel — zice el — un edificiu zidit în secolul al XII-lea „care n'avea uluce sub stréșină a trebuit să fie restaurat în „secolul al XIII-lea și prevĕzut cu uluce cu scurgerĭ combi-„nate. Tot coronamentul fiind într'o stare próstă trebuind „schimbat cu totul, suprima-se-vor ulucele din secolul al „XIII-lea spre a se restabili coronamentul din secolul al „XII-lea pentru care s'ar găsi tóte elementele? Neapărat că „nu; ci va trebui să se restabiléscă coronamentul din seco-„lul al XIII-lea, păstrându-ĭ forma aceleĭ epoce—de óre-ce nu „s'ar putea găsi un coronament cu uluce din secolul al „XII-lea, și chiar dacă s'ar stabili unul imaginar, cu preten-„ția de a-ĭ da caracterul architectureĭ din acéstă epocă, s'ar „face un anachronismu în pétră.“

Așa dar de ce s'a adăogat la biserica episcopală de la Curtea de Argeș ulucele de pétră decorate în așa zisul stil al bisericeĭ. cînd se știe că n'aŭ existat nicĭ odată ast-fel de canalurĭ, nicĭ la corpul principal al clădireĭ, nicĭ la basele turnurilor? când se știe că nu există exemple de uluce la nicĭ una din vechile nóstre clădirĭ și nicĭ chiar la clădirile din orient? La edificiile nóstre în genere învălitórea trecea puțin de coronament și scurgerea se fácea în mod natural. Acésta explică pentru ce la unele din bisericĭ, soclul este fórte eșit și are o înclinare pentru apărarea temelielor de infiltrarea apelor.

Pentru ce s'a adăogat un coronament de floróne la cele două micĭ turnulețe ale acestuĭ edificiŭ, cînd se știe că nu s'a găsit nicĭ o urmă de asemenea florĭ?

Scusa dată în albumul sfințireĭ nu se póte admite. Se spune că cele două marĭ turnurĭ avênd floróne, cele micĭ nu puteaŭ să fie lipsite; acésta vine de sigur de la o inimă simțitóre, dar puțin archeologică și conștiincióśă.

Viollet-le-Duc spune:

„Când trebue să reparăm din noŭ părțĭ dintr'un monument „din care nu ne rĕmîne nicĭ o urmă, fie pentru-că construcția „o cere, fie pentru a completa o operă mutilată, atuncĭ ar-„chitectul trebue să se pătrunză bine de stilul propriu al „monumentuluĭ a căreĭ restaurare 'ĭ este încredințată. Un „vîrf óre-care al fațadeĭ din secolul al XIII-lea copiat după o „clădire din același timp ar fi displăcut transportându-l la o

„altă clădire. Un profil óre-care luat de la o mică clădire, nu „se maï potriveşte la o clădire mare. De alt-fel este o greşélă „grosolană cînd cine-va ar crede că o parte de architectură „póte fi mărită saŭ micşorată după voe. In architectură fie-„care parte e în proporţie cu monumentul pentru care a fost „compusă, schimbîndu-i-se scara ea devine diformă.“

Pentru ce dar la Curtea de Argeş s'a înălţat balustrada care încunjura biserica şi s'a modificat forma florilor? Pentru ce s'a înălţat Cantharul? Pentru ce s'a substituit capelelor din apropierea monumentuluï, două micï diminutive de bisericï poreclite armeneştï, care nu numaï că nu sémănă a bisericï dar reduse şi deformate cum s'aŭ făcut nu însemnéză nimic? Pentru ce s'a înălţat turnurile de la Treï-Ierarchï din Iaşï cu maï multe rîndurï de pétră? Pentru ce s'a înlocuit învelitorile bulbóse de odinióră prin învelitorï piramidale? De ce s'a inventat în interior o firidă pentru sicriul Sfinteï Paraschive, pe cînd aceia ce era, fusese făcută în urma clădireï bisericeï şi în alt stil? De ce s'a făcut maï întâiŭ restaurarea acesteï firide după cum trebuia să fie făcută, şi în urmă s'a abandonat?

„In restaurărï—continuă Villet-le-Duc— este o condiţie do-„minantă pe care trebue să o aibă cine-va în minte adică: „*în locul uneï părţï schimbate, să se pue tot-d'auna mate-„riale maï bune, bine înţeles de aceiaşi specie, întrebuinţîn-„du-se mijlóce de esecuţiune maï energice şi maï perfecte.* „Trebue ca edificiul restaurat să devie pentru viitor maï trainic de cum era înainte de restaurare.“

Atuncï dar pentru ce s'a dres cu ciment, atît la Curtea de Argeş cât şi la Treï-Ierarchï din Iaşï sculpturile stricate, pe când ar fi trebuit refăcute de pétră saŭ maï bine lăsate în starea în care eraŭ?

Pentru ce la Curtea de Argeş, a căreï restaurare abea a fost terminată, străbate de pe acum plóia prin învelitorï şi prin bolţile edificiuluï? Pentru ce terasa care înconjóră biserica se află în cea maï próstă stare? Pentru ce înfine la aceste două bisericï, barbarï ce suntem! s'a lăsat să se răzuéscă, să se cioplescă pietrele şi sculpturele când se ştie, că aceste lucrurï aŭ fost oprite pretutindene în restaurărï în tóte vremurile?

Singurul cas unde e permis a se atinge de pietre şi de sculpturï este cînd ele ar fi fost acoperite cu tencuélă saŭ cu zugrăvelï care se ştiŭ că n'aŭ existat la început; şi în acest cas lucrarea acésta de răzuire se face cu cea maï mare îngrijire, pentru ca să nu se schimbe întru nimic formele primitive. Bisericele de la Curtea de Argeş şi Treï-Ierarchï n'aŭ fost nicï odată acoperite cu tencuelï, ci numaï înegrite de acţiunea timpuluï şi curăţirea eï, cum s'a făcut este un act barbar.

Restaurarea ce se face la turnul Golieï din Iaşï este singura în ţară, care ne póte da o idee de chipul cum sunt înţelese astăzï în tóte ţările lucrările de asemenea natură şi sperăm că studiînd cu luare aminte acéstă restaurare, publicul luminat va pricepe semnificaţia şi importanţa eï şi'şï va da seamă de greşelile neertate ce s'aŭ lăsat să se comită la cele maï preţióse edificiï româneştï.[1]

Până acum am arătat principiele ştiinţeï moderne care aŭ fost nesocotite prin greşelile neertate ce s'aŭ comis cu restaurarea monumentelor nóstre. Pentru a se vedea maï bine aceste greşelï trebue să arăt, pentru fie care clădire în parte lucrările executate.

Mě voi mărgini sě indic numaï parte din aceste greşelï barbare care sunt de domeniul architectureï, lăsând restul în grija persónelor competente în materie financiară.

Restaurarea monumentelor nóstre s'a început cu biserica episcopieï de la Curtea de Argeş. Este de prisos să maï revin asupra istoriculuï acesteï bisericï, care a fost făcut de maï multe orï de către eruditiï noştriï ceï maï cu vază. Voi aminti însă că încă pe la anul 1864 era vorba de a se scăpa acéstă clădire de ruină. Şi'n acest scop în diferite rîndurï maï multe comisiunï fură însărcinate se pregătéscă raporturï şi devize de restaurare. In fine în anul 1875 s'a luat mĕsurï maï seriόse în urma unuï studiu fórte conştiincios şi amănunţit asupra clădireï şi a moduluï de restaurare, făcut de o comisie compusă din persónele nóstre care se ocupaseră de aprópe de acest monument; acéstă lucrare de multă valóre fu presentată d-luï ministru de culte şi de instrucţiune publică într'un raport amănunţit. Sarcina architectuluï în urma acestuï raport era fórte uşóră; dar o întrebare întreacăt: prin ce împrejurărï a dispărut raportul din dosarul ministeruluï?

De şi raportul era studiat cu exactitate în tóte amănuntele, pentru maï multă siguranţă s'a găsit de cuviinţă a se cere şi consiliele celebruluï architect de monumente istorice d. Viollet-le-Duc, care neputînd veni însu'şï aicï, a delegat pe elevul săŭ, tot atît de celebru ca şi el, pe d. de Baudot care făcu o vizită la Curtea de Argeş unde'ï se puse la dispoziţie tóte cercetările şi studiile făcute deja. Reîntorcîndu-se la Paris el stabili prin coînţelegere cu eminentul săŭ profesor Viollet-le-Duc, raportul definitiv al restaurăreï bisericeï.[2]

Intr'însul se preciséză chipul de procedare al lucrăreï ce trebuia să se întreprindă se arată starea în care era biserica, părţile de păstrat restaurîndu-le şi acele ce nu trebuiaŭ atinse.

---

[1]) Turnu Golia se restaureadă de d-nu architect N. Gabrielescu. *N. D.*

[2]) **RAPORTUL**

PRESENTAT DE D-NIÏ DE BAUDOT ŞI VIOLLET-LE-DUC ARCHITECŢÏ, RELATIV LA RESTAURAREA BISERICEÏ EPISCOPALE A CURŢEÏ D'ARGEŞ

Lucrările de executat pentru restaurarea complectă a bisericeï Episcopale de la Curtea d'Argeş, pot fi divisate în treï categoriï diferite, adică:

I) *Lucrărï necesare spre a pune în stare bună părţile existente ale edificiuluï;*

II) *Lucrări necesare pentru restabilirea părţilor distruse complect, dar asupra existenţi cărora nu maï póte fi nicï o bănuială;*

III) *Lucrările relative la mobilier şi la decoraţiunea interióră şi exterióră.*

Acest raport avînd de scop a stabili, care sunt părţile de restaurat şi de a indica mijlócele de întrebuinţat pentru a obţine un bun resultat, vom examina succesiv şi metodic tot ce se raportă la fie-care din aceste treï categoriï de lucrărï.

I. CAPITOL

Lucrărï necesare restaurări părţilor conservate ale Bisericeï

Biserica Episcopală a Curţeï de Argeş, graţie uneï executărï perfecte, de şi a resistat în mod surprindător la cutremurile de pămînt totuşï s'a produs óre-care desordine, destul de seriόse, în maï multe părţï ale edificiuluï.

In adevĕr, cele patru turle ce se înalţă pe corpul principal al biserici aŭ suferit de cutremur, care a avut asupra fie-căria din ele o acţiune maï mult saŭ maï puţin pronunţată. Asupra celor două micï turle din faţă, cutremurul a produs o răsucélă care, a avut de resultat a le mişca cu totul de la rîndul al 2-lea de petre de d'asupra învelitori, fără însă a causa desordine sensibile în disposiţia straturilor ce compune partea mişcată. Acelaşï lucru s'a produs şi în condiţiï analoge la turla octagonală secundară. Efectul însă a fost mult maï simţitor asupra turleï octogonală principală la care maï multe feţe aŭ fost aşa de sguduite că tóte rîndurile de petre aŭ fost mutate din loc şi o ruptură verticală s'a declaret în zidăriea de cărămidă ce face căptuşeală interióră a turleï.

Pe de altă parte, tot acestor cutremure trebue atribuit, în parte cel puţin, crăpăturile ce am constatat la cheia cercurilor interióre pe care se aşédă acéstă turlă principală. La una din ele, crăpătura se prelungeşte maï vertical d'asupra extradosuluï pe o lungime cam de 2.^{m}00, dar e mult maï puţin în-

In fine se spune că lucrarea se va face în duoï anï și va costa 200,000 leï, acest act subscris de două autoritățï ca a d-lor Viollet-le-Duc și de Baudot este o lucrare a căreï valóre nu se póte discuta. Cu tóte acestea lucru ciudat faptele sĕvîrșite s'ar părea că desminte actul în chestiune de óre ce restaurarea a costat colosala sumă de 1,700,000 și aŭ durat 12 anï!

Este ceva extraordinar într'adevĕr să vedem ca douï d'intre architecțiï francesï ceï maï experimentațï și a căror reputație este universalmente stabilită, să se fi putut amăgi pînă la așa grad. Acésta e inadmisibil. Și persónele de meserie pot să'șï dea sémă de chipul cum s'a produs divergența enormă d'intre normele raportuluï și soluția practică ce 'ï s'a dat. In privirea acésta trebue să examinăm în ce spirit era conceput proiectul restaurăreï de către d. Viollet-le-Duc și de Baudot și care aŭ fost procedările ce aŭ condus pe restaurator la acest regretabil și trist resultat.

Biserica înaintea restaurăreï suferise de cutremure, de incendiu și de intemperiele ce 'ï agravaseră stricăciunele. Soclul, balustrada înconjurătóre a bisericeï și învelitorile eraŭ într'o desăvîrșită și próstă stare. Ușa intrăreï cu frumosul eï cadru fusese deteriorate de foc în maï multe locurï; cele două micï turnulețe și turnul cel mare fuseseră strămutate din loc, cîteva rozase eraŭ sfărîmate. In interior multe picturï eraŭ pierdute, însă cele maï importante eraŭ încă în ființă: încolo întregul clădireï era solid și pot afirma că era cea maï tare zidire din țară.

Prin urmare nu era trebuință de nicï o lucrare de consolidare nicï de construcțiune propriu zisă de făcut; se cereaŭ numaï restaurărï parțiale. De refăcut nu eraŭ decît învelitorile și terasa cu balustrada eï, iar înlăuntru trebuia refăcute picturile pe unde lipseaŭ, conservîndu-se cu băgare de sémă acelea care eraŭ în ființă. Cam acestea se cuprindeaŭ în raportul d-lor Viollet-le-Duc și de Baudot cînd eï 'șï aŭ dat părerea asupra acesteï bisericï, și s'aŭ pronunțat despre timpul și despre suma ce trebuia să se întrebuințeze căcï ținda compt de ținta ce trebuie să se aibă în vedere restaurînd acest monument, în Franța s'ar fi mărginit la o simplă restaurare cinstită și științifică după preceptele arătate maï sus; nouĕ însă nu ne a plăcut să urmăm consiliele înțelepte ale acestor bărbațï; n'am voit ca cele două micï turnulețe să fie lipsite de floróne aurite când celelalte două marï aveau floróne; n'am voit ca basele turnurilor și corpul principal al bisericeï să fie fără uluce pentru scurgerea apelor, lucru care se știe că n'a existat.

Și acésta pentru cuvîntul ca să aibă și ele uluce ca tóte clădirile moderne, deși o asemenea inovație este contrară și arteï și archeologieï.

N'am voit ca sculpturile și pietrele cu care aŭ decorat edificiile străbuniï noștriï, să păstreze expresiunea lor naivă cum le făcuseră eï, și nicï înfățoșarea întunecósă ce le dăduse acțiunea timpuluï; le-am răzuit, le-am recioplit, le-am spoit, și zugrăvit, le-am dighisit numaï să se pară nouï și frumóse...

Pe unde se stricaseră le-am refăcut cu ciment în loc de peatră. Asemenea lucrurï într'alte țărï ar fi fost privite ca criminale, la noï însă s'aŭ făcut cu consimțimîntul și cu aprobarea tuturor.

In interior aveam picturï remarcabile a căror dată, era cu puțin posterióră construcțiuneï bisericeï. Aceste picturï eraŭ singurele specimene din țară care păstraseră factura scóleï Athonice noï și pe acestea le-am scos de pe zid și le-am trimis la Bucureștï, pentru că am găsit că eraŭ prea meschine și sărăcăcióse la privire; și într'adevĕr vechile picturï aveau câmpul albastru, pe când nouă ne trebuia zăgrăvele cu câmpul d'aurit. Așa dar s'a și pus în locul lor altele maï frumóse. Acéstă decorațiune primitivă prin austeritatea eï trebuia sĕ contrasteze cu bogăția ornamentațiuneï exteriórе a monumentuluï; noï însă am înlocuit'o cu o decorațiune de Alcazar. . . .

S'ar părea că monumentele Domnitorilor și a boierilor în-

tinsă pe cele lalte 3 fețe cari nu par a fi fost rupte de cît în urma infigeri pirónelor de fer puse în zid și destinate a suporta lămpï saŭ alte obiecte.

Independent de aste desordine produse de cutremur, maï trebue să semnalăm:

1) Derîmarea, prin scobire, pe 3 m. înălțime a stîlpilor de colț de lîngă altar. Aceștï stîlpï aŭ fost probabil tăiațï cu ocasiunea așeḑări saŭ scóteri templeï.

2) In fie-care unghiŭ al turleï principale, la nivelul trigonilor (pendentifs) o alterație a tencuelilor, provenită din prósta stare a învelitorilor de plumb, cari fiind rĕŭ lipite lasă să treacă apa prin ele.

3) Ruptura saŭ descompunerea, pe diverse fețe ale biserici a uneï cantitățï de bucățï ale căptușeli de peatră, efect ce trebue atribuit defectuluï de omogenitate saŭ înghețuluï.

4) Starea rea a socluluï în pantă (glacis) ce încinge biserica. Acéstă pantă actualmente acoperită cu tablă n'a putut fi examinată de noï în total, dar am putut vedea o parte și a o examina, dupe care ne am convins că din causă că pe acest soclu curgea direct apele de la streșinï a fost stricatși ca să'l apere 'l a acoperit cu tablă, lucrare efectuată în urma construcții bisericiï.

5) Distrugerea uneï părțï, din coronamentul în florï tăete în piatră care ornéză cornicea turlelor principale.

6) Descompunerea vîrfurilor de piatră ce corona turlele precum și tablele de alabastru decorînd óre-care fețe în partea inferióră a biserici.

7) In fine trebue semnalat, ca fiind unul din puntele cele maï seriόse ale restaurăreï bisericeî Curtea d'Argeș, starea rea a învelitorilor corpuluï principal și al turlelor.

Tóte învelitorile sunt făcute dn fășiï de plumb fórte gróse, *în perfectă stare de conservare* dar care aŭ fost fixate în mod brut pe o formă de pămînt bătut și cu cue marï de fer, ast-fel că s'aŭ desfăcut așa de răŭ în unele părțï că nu maï apăraŭ în mod suficient interiorul bisericeï.

In resumat lucrările ce reclamă restaurarea biserici Curtea d'Argeș, în cea ce privește capitolul I-iŭ, pot fi clasate precum urméză:

1) Repararea părților de piatră saŭ cărămiḑi mișcate de cutremure.

2) Repararea crăpăturilor interióre, provenite din aceiașï causă.

3) Restaurarea stălpilor interiorï aï turleï principale.

4) Refacerea tencuelilor și zidăriï stricate prin infiltrarea apelor din ploï.

5) Restabilirea coronamentelor și vîrfurilor distruse precum și bucățile de petre alterate, plăcile de alabastru, soclurile etc.

6) Refacerea complectă a invelitorilor.

Vom procede în mod succesiv a indîca modul cum trebue executată restaurarea fie-căria din aceste părțï.

I. Repararea părților de piatră mișcate din loc prin cutremure

Trebue să spunem de la început, că în cea ce privește turlele resucite și cea octogonală secundară, avînd în vedere că ele aŭ suferit fórte puțin de cutremur, restaurarea lor trebue limitată la înlocuirea cîtor-va petre de la base cari s'aŭ stirbit la muche prin cutremur și altele cere s'aŭ stricat din înghețurï.

A desface cu totul aceste turle este să se angajeze o lucrare prea costisitóre, maï cu sémă de vom ține cont de resultatul ce se va obține, căcï soliditatea lor nu e nicï de cum compromisă, și mișcarea ce a suferit e prea puțin sensibilă la vedere, pentru un observator ce s'ar afla la basa edificiuluï; va fi decï de ajuns să se înlocuească în mod priceput cîte-va pietre pentru a reda linielor principale maï tótă rectitudinea lor.

Nu tot ast-fel, este pentru turla principală care cere o refacere maï complectă și pentru care trebue cea maï mare îngrijire și o supraveghiare abilă și constantă.

Profitînd de împrejurarea că acéstă turlă este construită în interior de cărămidă și în exterior de piatră, va fi posibil că dupĕ ce se va drege crăpăturile interióre ce am arătat maï sus, sĕ se ia pe rînd fie care față a octogonuluï care are petrele mișcate, fără a atinge zidăria de cărămidă care reparată cum am ḑis, va susține turla în timpul operațiuneï. — Se va depune pe schelï tóte rîndurile de petre dintr'uă față, numerotîndu-le. se va înlocui acelea carï sunt alterate saŭ sparte (și carï sunt în fórte mic număr) și se va repune totul la loc pe rîndurile de la basă cari n'aŭ fost de loc mișcate; — acéstă operație se va repeta la tóte fețele maï stricate

Iată cum pricepem noĭ, în ziua de azĭ restaurarea monumentelor istorice și cum respectăm operile strămoșilor noștri!

In vechime după ce se făcea clădirea trebuia negreșit să se înconjóre cu ziduri sănătóse și tarĭ care să pótă servi de adăpost în timpĭ de grea cumpănă; clopotnițele eraŭ complimentul acestor fortificațiunĭ și serveaŭ ca turnurĭ de apărare și de privighere — și de multe orĭ clopotele dădeaŭ semnalul de alarmă, prevestind apropierea dușmanuluĭ.

La Treĭ-Ierarchĭ ca și la cele-l'alte mănăstirĭ, nimenĭ nu și-ar fi perdut vremea, să acopere clopotnița cu sculpturĭ și înflorirĭ, saŭ să'ĭ dea de pildă forma complicată a turnurilor bisericeĭ, cînd ea trebuia să susție atacurile și să servéscă la apărare, înfruntînd isbirile năvălitorilor.

Dar cine maĭ vrea, să ție în sémă acum ast-fel de considerațiunĭ? Noĭ voim ca turnurile clopotnițelor să părăséscă formele lor masive, să devie svelte, împuiete, înflorite și d'aurite?

Ș'apoĭ să nu perdem din vedere, că se voiește a se reface la biserica Treĭ-Ierarchĭ, un turn zidit la 1806!... Drept vorbind cinstea archeologică și sentimentul artistic la noĭ, sunt ușor de satisfăcut. Dacă luăm principiul restaurăreĭ în înțelesul cel maĭ larg al cuvîntuluĭ, adică pentru „restabilirea unuĭ monument ast-fel precum ar fi trebuit să fie cînd s'a construit" vedem că nicĭ chiar acest principiŭ n'a fost observat, fiind-că s'a întrodus în restaurările făcute modificațiunĭ care n'aŭ existat nicĭ-odată; pentru că în privința picturilor și a sculpturilor am întrebuințat mijlóce curat barbare, pentru că în privința decorațiuneĭ și a mobilieruluĭ am făcut și facem, lucrurĭ regretabile din punctul de vedere al istorieĭ și din acela al gustuluĭ.

In fine pentru că restaurările acestea ne-aŭ costat un timp și sumĭ băneștĭ de zece orĭ maĭ marĭ de cât cele ce se cuvinea — și totușĭ — nimenĭ n'a ridicat încă vocea ca să înfiereze aceste procedărĭ condamnabile.

E trist într'adevĕr, ca noĭ cariĭ ne fălim atâta în vorbe de gloria Domnitorilor ilustri, să privim cu răcéla nepăsăreĭ, opera sacrilegiă a celor ce sistematic distrug rămășițele trecutuluĭ nostru, a profanatorilor care nimicesce pe rînd monumentele ce maĭ avem și care sunt mărturia văzută a măririĭ de altă dată a némuluĭ nostru.

Se vede că generațiunea nóstră în scepticismul ce a coprins'o, a pierdut orĭ ce simțimînt maĭ înalt, pînă și respectul de sine, de óre-ce permitem să se batjocoréscă ast-fel ființa nóstră din alte vécurĭ! Sfîntul Nicolaĭ din Iașĭ s'a descoperit maĭ întîiŭ și s'a lăsat așa maĭ multĭ anĭ în prada vremurilor rele, apoĭ s'a dat jos pînă la pămînt și acum se chibzuește recládirea în stilurile fantastice cu care am mutilat bisericele ce s'aŭ restaurat.

Acela'șĭ lucru s'a făcut și cu biserica Mitropolieĭ din Tîrgoviște. Biserica Sf. Nicolae din Iașĭ era stricată, dar nu atât pe cât s'a făcut să se crédă; câte-va consolidărĭ, câte-va legăturĭ de fier, boltĭ nuoĭ, eraŭ lucrurĭ suficiente, pentru a se prelungi ființa edificiuluĭ pe maĭ multe sute de anĭ.

Cât pentru Mitropolia din Tîrgoviște, trebue să spun că era într'o perfectă stare de soliditate. numaĭ turnurile trebuiaŭ restaurate; dar ea s'a nimicit cu totul.

Biserica St. Dumitru din Craiova era într'o stare de sdruncinare complectă, care nu maĭ permitea restaurarea; ea trebuia numaĭ consolidată, acoperită și păstrată în starea în care era. Și acésta s'a dat la pămînt!

Bune rele, orĭ-care ar fi fost starea acestor clădirĭ, știința și pietatea, trebuiaŭ să oprésca dărîmarea lor pentru a se reclădi din noŭ.

Maĭ e oare vre una de dat jos? Aide grăbiți-vĕ Românĭ ștergețĭ și falsificațĭ urmele vóstre din cartea lumeĭ!

E de prisos să maĭ insist în acéstă privință, cu atât maĭ mult că cu suma de treĭ sute miĭ leĭ cât s'a cheltuit numaĭ cu dărîmarea acestor bisericĭ, s'ar fi putut restaura și păstra

---

un antreprenor din Paris care să furniseze și să execute copcile, sghiaburile și foile de plumb lipsă.

II. CAPITOL

Lucrărĭ necesare pentru refacerea părților distruse.

Aceste lucrărĭ se compune:

1. *Facerea uneĭ balustrade de jur în prejurul monumentuluĭ, la nivelul soluluĭ exterior.*
2. *Refacerea coronamentuluĭ ușĭ de intrare.*
3. *Refacerea coronamentuluĭ turlelor în spirală.*
4. *Refacerea pardoseleĭ interióre.*

1. Balustrade exterióre.

După o descripție făcută de un patriarch de la Antiochia, cu puțin după clădire, monumentul era înconjurat de o platformă și o balustradă compusă din 318 bucățĭ.

Care a fost dispositta acesteĭ platforme? Nimic nu ne arată acésta, cît despre balustradă, e de presupus că bucățile ce am găsit la Argeș făceaŭ parte din ea, căcĭ puse una lîngă alta, se póte reconstitui un fel de împrejmuire de piatră destul de în caracterul architectonic al edificiuluĭ.

Acuma urméză óre să considerăm ca absolut Nr. de 318 bucățĭ pentru a restabili balustrada lărgind'o saŭ lungind'o ast-fel ca să coprindă 318 balustri? nu credem, căcĭ, pentru a așeza un așea mare număr de bucățĭ ar trebui să se dea platformeĭ un perimetru ne justificat; de alt-fel, e permis să credem că descripția nu este exactă, căcĭ în alt loc se zice că coronamentul turleĭ principale se compune din 74 balustri, pe cînd în realitate, nu sunt de cît 56, adică cîte 7 pe fie-care față a octogonuluĭ.

In astă situație credeam că ar fi bine ca să se adopte acelașĭ desen pentru balustradă și ca dispoziție să se caute aceia care va da cel maĭ bun resultat conform tradițiunilor bisericeĭ grece; — de aceia noĭ propunem să se înconjóre monumentul cu o balustradă care să se întórcă în unghiu drept fără a se ține cont de părțile intrate ale edificiuluĭ, păstrînd o lărgime de 2 m. de la eșitura socluluĭ. — Deosebit de acésta, acéstă platformă avînd de scop, nu numaĭ a da o basă monumentuluĭ, dar în acelașĭ timp de a crea o zonă de protecțiune, e bine să se prelungească în față pînă dincolo de cantar și pentru intrare să se facă un grilagiu mobil de fer și bronz în stilul biserici.

In fine pentru a asigura monumentul de umedélă, se va da o pantă platformeĭ spre în afară unde vor da într'un șeanț ce va fi în exterior și va conduce apele.

2. Coronamentul ușĭ de intrare.

Ușa de intrare a biserici este acuma prevădută cu un cozoroc de tablă, care a fost pus, de sigur, maĭ în urmă și care trebue ridicat. — Nu ne-a fost posibil a ne da socotéla pe loc cam cum a putut fi înainte acest coronament, totușĭ avînd în vedere datele ce ne procură alte edificiĭ de ast-stil, d'asupra inscripții era un coronament a căruĭ importanță în înălțime era determinat ăde spațiul lăsat între d'asupra pervazuluĭ drept-unghiular și dedesubtul profiluluĭ ce susține brîul în spirală; după ce se va ridica cozorocul spus maĭ sus, se va putea găsi dispoziția primitivă și reconstitui motivurile ce trebue sa termine ușea, totușĭ credem că e lesne de admis, chiar de acuma, următórele două ipotese: saŭ ușea avea un cozoroc eșit care apăra treptele de intrare de picătură, saŭ era numaĭ coronată cu un fel de ișitură care adăpostea inscripția.

In orĭ ce cas este sigur că ișitura orĭ care ar fi fost, nu se întorcea pe fețele laterale ale pervasuluĭ ușĭ, de óre-ce nu se găsesc urme pe ele, dar a urmărit profilul brîuluĭ împletit, căcĭ acest brîŭ s'a desvoltat în mod franc, și n'a fost nicĭ o dată pătruns de ver un ciubuc.

Acésta fiind admis, daca eșitura era destul de mare ca sĕ facă un fel de cozoroc, atuncĭ el n'a putut fi de cît în lemn acoperit cu plumb, în care cas urmeadă să găsim găurĭ în did, pe unde a fost înțepenit cozorocul; dacă însă nicĭ nu găsim urme de ast gen, atuncĭ trebue să admitem că eșitura era mică și că coronamentul era de piatră.

3) Coronamentul turlelor în spirală.

Examinînd partea superióră a turnulețelor în spirală, găsim că acoperișul în plumb trece peste muchia pietrelor ce fac streșinĭ, în mod fórte

autenticitatea lor maï multe secole în starea lor primitivă.

O! se nu ni-se spuie că se vor reclădi cu vechile materiale, căcï aceste bisericï eraŭ de cărămidă și nu se póte construi cu cărămizï vechï din care nu remîne maï nimic Intreb decï pe toțï oameniï conștiincioșï, ce ne mai rĕmîne adï din cele treï bisericï ale luï Ștefan cel mare, Neagoe Voevod și Mateiu Basarab?

Noï cariï în tóte cele, ne uităm numaï la streinï, cum de nu am urmat și în sensul cel bun exemplu ce ne dau țările civilisate.

In Provincia, la Arles, la Orange, la Nimes nu maï îndrăsnește nimenï să refacă ciubucele, capitelurile sculpturile, deteriorate spre a le da forma care se crede că o aveaŭ înainte—ci totul se mărginește numaï în a le înlocui cu pietre cioplite din gros.

Acum câțï-va anï, la Paris, s'a întîmplat un fapt fără importanță, care a ridicat în picióre presa și publicul. D. Ruprich Robert inspector general de monumente istorice din Franța, așeza la turnul luï Clovis cîte-va pietre care lipseaŭ. Pe cînd se lucra, uvrieriï lăsaseră să curgă pe tótă înălțimea zidului praful de peatră care albise puțin fațada clădirei; privind de departe, publicul crezuse că se răzuia zidul vechiŭ și un strigăt general a isbucnit, care nu s'a liniștit de cât după ce ilustrul architect a dat lămuririle cuvenite prin presă arătând erórea publiculuï.

In Veneția cam în aceeașï vreme s'a întîmplat un fapt analog. La Pallazo Docale d'asupra ușeï „della Carta" se refăcuse leul care decora frontispiciul și sculptorul însărcinat cu acéstă lucrare avusese nesocotința să acopere leul cu văpsea de apă înegrită, pentru ca lucrarea cea nouă să nu isbească privirile cu albeața eï pe o fațadă întunecată de acțiunea timpuluï. Venețieniï s'aŭ revoltat de acest artificiu și artistul sculptor a trebuit sĕ spele cu îngrijire leul sântuluï Marcu pe care 'l lucrase.

De altfel, Veneția este unul din orașele care ne presintă un mare interes prin restaurările admirabile ale monumentelor sale. Intre altele tot la Palatul Dogilor — la care se lucrézá necontenit, de óre-ce pe tótă ziua se ivesc accidente nouï — clădirea se așezase la colțul despre închisorï și o largă crăpătură se produsese pe tótă înălțimea zidului. D. Forcellini iscusitul restaurator al palatuluï a întrebuințat cele maï ingeniós procedeurï a mecaniceï moderne pentru a readuce întréga parte despicată din colțul clădireï, în locul sĕŭ primitiv. A întărit temeliele lucrând pe dedesupt, a pus legăturï de fer ascunse în zid, și fără să misce o cărămidă măcar din clădire, a restaurat acéstă parte a palatuluï Ducal dregând crăpătura astfel încât nu-țï poțï da socotélă prin ce mijloc minunat a restatornicit monumentul.

In partea despre Piazzetta, colțul palatuluï se crăpase tot din cauza uneï așezărï și a fost reparat în acela'șï chip. Din așezarea acésta succesivă a colțurilor clădireï, plesniseră maï multe d'intre capitelurile galerieï și nu s'aŭ refăcut de cât acelea ce eraŭ cu totul sfărâmate; iar acele ale căror bucățï se maï puteaŭ strînge, aŭ fost cu grije prinse

simțitor, acoperind chiar parte din profile. In fața acestor dispozițiï se pune întrebarea dacă acéstă disposiție este primitivă și dacă n'a fost la origină un coronament de petre tóte în florï ca la turlele marï.

De sigur, că îndoiala este permisă, cu tóte acestea ni se pare că pentru a satisface condițiunilor de scara și proporție, e de preferit *a nu stabili coronamente în piatră înflorată pe micile turle carï sunt deja prea bogate prin el însile.*

Dupĕ noï, ar fi să li se modifice în mod nenorocit caracterul și armonia proporțiunilor.

Cît dospre disposiția învelitorilor, este evident, că nu este bună și trebue modificată în sensul de a lăsa să se vadă profilul streșini arcurilor și sĕ se lase scurgerea apelor la doliï prin niște micï ciocurï de plumb, ca cele puse la turla principală și care ar fi și un motiv de decorațiune suficient, avînd în vedere scara cea mică a acestor turle.

4) Pardoseala interióră

După descripția citată maï sus, pardoséla interióră a biserici a fost de marmură albă. Tot de o dată acéstă materie fiind cea care ar conveni maï bine, suntem de părere a o adopta pentru restaurarea pardoseli, însă pentru a determina forma și dimensiele plăcilor trebue sĕ se aștepte pînă ce se va curăți interiorul de schelï.

III CAPITOL

Mobilierul și picturele interióre și exterióre

Actualmente nu se găsește nicï o urmă de cum a fost mobilierul Biserici Curtea d'Argeș, decï trebue făcut un complect studiŭ, și spre a ajunge la un resultat satisfăcător e necesar a face cercetărï în România saŭ la Constantinopolï pentru a găsi documente dupĕ care sĕ se compue iconostasu, stranele, amvonul și alte părțï de mobilier.

In acéstă privință, observăm că la Bucureștï chiar sunt Bisericï făcute după Curtea d'Argeș, și care aŭ încă obiecte de mobilier de o valóre în adevĕr artistică și prin urmare s'ar putea găsi în ele chiar documente fórte utile.

In timpul ședereï nóstre la Argeș, nu ne-a fost posibil sĕ vedem bine picturile murale din interior, din causa lipseï de lumină provenită din schelile exterióre. Pe de altă parte unele din aceste picturï eraŭ acoperite cu scîndurï spre a le feri de accidente, totușï dupĕ lămuririle ce ni s'a dat maï a rămas o bună parte din picturï bine conservate, pentru a socoti că va fi lesne unuï artist conștiincios și abil sĕ găséscă gândirea primitivă restaurînd părțile alterate și chiar de a compune din noŭ în caracterul general, părțile ce sunt de refăcut cu totul.

In cea ce privește pictura exterióră sunt încă destule urme, dacă nu pentru a restitui complect ce a fost, cel puțin de a concepe acéstă decorațiune în spiritul care a condus pe creatorul opereï.

Nu e îndoios că tóte ornamentele eraŭ d'aurite și se detașea pe fundurï azuriï, verdï saŭ roșiï. Fiind date aceste elemente, dificultatea consistă a repartisa în mod judițios fie-care din aceste tonurï, cea-ce trebue făcut în urmă spre a se judeca efectul general.

Basîndu-ne pe observațiunile făcute în țară și lămuririle culese, putem stabili un calcul provisoriŭ de cheltuelï, remînind ca persóna ce se va însărcina cu lucrările sĕ întocméscă un devis definitiv și detaliat.

Evaluația nóstră nu coprinde picturile interióre și exterióre.

ESTIMAȚIA CHELTUELILOR

Facerea platformeï, canivelelor, balustradelor refecțiunea peronuluï	30.000,00
Derimarea și reconstrucția turleï principale, coprins piatră din noŭ și sculpturï	20.000,00
Reparația și refacerea petrelor alterate, table de alabastru, coronamente, pilastri, zidăriï de cărămidă, tencuelï etc.	30.000,00
Refacerea învelitorilor în plumb cu tot materialul din noŭ necesar, accesoriï și schelï	50.000,00
Jghiaburï de plumb din noŭ la streșinï cu tot materialu și armăturï	10.000,00
Soclu de piatră acoperit cu plumb din noŭ, coprins lucru și tot materialul	6.000,00
Bolțï de cărămidă pentru înveliș	5.000,00
Pardoséla de marmură în interior	12.000,00
Grilajul de fer și bronz	2.500,02
Sumă necesară pentru schelï	5.000,00
Total	170.500,00

(ss) ***De Baudot Viollet-le-Duc***

22 Dec. 1874

NOTA. — Trebue sĕ adăogăm la acéstă sumă de 170.500 leï cheltuelile de voyagiŭ și îndemnitate la doï lucrătorï plombierï. In resumat, putem afirma că aceste lucrărï, fără mobilier și picturï, nu vor întrece suma de 200.000 leï.

(ss) De Baudot

bucată de bucată și fixate pe dinăuntru cu legăturĭ de fer și puse iarășĭ la locul lor. Astăzĭ aceste capitelurĭ deși din bucățĭ au căpătat o omogenitate nouă păstrîndu'șĭ integritatea lor — și cu tóte că unele se compun din 30 saŭ 40 de bucățĭ, totușĭ par că n'aŭ suferit nicĭ o stricăciune.

In restaurarea frescurilor Italienii de asemenea sunt fórte scrupuloșĭ.

Pentru a ne da bine séma de acésta, este de ajuns să citez cîteva paragrafe din regulamentul stabilit de guvern pentru acest gen de restaurărĭ.

1. Să se fixeze înainte de tóte zugrăvéla, în locurile unde s'a desprins de pe tencuială, și apoĭ să se curățe zugrăvelile unde se va simți trebuința.

2. Să se fixeze apoĭ tencuéla în părțile unde e deslipită de zid.

3. Să se usuce tencuéla în părțile unde e amenințată a se strica de umezélă, și înainte de a se așeza bucățile de tencuială zugrăvite de zid, să se pue peste tot pe zid o substanță sicativă óre-care pentru a împedica umezéla; însă în așa chip ca acéstă substanță să nu facă vre-o stricăciune zugrăveleĭ. Pentru acésta, comisiunea de supraveghiare a lucrăreĭ să se consulte cu un chimist.

4. In părțile unde tencuéla zugrăvită nu maĭ există, să se umple golurile cu ciment, se va avea în vedere să se ungă maĭ întâĭ zidul cu o substanță sicativă, saŭ să se refacă zidul în acéstă parte.

5. Să se văpséscă cu o culóre neutră tencuéla nouĕ, pentru ca să nu facă un rĕŭ efect asupra ochilor.

6. Să se repare în acelașĭ chip tóte crăpăturile umplîndu-se cu mastic.

7. Să nu se facă nicĭ o îndreptare cu pensula pe zugrăvelĭ.

8. Să nu se pue pe d'asupra nicĭ lustră nicĭ orĭ-care altă substanță.

9. Dacă s'ar găsi în zid cue pentru întărirea tencueleĭ, să se scótă fără a se strica zugrăvéla și să se astupe găurile în chipul arătat maĭ sus.

10. Când aceste regule nu vor fi observate cu scrupulositate, comisia de supraveghiare va suspenda lucrările numaĭ decât, și va informa ministerul.

Nu numaĭ că nu s'aŭ observat aceste norme severe pentru zugrăvelile de la Curtea de Argeș, de óre-ce s'aŭ scos cu totul de pe părețĭ, și s'aŭ refăcut din noŭ; nu numaĭ că n'am avut simțibilitatea Francesilor și a Italienilor, de óre-ce nu ne-am revoltat când privém cum se răzuiesc sculpturele de pe edificiile nóstre—dar încă am lăsat să se facă maĭ mult—am îngăduit să se introducă modificărĭ costisitóre, improvizațiĭ fantaziste în disprețul arteĭ și al științeĭ.

Nu numaĭ că nu păstrăm, nicĭ nu restaurăm în conștiință monumentele nóstre istorice, dar le falșificăm, le denaturăm, le dărîmăm chiar, pentru a le reface din temelie !. . . Aceste acte n'aŭ nume, și pentru ca să se înțelégă maĭ bine gravitatea lucrurilor ce denunțăm aicĭ, vom lăsa să vorbéscă un savant Francez dintre ceĭ maĭ distinșĭ, D. Anthyme de St. Paul, directorul jurnaluluĭ *l'année archéologique*, care acum câțĭ-va anĭ, a scris pagine elocuente asupra *reclădireĭ* monumentelor istorice.

Iată ce zice în rezumat d. Anthyme de St. Paul. „Lumea „crede numaĭ de cît că archeologia este mulțumită, cînd pe „locul unuĭ vechiŭ monument ruinat, se ridică o copie exactă „a luĭ. Acésta este o neertată greșală. Reproducțiile acestea „jignesc arta, archeologia, și istoria. Ele jignesc arta pen„tru că dacă clădirea originală are cusururĭ de gust, sau o „executare barbară, aceste defecte vor reapare și în copie. Ele „jignesc archeologia pentru că cu tótă perfecțiunea sa, copia „nu maĭ are valóre pentru studiŭ. Ele jignesc istoria, fiind că „se înlocuește o operă veche, prin alta nouă, se falșifică timpul „și se substitue un nume din trecut cunoscut, prin numele „unuĭ architect din cele maĭ multe orĭ necunoscut.

„Aceste restituțiunĭ nenorocite jignesc maĭ cu sémă senti„mentele nóstre, care nu se pot defini, care nu sunt provocate „de archeologie; dar care se revoltă în tóte inimele nobile și „delicate, și care constitue un fel de cult pentru vechile mo„numente, din cauza vîrsteĭ lor, a evenimentelor întîmplate „sub umbra lor — intr'un cuvînt, din causa generațiilor de „bunĭ și străbunĭ, care s'aŭ născut, aŭ trăit și aŭ murit sub „adăpostul lor. Acest cult, isvor de emoțiunĭ nesfîrșite, maĭ „ales cînd e vorba de o biserică, este tot-d'auna strâns legat „de identitatea monumentuluĭ.

„O operă de architectură, ca și o operă de pictură saŭ de „sculptură, există numaĭ o singură dată. Când ar dispărea „judecata cea de apoĭ a luĭ Michele Angelo saŭ Venus de Milo, „tótă lumea ar striga că aceste capo-d'opere s'aŭ perdut de a „pururea, orĭ cît de multe și orĭ cît de perfecte ar fi copiele pe „care le posedăm.

„Cînd se dărîmă o clădire, se distruge opera unuĭ om, pen„tru a o înlocui cu opera altuia. A se dărîma o clădire, este a „stinge o viață, a nimici un suflet, împreună cu corpul care 'l „conținea. In corpul făcut din nou începe o altă viață, pentru „că un alt suflet locuește într'însul, și sufletul isgonit nu maĭ „revine. Dacă e o mare nenorocire de a falșifica autenticitatea „unuĭ monument, este o adevĕrată crimă de a 'l distruge, pen„tru a 'l reproduce în chip mincinos."

Și cu tóte acestea noĭ am făcut asemenea nemernicii, și urmăm a le face mereŭ înainte.

Dobreana, Octombre 1889. G. STERIAN

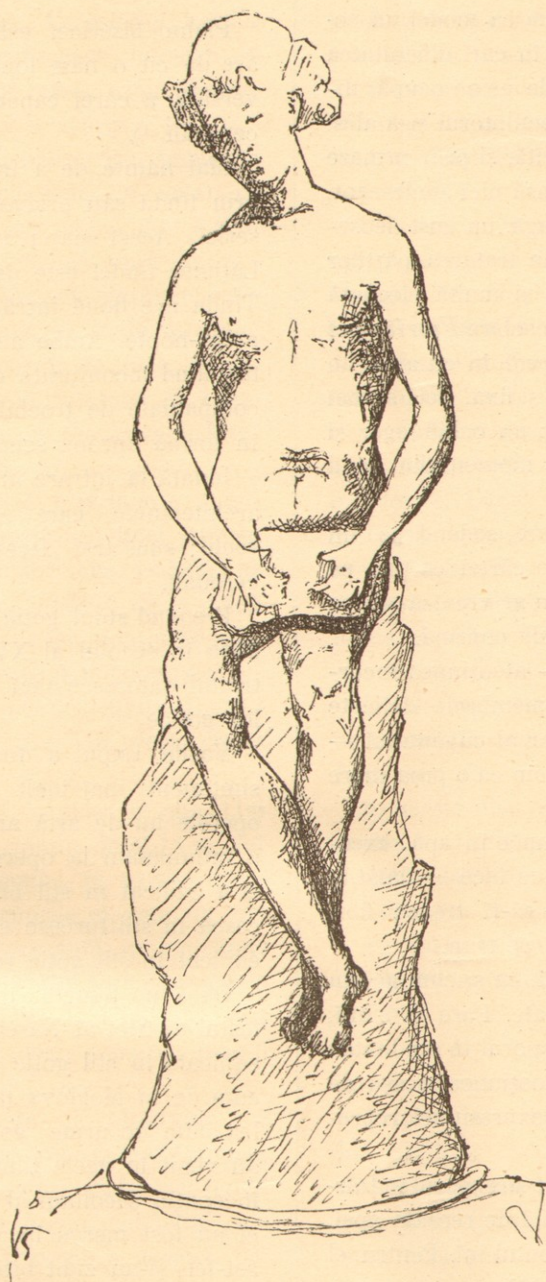
COPIII SCULPTORULUI VALBUDEA.

Nu e vorba de vr'un studiŭ fisic saŭ psihologic. Astfel nu e vorba nicĭ de aceĭ drăcușorĭ gingașĭ, carĭ tótă ḑiua-țĭ împuéză capul cu nebuniele lor și-țĭ dă — pe lîngă bucuriĭ - atâtea grijĭ și supărărĭ, — artistul fiind încă credincios arteĭ; — ci de aceĭ copiĭ fără exigențe, maĭ cu mințĭ, maĭ aseḑațĭ, carĭ nu'țĭ turbură întru nimic liniștea, și stă nemișcațĭ în colțul și pe piedestalul lor: — e vorba de studiele de copiĭ ale sculptoruluĭ.

Cînd în Noembre 1882, luam singur în publicitate apărarea operelor presintate la concursul pentru străinătate, între carĭ — pentru sculptură — era un bas-relief represintînd pe Adam și Eva, eram sigur că încrederea ce aveam în talentul tînăruluĭ Stefan Ionescu, nu va fi înșelată. Așa dar, înțelege orĭ-cine dacă — plecat în străinătate — i-am urmărit cu atențiune succesele și dacă — întors în țară — m'am grăbit să'l visitez, spre a constata *devisu*, cu acea satisfacțiune pe care țĭ-o dă o prorocie împlinită, progresele realisate, în operile pe carĭ artistul le adusese cu sine.

Găsiĭ, între altele, în salonul modest — ca întréga ființă a artistuluĭ — dar cu gust arangiat, din strada Sfîntul Spiridon-Noŭ, treĭ statuĭ în ipsos bronzat, studiĭ de copiĭ represintînd *Prima lecțiune*, *Fioriĭ apeĭ* și *Saltul în apă* pe carĭ *Analele Arhitectureĭ* le reproduce în numĕrul acesta.

ST. IONESCU - VALBUDEA

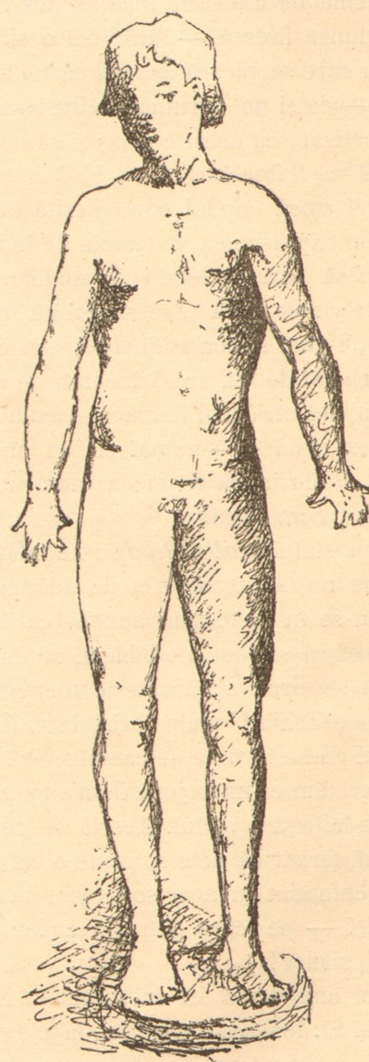

Prima lecție

Fiorii apei

Saltul în apă

E interesant de observat preferinţa ce are Valbudea pentru subiectele dificile, gustul d'a surprinde impresiunile repeḑĭ, expresiunile momentane, carĭ totdauna aŭ fost piatra de încercare a marilor artiştĭ: Durerea luĭ Laocoon saŭ zimbetul Giocondeĭ.

Daţi'ĭ un model vulgar, ordinar banal : el nu va face nimic; cu totul alt-ce-va însă cînd îĭ veţĭ cere să întrupeze sentimentul de satisfacţiune al învingĕtoruluĭ selbatec, saŭ isbucnirile neputinciόse ale spasmelor nebunieĭ. Iar cînd va lua ca model un copil, el va căuta să alégă situaţiunĭ originale, în carĭ dificultatea să nu fie uşor de învins. Şi cu privire la studiele ce ne ocupă, dificultatea e cu atît maĭ mare că modelele ce sculptorul şi-a ales, sînt luate din acea vîrstă de transiţie, nehotărîtă, şi prin urmare ingrată, în care omul nu maĭ e copil, făr'a fi însă nicĭ adolescent, şi care, ca atare, cere o observaţiune îndelungă, un gust deosebit în căutarea formelor, o sciinţă adîncă în tratarea părţilor anatomice, un farmec gingaş în interpretare şi multă eleganţă în modelaţiune. Apoĭ subiectele tratate, cu deosebire *Fiorii apeĭ* şi *Saltul în apă*, — sînt momente atît de repeḑĭ, în cît abia un aparat de fotografie instantanee le póte prinde şi fixa. Decĭ se maĭ cere artistuluĭ, pe lîngă însuşirile de maĭ sus, un ochiŭ ager şi profund observator, o amintire durabilă a momentuluĭ şi a expresiuneĭ.

Prima lecţiune represintă un copilaş care, şeḑênd pe un trunchiu, privesce cu luare aminte la literile cărţeĭ ce ţine pe genuchĭ. El le urmăreşte cu degetul ca şi cum ar vrea să-şĭ dea bine seama de înţelesul, încă ascuns luĭ, ce ele coprind.

Posiţiunea firéscă, — fără nicĭ o silnicie,— atenţiunea încordată cu care se pleacă asupra cărţeĭ sale, şi membrele delicate ne fac — de şi nu e frumos în inţelesul vulgar al cuvêntuluĭ — să simpatisăm cu acest copilaş şi să compătimim că o prea mare silinţă îĭ va fi fatală.

Fiorii apeĭ, copilul care hesită să se arunce în apă, exceléză prin expresiunea de teamă, de îndoeală, ce face — când te gândeştĭ să sarĭ cald-cald în undele recĭ — să-ţĭ treacă fiori prin tóte vinele şi să ţi se sburléscă toţĭ periĭ pe trup.

Priviţi'l cum stă cu mâinele strînse pe inimă, ca şi cum acésta ar fi îngheţat de tot, ar fi încetat de a maĭ bate. Pare că simţĭ, vĕḑêndu'l, că'ntr'ênsul inima e — cum ḑice poporul în cruditatea luĭ de expresiune — numaĭ cît un purice. Emoţiunea e aşa de visibilă, că ilusiunea vieţeĭ: a momentuluĭ, a expresiuneĭ representate, e complectă.

A treia statuă *Saltul în apă* ne înfăţişéză pe ştrengarul îndrăsneţ, care nu se teme nicĭ de adâncimea, nicĭ de receala apeĭ, simţindu-se în elementul acesta, ca în elementul luĭ. Pentru el o baie e, ca şi pentru o lebădă, un deliciu. Iată'l cum se pregăteşte să se arunce bărbăteşte tocmaĭ unde apa e maĭ adâncă, unde face ochiurĭ, unde ferbe în volbură.

Ciclul acesteĭ vîrste se complectéză cu *copilul dormind*, pe care regretăm că împrejurările n'au permis a se reproduce alăturĭ cu cele lalte treĭ statuĭ. Acesta e remarcabil prin abandonul corpuluĭ, fericit că póte să guste odihna in tótă întinderea membrelor, cufundat în acel somn plin de negrije al nevinovăţieĭ, al copilărieĭ, — pe care omul în zadar ar voi să'l aibă până la sfîrşitul zilelor!

Astfel încrederea ce avusesem în Noembre 1882, în talentul tînăruluĭ St. Ionescu era pe deplin adeverită. Necunoscutul absolvent al scólei nóstre de bele-arte de atuncĭ, persecutatul de odinióră, este valorosul sculptor Valbudea, este *învingătorul* de astăḑĭ.

IULIU I. ROŞCA

BISERICA TREI IERARCHI

(Fragment din monăstirea Trei Ierarchi din Iaşi, studiu încă nepublicat).

I.

Interiorul.

Planul bisericeĭ este în forma uneĭ crucĭ latine Biserica nu are de cît o naie longitudinală, care e strătăiată de alta traversală, a căreĭ capete sunt rotunḑite în forma de nişi semicercualĭ [1]).

Maĭ nainte de a intra în adevĕrata biserică, trebue să trecĭ prin tindă sau pridvor, care să estinde de-a latul întregeĭ bisericĭ. Acest spaţiu astă-zĭ este acoperit de două micĭ cupole. Lăţimea tindeĭ este de 7.65 metri, iar lungimea eĭ de 4.75 m. Tinda are două intrărĭ, una de către méză-zi şi alta de către méză-nópte. Ambe aceste uşĭ au d'asupra câte un prag orizontal, fiind înconjurate de membre architectonice rotunḑite şi acompaniate de trochilĭ, carĭ se înalţă preste pragul orizontal în formă aprópe semicercuală.

Indată la intrare în astă biserică, observăm un element nou architectonic, care nu se aflâ la monumentele romîne maĭ vechĭ; sunt trei ferestre marĭ gotice cu arcuri aprópe semicercualĭ.

Pre cînd stilul gotic în Occident de mult 'şĭ-a trăit traiul, de abea în secolul al XVII-lea a putut intra şi în Moldova. Acest triumf datoresce maĭ mult înrudireĭ arcurilor arabe cu a celor gotice.

Vasile Lupul a fost un principe, care în adevĕr avuse un simţiment maĭ înalt pentru frumos de cît antecesoriĭ sĕĭ. In operele luĭ de artă architectonică aflăm o feliurime, ce cu greu o întîmpinăm la operele architectonice ale altor principĭ. Aşa el a edificat în stil bizantin monastirea Golia, apoĭ o baie turcéscă în stil turcesc etc, ast-fel ne putem esplica cum de el a edificat în stil gotic refectorul monastireĭ Trei Ierarchĭ.

Dacă ne punem întrebarea pentru ce în Rodna vechiă în fostul district al Năsĕuduluĭ din Transilvania a fost o biserică edificată în stil gotic în prima jumătate a secoluluĭ XIII-lea şi cum de în Moldova ţară mărginaşă abea prin secolul al XVII-lea dăm de urme gotice, noĭ putem respunde că: Saşiĭ carĭ aŭ venit în acele ţinuturĭ pe la finea secoluluĭ al XII-lea saŭ începutul secoluluĭ al XIII lea, au aparţinut religiuneĭ catolice, eĭ aŭ fost mereu în contact cu imperiul cel mare german, şi ast-fel 'şĭ-au zidit bisericele în stilul gotic ce era pe acele timpurĭ în us [2]).

In Moldova însă religiunea era ortodoxă, împărţirea bisericeĭ catolice nu corespundea recerinţele ritualĭ ale bisericeĭ orientale. Din astă causă Romîniĭ, carĭ au ţinut mult la tot ce era tradiţional, cu greu ar fi putut accepta un stil nou ce era contra usuluĭ învechit. A trebuit să vină pe tronul Moldoveĭ

[1]) Astă împărţire o aflăm la bisericile vechĭ bizantine, aşa la biserica Sf. Ilie din Salonic (zidită la 1012).

[2]) Din ruinile carĭ esistă şi azĭ în Rodna, am putut constata că biserica a fost zidită în timpul de înflorire a stiluluĭ gotic, de óre-ce elementele architectonice sunt de cea maĭ perfectă curăţenie. Ea a fost prefăcută în ruine din partea Mongolilor la 1241 în 11 Martie. Resturile conservate sunt de la faţada vestică; partea ostică a bisericeĭ a trebuit să aparţină stiluluĭ romanic, de óre-ce sub altar a fost o criptă în care s'a aflat multe schelete de om. După o versiune auḑită de la Domnul Florian Porcius, partea ostică să fi fost rest de la un templu roman. — In tot casul nu ar strica cînd s'ar face săpăturĭ archeologice. Castrele romane şi urme de cultura Romanilor, s'a putut constata în partea nordică a Transilvanieĭ numaĭ pînă la Ciceul Cristiluluĭ.

un Domn ca Vasile Lupul, care să încerce maĭ întiĭ a introduce unele elemente gotice.

Dar cu puţin resultat, de óre-ce următoriĭ luĭ nu l'aŭ imitat.

In păretele vestic al antretuluĭ sunt două ferestre marĭ gotice fie-care din ele corespunde cu mijlocul cupoleĭ ce se ridică d'asupra lor. Iar d'asupra uşeĭ nordice încă se află o a treia feréstră gotică, care e ceva maĭ scurtă, de óre-ce e impedecată în lungimea eĭ de încadrarea uşeĭ. Ferestrele vestice sunt de 4.10 metri lungĭ şi 1.33 m. late, fie-care feréstră să împarte prin un stîlpişor de pétră în douĕ părţĭ egale. Feréstra d'asupra uşeĭ este aprópe un metru maĭ scurtă.

Cupolele actualĭ de la privdor sunt semisferice, împărţite prin opt cóste în opt cîmpurĭ triunghiularĭ. Este de notat, că păreţiĭ de la tindă, afară de cel ostic, au fost neteḑĭ, adecă fără nicĭ o împărţire architectonică orĭ podóbă plastică afară de brîul ornamental ce se află şi în interiorul bisericeĭ. Păretele ostic însă a fost înfrumseţat cu acele ornamente sculptate întocmaĭ ca la esteriorul bisericeĭ. Din acéstă decoraţiune încă putem constata (după cum vom vedea maĭ clar în capitolul al 4-lea) că tinda nu s'a considerat ca parte integrală din corpul bisericeĭ.

Intrarea din tindă în adevărata biserică este făcută în stil curat gotic. Păreţiĭ eĭ se îngusteḑă în lăuntru, aşa încît lăţimea uşeĭ abea este de 1,05 metr. Uşa este tot cea vechiă, ea e de lemn, iar spre partea din afară e obdusă cu o placă de fer preste care se încrucişeḑă cordele de fer. Spaţiurile quadrate carĭ se cîştigă prin astă încrucişare sunt înfrumseţate alternativ cu capurĭ ne bourĭ şi aquile cu douĕ capurĭ. Bourul care e marca Moldoveĭ pórtă în frunte o stea, iar preste córne o corónă.

Uşa e inquadrată jur împrejur cu douĕ cordele de cîte 0,06 m. dar între aceste cordele să află un spaţiu de 0,14 m. lat care e înfrumuseţat cu ornamente şi anume: în partea de-asupra şi de desubt a uşeĭ cum şi în cornurile eĭ, este un ornament frumos, care are o variaţiune interesantă, un joc ritmic de liniĭ curbe. De laturile longitudinalĭ ale uşeĭ sunt ornamente din remnul animalic, anume tot cîte doĭ leĭ faţă în faţă, carĭ stînd pre piciórele din dărept ţin pre cele dinnainte marca Moldoveĭ.

Intrînd în adevĕrata biserică, nu maĭ de cît observăm, că naia principală este înjumĕtăţită prin doĭ stîlpĭ octaedricĭ, despre a căror capitele cu ajutorul unor arcurĭ arabe se înalţă un părete despărţitor, ce servesce şi ca raḑim cupolelor, carĭ se înalţă în formă de turnurĭ. Partea a doua a aceşteĭ năĭ longitudinale e strătăiată de naia traversală. Preste spaţiul quadrat ce se cîştigă prin strătăearea acestor năĭ numit „quadratură“ se înalţă o cupolă în forma unuĭ turn care este întru tóte egală cupoleĭ ce e deasupra părţeĭ prime. Turnul deasupra quadratureĭ e înconjurat de treĭ nişĭ semicercualĭ, boltite cu semicupole dintre carĭ cea ostică este nişa altaruluĭ, cele-lalte douĕ sunt capetele năieĭ traversalĭ.

Prin astă descriere căpătăm o mică iconă despre interiorul bisericeĭ Treĭ Ierachĭ.

Dar sĕ studiăm maĭ de-a-mănuntul acest interior. In partea a bisericeĭ de cătră apus, adecă în distanţă de la intrare pînă la stîlpiĭ octaedricĭ avem un spaţiu aprópe quadrat. Partea asta. primă a bisericeĭ este menită pentru secsul femeiesc (gynaekonitis).

In păretele sudic, cum şi în cel nordic, observăm cîte douĕ nişĭ de o afundime de 0,85 m. Ele nu au formă semicercuală ci forma arcurilor arabe şi sunt înconjurate de douĕ rînduri de împletiturĭ, una esterióră şi alta interióră.

Fie-care din astă împletitură constă din cîte treĭ membre rotunde în formă de crăngĭ, carĭ se înalţă de pre nesce columne pigmee şi carĭ sunt înfrumseţate cu scuturĭ. Nişele sunt la baza lor de 2,7 m. late şi de 2,5 m. înalte.

Precum la catolicĭ ast fel şi la ortodoxĭ este în us ca ctitoriĭ şi bine-făcătoriĭ bisericeĭ să se inmormînteḑe în lăntrul eĭ. La catolicĭ adese orĭ locul unde este îngropat o persónă însemnată, este marcat prin un monument plastic, representînd pre persóna ce e acolo astrucată, s'aŭ sunt alte figurĭ plastice, carĭ au un sens alegoric La ortodoxĭ asta nu se întîmplă. Scim cum că plastica a fost şi este eschisă cu desăvĕrşire din sînul bisericeĭ, din astă causă ea nu avuse nicĭ un teren de desvoltare.

Principiĭ şi membriĭ familielor domnitóre, apoĭ capiĭ bisericeĭ şi ctitoriĭ eĭ s'au îngropat în bisericĭ. In Treĭ Ierachĭ aceste nişe au fost făcute pentru ca sub ele să se îngrópe Vasile Lupul cu familia luĭ, cea ce s'a şi îndeplinit.

La renovarea aceşteĭ bisericĭ din anu trecut s'aŭ aflat schileturĭ de om nu numaĭ sub aceste nişĭ, ci şi sub padimentul bisericeĭ. Inscripţiunĭ pentru aceste morminte, cu durere trebue sĕ spun, că nu sunt, dar cum că aŭ trebuit să fie, nu maĭ încape nicĭ o îndoială. Causa acestor regretabile perderĭ a fost călugărimea grecéscă, carea nu mult după Vasile Lupul a pus mîna şi pre acéstă mînăstire. Restauraţiunile, carĭ aŭ trebuit să se facă — de óre-ce ea arsese în maĭ multe rîndurĭ— aŭ depins de la marinimia grecilor străinĭ. E grozav când eştĭ silit a ascepta de la străinĭ pietate faţă de monumentele tale naţionale.

Cu ocasiunea restaurărilor s'aŭ delăturat fără milă hîrburile de marmoră, carĭ arĕtaŭ vecinicul locaş al acelor îngropaţĭ în Treĭ Ierarchi.

In aceste nişe nu aŭ fost statue portrete, saŭ alte statue alegorice, ci sicrie acoperite cu covóre de mĕtase, fără nicĭ o altă podóbă plastică.

Deasupra fie căreĭ nişĭ sĕ află cîte o feréstră, în total patru.

Păreţiĭ lor din lontru să lărgesc pînă la 1·45 metrĭ, ér înălţimea lor de 3·1 metrĭ. Adevĕrata feréstră în afară abea e de 1·9 metri înaltă şi numaĭ 0·7 m. lată Aceste ferestrĭ să închid cu un arc arab. Tot astă formă arcată, numaĭ ceva maĭ mare, o aŭ şi păreţiĭ din lontru aĭ ferestrelor.

Prin stîlpiĭ octaedricĭ, cum şi prin zidul ce să rădică d'asupra lor, privirea credincioşilor este înpedicată, de a pătrunde cu uşurătate în cea-laltă parte a bisericeĭ, adică spre altar. Stîlpiĭ sunt prea groşĭ, depărtarea între eĭ cum şi între păreţĭ este prea mică, prea neînsemnată. Dar astă împărţire este făcută după recerinţele ritualĭ, despărţind secsul femeiesc de cel bărbătesc.

Dacă ne înălţăm privirea în sus pre păreţĭ, observăm că în drept cu capitelul stîlpilor, chiar prin mijlocul ferestrelor să află o cordelă de ornamente lată de $0·33^{m}$. Astă cordelă orisontală încinge interiorul întregeĭ bisericĭ. Ea a fost colorată.

O altă cordelă maĭ lată cam de 0·5 metri să află deasupra ferestrelor. Ea încă încinge păreţiĭ internĭ aĭ bisericeĭ afară de nişa altaruluĭ. Ornamentul de la astă cordelă constă din nisce micĭ archivolte împletite pre columne pigmee, carĭ sunt asemenea împletite, el corespunde întru tóte cu ornamentul al 18-lea de la esteriorul aceşteĭ bisericĭ,

In spaţiul pentru femeĭ (gynae konitis) se află în fie-care corn cîte un postament de 1·8 metri. Despre acest postament sĕ rădică o împletitură de treĭ crăngĭ, preste a căror capĕt sunt unele lespeḑĭ orisontalĭ carĭ ţin locul capiteluluĭ.

Distanţa de la padiment pînă la un capitel este chiar aşa de mare ca lungimea acestuĭ spaţiŭ. Aceste capitele se împreună între olaltă prin împletiturĭ arcate, pre vîrfurile cărora sĕ înalţă cu aju-

torul celor patru pendentivurĭ primul tambur al cupoleĭ. Pre tambur în drept cu mijlocul fie-căruĭ părete de la gynaekonitis se află o consolă, în total patru, despre ele sĕ rădică patru arcurĭ ce sunt la mijloc maĭ grose. Despre aceste arcurĭ cu ajutorul altor patru pendentivurĭ se înalță al 2-lea tambur ce e înfrumusețat cu un cornice, despre care tot cu ajutorul unor console carĭ sunt în numĕr de opt, sĕ rădică alte opt arcurĭ maĭ micĭ.

Atât arcurile de la primul tambur, cît și cele de la al doilea, contribuesc la strimptarea spațiuluĭ și la forma lor patru laterală și octoedrică.— De pre al 2-lea tambur să înalță un cilindru ce e întrerupt prin patru ferestri cu arcurĭ arabe. Cilindrul sĕ închee cu o cupolă semisferică.

Dacă intrăm din spațiul pentru femeĭ în cel al bărbaților, observăm o împărțire architectonică maĭ avută decît cum am vĕzut pînă aci.

Un mic cornice desparte păreții nișelor de semicupolele lor. Eĭ înfrumusețéză și cel lalt rest al păreților din astă parte a bisericeĭ. Construcțiunea cupoleĭ este întru tóte ca a celeĭ prime; numaĭ cu o simplă modificațiune și anume: împletitura în formă de columne ce sĕ rădică în spațiul pentru femeĭ de pre postamente, aci e maĭ scurtă. Patru console țin locul acestor postamente.

Consolele vestice se află în distanță de 2·2 metri de la proiecțiunea stîlpilor octoedricĭ. Er consolele ostice sunt tot în acea distanță de la începutul nișeĭ altaruluĭ. Ele sunt așezate sub prima cordelă de ornamente, care după cum scim, fuge orizontal în tot interiorul bisericeĭ în drept cu mijlocul ferestrelor.

Combinațiunele architectonice sunt cele maĭ eclatante dovedĭ despre priceperea artistului și despre agerimea luĭ. Așa vedem cum spațiul dintre consolele vestice și păretele despărțitor, apoĭ cela dintre consolele ostice și începutul semicupoleĭ altaruluĭ, sunt boltite rotund. Și fiind-că astă boltă nu e maĭ mult de 2·2 metri lată, de aceea o putem considera ca o cingătóre puternică arcată. Păreții bisericeĭ de sub aceste cingătorĭ arcate, aŭ menirea lor rituală; așa în spațiul vestic în păretele nordic este așezată amvona, iar în păretele sudic este o nișă înaltă în care se află sicriul sînteĭ Paraschive. Tot aci în apropiere înaintea stîlpuluĭ octoedric sudic se află și tronul luĭ Vasile Lupul. — In spațiul ostic atît în păretele nordic, cît și în cel sudic sunt douĕ ușĭ micĭ afundate cu cîte o ferestruie. Aceste servesc pentru trebuințele curat rituale; și anume în nișa nordică preotul face jertfă, aci se pregătesce și sînta cumenicătură, în nișa sudică să țin cădelnițe, lumînărĭ și alte de acestea.

Dacă ne plimbăm privirea în întregul interior al bisericeĭ, atuncĭ numaĭ de cît observăm că păreții ferestrelor din spațiul pentru femeĭ 'șĭ lărgesc maĭ tare în lontru ca păreții ferestrelor de la cele treĭ nișe. Dacă le mĕsurăm aflăm că ultimele sunt numaĭ de 2·8^{m}. lungĭ și 1·2^{m}. late. Asta ne-o putem fórte ușor esplica, de óre-ce ferestrele din nișe aflîndu-se în un zid semicercual și fiind grupate în numĕr de treĭ, dacă ar fi maĭ largĭ ar conturba cu desăvîrșire armonia interioruluĭ. — Maĭ departe observăm că nișa altaruluĭ are o împărțire maĭ avută ca cele douĕ nișe. — Aci un stilobat comun semicercual înconjură interiorul nișeĭ altaruluĭ. El se înalță apróре cu un metru de la padimentul nișeĭ, care e cu vr'o 0·1^{m}. maĭ înalt de cît padimentul celeĭ-l-alte părțĭ a bisericeĭ. Fie-care ferestră este înconjurată de douĕ columne subțirĭ împletite, a căror baze sunt așezate pe stilobatul comun, iar capetele lor sunt în un drept cu creștele ascuțite ale arcurilor de la ferestre. Impletitura să continue și peste capetele, pînă ce ajunge la cornicele semicercualĭ al nișeĭ altaruluĭ de pe care începe a se ridica semicupola. Tot cîte douĕ columne, carĭ incadréză cîte o ferestră să împreună între sine prin o împletitură semicercuală, a căror capete se înalță de pe membrele ce servesc de capitele.

In fine maĭ observăm, că marginea nișeĭ altaruluĭ atît cea sudică cît și cea nordică este înfrumusețată cu o împletitură, care să ridică imediat de pe stilobatul comun fără ajutoruĭ vre uneĭ baze și să înalță pînă la cornicele eĭ. Acest cornice este cu vre-o 0·4 metri maĭ jos de cît cornicele celor douĕ nișe.

Pînă aci am descris împărțirea architectonică a interioruluĭ de la acéstă biserică. Dacă însă punem întrebarea cum a fost decorațiunea detailată internă, atuncĭ fără îndoială nu putem da un respuns lămurit. Ne cîștigăm însă o idee despre pompa și splendórea eĭ încă pe cînd trăia Vasile Lupul, dacă cetim scrierea archidiaconuluĭ Paul de Aleppo.

Macarie patriachul din Antiochia, ca mulțĭ alțĭ prelațĭ de pe acele timpurĭ, a făcut o călătorie prin Moldova și Muntenia spre Moscova între aniĭ 1650—60. După ce Turciĭ au ocupat imperiul bizantin, persecuțiunele contra creștinilor au fost marĭ. Ele au fost maĭ mult îndreptate contra cleruluĭ înalt, care trebuia adese-orĭ să ieie lumea în cap, pribegind pe la principiĭ ortodoxĭ și cerșind darurĭ ca ast-fel reintorșĭ cu banĭ să-șĭ cîștige de la autoritățile turcescĭ dreptul de a trăi neatacațĭ în patria lor.— Acest Macarie a fost însoțit de archidiaconul Paul de Aleppo un arab, care răpit de lucrurile nouĕ ce pînă atuncĭ nu le-a cunoscut, a descris călătoria lor prin aceste țĕrĭ, amintind și despre datinele, evenimentele de pre atuncĭ, și ca preot s'a ocupat mult de mănăstirele din țară, descriind architectura, pictura, cum și podóba lor plastică [1])

Iată în traducere cum Paul Aleppo închee descrierea acesteĭ bisericĭ: „In genere se póte zice că nicĭ în Moldova, nicĭ în Valachia, nicĭ în țara Cazacilor nu maĭ esistă o biserică ce i s'ar potrivi atît în ceea-ce privesce picturile, cît și ceea-ce privesce frumusețea eĭ architectonică, așa în cît coprinde mintea de mirare. Să o țină Dumnezeu în veciĭ vecilor. Amin".

Așa dar Paul de Aleppo care a călătorit prin țĕrile Dunăreĭ de jos, a recunoscut cum că biserica Treĭ Ierarchĭ este cel maĭ splendid monument de artă din tóte aceste țĕrĭ, nu numaĭ din punctul de vedere architectonic ci și din punctul de vedere pitoresc. Cum că interiorul avuse un aspect curat bizantin, ne putem convinge din modul decorațiunelor. Dar să combinăm aceea-ce s'a conservat pînă în zilele nóstre cu descrierea luĭ Aleppo.

Archivoltele din antret cum și împletiturile cele gróse care se înalță de pe postamente în formă de columne, apoĭ împletitura arcată ce să ridică de pe capitelele lor, cum și cele ce incadréză ferestrele nișeĭ altaruluĭ — tóte aceste aŭ fost înaurite. Părțile maĭ afundate eraŭ depinsă roș, iar cîmpul albastru. La capitelele împletiturelor se observă și colórea verde.

Prima cordelă, ce este în drept cu mijlocul ferestrelor și care înconjóră interiorul întregeĭ bisericĭ, constă din ornamente împletite. Aceste arabescurĭ asemene aŭ fost colorate și anume: masa totală era înaurită, dungile din lontru erau colorate roș iar cîmpul albastru. Aceste colorĭ, carĭ se numesc colorĭ fundamentale — pentru că din ele se derivă tóte cele-l-alte co-

[1]) Astă scriere a fost maĭ întîĭ tradusă de pre manuscript arab în limba engleză de **Belfour** sub titlul: The travels of Macarius Patriarch of Antioch; Londra 1844 în 4°. Belfour din nenorocire chiar Mănăstirea Treĭ Ierarchĭ nu o traduce sub cuvĕnt că descripțiunea tuturor bisericilor este tot cam acea (în realitate pentru că întîmpinase marĭ greutățĭ în traducerea terminilor technicĭ). Din englezesce o avem tradusă în Archiva istorică a Romanieĭ de B. P. Hajdeu tom. I pag. 59 etc. M. Gaster traduce restul referitor la Treĭ Ierarchĭ din arabesce în „Revista pentru istorie, archeologie și fisiologie" de Tocilescu an. 1883, vol. II, fasc. II, pag 415.

lorĭ —, jócă un rol fórte însemnat în ornamentele arabice, adică în arabescurĭ. Ele impresioneză magnific asupra sufletuluĭ privitoruluĭ. Arabescurile sunt nisce ornamente, carĭ constau din grănguțe și frunze fórte stilisate — adică fără ca să semene cu frunzele și crănguțele din natură — carĭ sunt împletite unele în altele.

Cea-l-altă cordelă, ce e d'asupra ferestrelor și care încinge încă interiorul bisericeĭ afară de nișa altaruluĭ, constă din micĭ archivolte Trunchiul acestor micĭ columne cum și arcurile lor sunt împletite ca nisce funiĭ. Ele erau înaurite iar spațiul dintre ele era albastru.

Cele-l-alte părțĭ din păreți eraŭ înfrumusețate — după cum zice archidiaconul Paul — cu multe icóne minunat lucrate.

Să vedem care sunt picturele principale pe care le amintesc cu atita laudă călătorul arab: El ne spune că antretul a fost boltit cu o boltă cruciată, pe cînd azĭ în realitate este reconstruit cu două micĭ cupole, și că în crescetul aceste bolte era icóna sînteĭ Treimĭ. Apoĭ ne spune, că d'asupra ușeĭ gotice prin care intrăm în adevărata biserică, a fost judecata din urmă, și turcĭ depinșĭ cu turbanele și célmalele lor. — De aci se vede că gróza și ura fața de turcĭ era atît de mare în cît, chiar și Vasile Lupul sub a căruĭ privighere s'au efectuat tóte aceste lucrări a consimțit în tăcere cu fantasia pictoruluĭ, care supune judecățiĭ din urmă pe inimiciĭ comunĭ pre turcĭ.

Ceĭ lalțĭ treĭ părețĭ din antret încă aŭ fost acoperițĭ cu picturĭ, dar Paul de Aleppo nu ne spune adevĕratele scene, ci sĕ îndestulesce cu unele generalitățĭ, așa: "chipurĭ de ómenĭ și de tóte creațiunile lumeĭ, incepînd de la om pînă la animal și féră sĕlbatice și păsĕrĭ și pomĭ și plante, tot lucrurĭ carĭ 'țĭ luaŭ vederile. Apoĭ tinerĭ și fete și mulțĭ ómenĭ carĭ mulțumesc luĭ Dumnezeŭ în sanctitatea luĭ cu tobe și psaltirĭ." Aceste tóte aŭ trebuit sĕ fie depinsă între ferestri și de asupra lor, părțile de zid de la ferestre în jos maĭ probabil că aŭ fost înfrumusețate — în tocmaĭ ca în alte bisericĭ românescĭ — cu figurĭ omenescĭ ce represenatŭ „pe boierĭ, pre judecătorĭ după rangul lor, totul făcut de aur și lazur." Aceste figurĭ nu aŭ putut fi altcum decât al fresco și cuvintele „de aur și lazur" sĕ póte esplica ast-fel că al lor cîmp a fost tare înaurit după datina bizantină.

Deasupra ușeĭ celeĭ vestice, Aleppo ne spune că eraŭ depinș ceĭ treĭ Ierachĭ. Asta nu putea fi decît în spațiul triungular ceĭ este deasupra praguluĭ superior al ușeĭ și între incadratura ei arcată

Dar să vedem cum descrie spațiul pentru femeĭ și decorațiunea luĭ „Ușa (vestică) este jur împrejur cioplită cu mare măiestrie, prin ușa acésta intri în nartică (adică în spațiul pentru femei); în zidurile eĭ să află nișe, unde sunt mormintele copiilor beiuluĭ și a femeiĭ sale Dómneĭ celeĭ dintâĭ. Pre aceste morminte sunt multe covóre de mĕtasă și serasir, și de asupra lor atîrnă candele de argint ce ard ziua și nóptea și sfeșnice și lumînărĭ de care. Aci sunt patru ferestri cu gratiĭ, cîte două într'un părete și portretul beiuluĭ și al neveste sale Dómneĭ celeĭ mórte de cărea am pomenit maĭ sus, căcĭ ea murise încă pînă cînd trăia el; apoĭ (portretele) celor treĭ copiĭ morțĭ unul după altul, în haine frumóse și pre capacurile lor era cîte o dungă de samur."

El ne spune maĭ departe că pre păretele vestic a narticeĭ în care să află ușa principală era depins Vasile Lupul ctitorul bisericeĭ, care ținea pre mînĭ icóna bisericeĭ Treĭ Ierarchĭ în miniatură, pre care eraŭ depinșĭ Vasile cel Mare, Ioan Chrisostomul și Grigore Teologul.

Vasile Lupul presintă astă biserică Mîntuitoruluĭ carele 'l binecuvêntă. Inprejurul lor eraŭ apostolĭ și maĭ mulțĭ îngerĭ. Din crescetul fie-căreĭ cupolă atîrnă în jos un candelabru mare, care era preste tot argintit lung de câte 16 coțĭ „un lucru care 'țĭ iea mintea; în interiorul luĭ este legat un feliu de pavilion."

Paul de Aleppo nu amintesce nimic de acea ce a fost depins în cupola spațiuluĭ pentru femeĭ, ci numaĭ, în ceea ce este deasupra quadratureĭ. El ne spune că în dînsa era icóna Mîntuitoruluĭ: apoĭ ast-fel continuă cu descrierea celeĭ-l-alte părțĭ a bisericeĭ; „De acolo (din spațiul pentru femeĭ) intri în chor prin doĭ stîlpĭ marĭ ciopliţĭ în formă de arborĭ verzĭ de fistichi, cioplițĭ din peatră verde prin carĭ sunt vine de aur de jos pînă sus.

Tronul beiului sĕ află în dosul stîlpuluĭ aceluĭ d'êntiĭ întors către resărit, după obiceĭ cu scărĭ la tron și cu un baldachin de asupra. Tronul este acoperit cu plăcĭ de aur minunat sĕpate. Interiorul luĭ este căptușit de tot cu roșu și treptele și podeala sunt acoperite cu postav roș. Deasupra baldachinuluĭ se află o cruce preste care este un trandafir cu totul de aur minunat lucrat. Și în dreapta tronuluĭ pomenit, în zidul despre sud, este o cupolă mare aĭ căreĭ stîlpĭ de marmoră albă sunt minunat cioplițĭ; Te sui pre trepte asemene de marmor alb; și în mijlocul eĭ stă un sicriu pre din afară și pre din năuntru căptușit cu roș și bătut cu cuie de argint, avênd asemenea o lăcotă minunată pre care ne-o deschiseră și noĭ ne-am închinat și am primit bine-cuvêntare de la móștele sânteĭ Paraschive...."

După ce face în cîteva cuvinte istoricul acesteĭ sînte, continuă „Deasupra eĭ atîrnă candele de argint și aur, și ard ziua și nóptea. Pre zidul bolteĭ e depins munca eĭ și cum s'a prestăvit (murit) și cum aŭ adus-o turciĭ pînă acolo (la Iașĭ) un lucru minunat căcĭ cînd aŭ adus-o episcopi aŭ fost cu dînșiĭ și un capugimbașă, pentru că sĕ măréscă fala și sĕ devie maĭ strălucită pentru acésta."

Ce să ține de cor (spațiul pentru bărbațĭ). Paul de Aleppo ne spune că are două nișĭ, una spre sud și alta spre nord și că în ele eraŭ strane „făcute din lemn de chiparos și de abanos, un lucru țarigrădean strungărite și săpate, și jețurile episcopilor staŭ în frunte." Apoĭ aflăm că în fie-care din aceste două nișĭ era un analogion, adecă o pupitră pre carĭ eraŭ cărțile de citire și cîntare. Acestea eraŭ fórte frumos lucrate din os de elefant și abanos și acoperite cu postav roș.

Inaintea catapitesmeĭ erau patru sfeșnice de aramă, diferite prin aspectul și forma lor; apoĭ alte două marĭ de argint. Asemenea este și „simbolul" [1]) compus din patru păturĭ (póte table) lucru minunat fără seamăn. Și icóna Domnuluĭ și a Maiceĭ Domnuluĭ și icóna celorĭ treĭ patriarchĭ și icóna sf-luĭ Nicolae turnate de aur și de argint.

De aci se vede că și pre la începutul seculuĭ al XVII era datină că icónele sfinților să se aducă sau să se verse în basreliefurĭ de argint saŭ de aur și numaĭ părțile nude adecă fața și mînile erau depinse cu culorĭ. In adevĕr asta este o datină fórte vechiă în arta bizantină și nu este după cum dice Lübke o invențiune ruséscă din secolul trecut, căcĭ atunci nicĭ Paul de Aleppo nu ar fi putut face amintere cu o sută de anĭ maĭ nainte. E drept că în seclul trecut ea a jucat o rolă maĭ

[1]) Episcdpul Melchisedec în opul sĕu „Notițe istorice și archeologice pag. 186, face următórea esplicare cuvîntuluĭ simbol: Terminul simbol este usitat precum se vede la arabĭ. La noĭ între obiectele sacre ce să află din naintea altaruluĭ nu este nicĭ unul cu acest nume. Eu cred că diaconul Pavel prin el înțelege iconostasul saŭ tetrapodul pe care stă icóna hramuluĭ saŭ a templuluĭ, care în óre-care privire este simbolul saŭ semnul distinctiv al bisericeĭ respective, adecă icóna sfîntuluĭ saŭ a sfinților cărora este dedicată biserica și la care să închină creștiniĭ cînd intră și cînd ies din biserică. In decomun aceste tetrapode saŭ iconostase să fac cu maĭ multă saŭ maĭ puțină artă, dar tot deauna să disting prin artă și podóbă.

însemnată în Rusia, căcĭ după consolidarea şi organisarea imperiuluĭ prin Petru cel Mare şi artele au început a lua un sbor şi a primi uu caracter maĭ mult naţional. Acésta maĭ bine să obsérvă în architectură.

Paul ue Aleppo nu amintesce nimic despre amvonă. Nu se póte presupune că ea pre atuncĭ să fi lipsit, ci el sau că nu aflase nimic de lăudat saŭ că din nebăgare de sémă a trecut'o cu vederea.

In fine el ast fel descrie nişa altaruluĭ: „sanctuarul (altarul) este de o frumuseţe şi eleganţă estra ordinară, şi arcadele cupoleĭ [1]) sunt diferite unele de altele şi acoperite cu plăcĭ de aur şi de argint. In faţă are 3 ferestri cu gratiĭ, şi stîlpĭ (adecă columne împletite) acoperiţĭ asemenea cu aur. Pre tavanul cupoleĭ (în realitate a semi-cupoleĭ) este icóna Maiceĭ Preceste̮ĭ. Icónele carĭ sĕ află în interiorul sanctuaruluĭ şi pre zidurile luĭ, sunt lucrate cu aur şi cu lazur şi nu să pot numĕra. Dinaintea uşeĭ sanctuaruluĭ este o candelă mare de argint."

Asta e descrierea călătoruluĭ arab cu referinţă la Treĭ Ierarchĭ, ea este pentru noĭ de cea maĭ mare însemnătate şi va servi ca bază la noul eĭ îmbrăcămînt ce i să va da.

Dacă urmărim cu atenţiuue astă descriere, afară de obiecţiunile făcute, maĭ putem constata că descripţiunea luĭ nu este suficientă pentru că nu amintesce totul. Aşa el nu ne spune dacă aŭ fost saŭ nu depinşĭ tamburiĭ, arcurile, cum şi cilindrul cupolelor; asemene cum aŭ fost înfrumuseţate mirele de la cor, fost-aŭ picturĭ saŭ chiar mosaicurĭ şi ce e maĭ mult, nu amintesce anumit despre catapetesmă saŭ despre tablourile ce eraŭ acolo.

Cu tóte aceste putem constata că păreţiĭ nu aŭ fost înfrumuseţaţĭ cu mosaicurĭ. După cum am vĕzut, în nartică, afară de cele patru portrete şi de icóna principală de asupra uşeĭ cărea represintă cum Vasile Lupul predă biserica Mîntuitorului, aŭ mai fost dupĕ Paul de Aleppo multe alte icóne minunat lucrate. Ceea ce însĕ nu ne spune archidiaconul putem cunósce din picturi le carĭ s'aŭ conservat în biserică pînă la restaurare. Aşa pre cele patru pendentivurĭ ale turnuluĭ deasupra coruluĭ aŭ fost depinşĭ, ca în ori ce biserică orientală cu cupolă, ceĭ patru evangeliscĭ cu simbolele lor. Afară de aceste picturĭ aŭ maĭ fost şi altele; cu ele ne vom ocupa în partea ultimă al acestuĭ tractat.

Considerînd dar nişele cu sicriile acoperite de covorĭ de mătase şi serassir cu candele şi sfeşnice de argint, portretele, icónele, candelabrele cele marĭ argintite, tronul cel magnific, cupola cu sicriul sînteĭ Paraschive, stranele, sfeşnicile şi candelele de la altar, apoĭ tetrapodul şi catapetesma de o frumseţă şi eleganţă încîntătóre, în fine decoraţiunea architectonică a interioruluĭ, împleriturile şi archivoltele în cea maĭ mare parte aurite, cordelele cu arabescurĭ aurite şi colorate albastru şi roş, apoĭ semicupolele altaruluĭ şi multe alte icóne, feerica lumină ce venea de la ferestri, suntem răpiţĭ de efectul magic ce ni se produce în imaginaţiunea nóstră la atîta podóbă şi artă orientală.

Acest joc armonios de colorĭ, acéstă abundanţă de aur şi argint, de icóne şi obiecte de artă, probéză în modul cel maĭ evident interesul ce 'l-a avut ilustrul principe romîn la ḑidirea şi înfrumuseţarea acestuĭ monument de artă!

El a fost, este, şi va rămînea în tóte timpurile fala epoceĭ luĭ, fala nóstră naţională!

S. Mureşianu

Professor de Istoria artelor şi estetica la şcóla de Bele Arte din Iaşĭ.

(va urma)

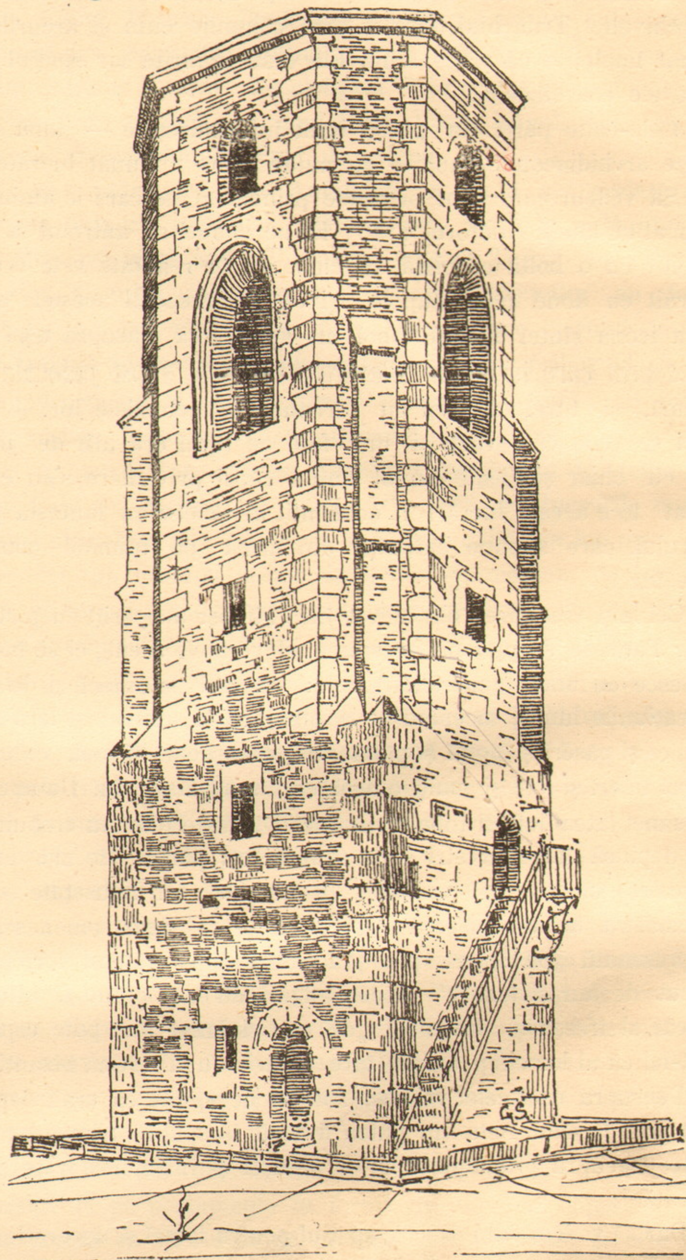
[1]) De sigur că sub arcade înţelege cóstele de la bolta semi-cupoleĭ.

CROCHIURI DE CALĂTORIE

Clopotniţa Bis. Sf. Ión din Piatra

Inălţată odată cu biserica la 7007 (1499) de Ştefan cel Mare W. W. precum arată inscripţiunea ce se află în partea stîngă deasupra scăreĭ.

Acéstă clopotniţă atît prin eleganţa proporţiunilor sale cît şi prin forma şi elementele sale architectonice aminteşte epoca clădirilor ogivale.

Clopotniţa bisericeĭ Sf. Ión din Piatra

Partea superióră de la începutul contraforturilor, saŭ maĭ bine zis, de la sprijenul ferestrelor marĭ, pînă la cornice, a fost restaurată cu multă iscusinţă de d. Inginer Gh. Belloianu. Regretăm d'inpreună cu maĭ mulţĭ eruditĭ, şi cu d-luĭ însuşĭ, că cetăţeniĭ din Piatra nu aŭ voit să renunţe la ideea nenorocită de a adăoga un foişor pentru pompierĭ deasupra clopotniţeĭ luĭ Stefan. Foişorul este atît de deosebit de restul edificiu că se cunóşte lesne că nu face parte dintr'însul şi trebue să sperăm că se vor lua mĕsură ca să dispară acest adaos.

Absida (altarul) bisericeĭ Sf. Ión din Piatra

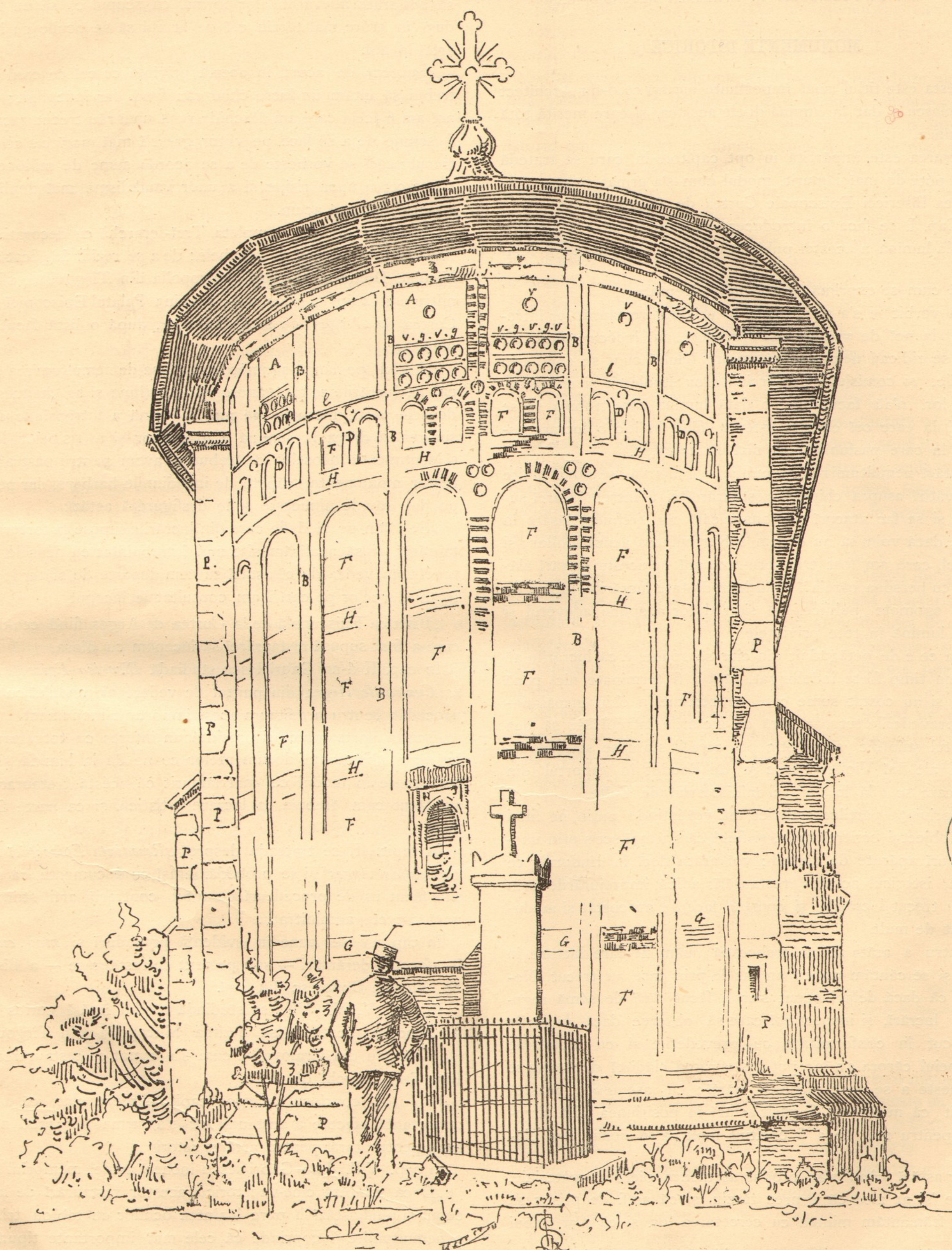
Biserica din Piatra, al căruĭ hram este Sf. Ión, a fost clădită probabil între 7005—7007 (1499) de Stefan cel Mare. Acest important monument este singurul credem, care n'a fost împodobit cu turlă d'asupra nartexuluĭ.

Absida (altarul) aceste̮ĭ bisericĭ, este unul din cele maĭ frumóse exemple ale architectureĭ nóstre din secolul al XV-lea, atît prin eleganţa proporţiunilor sale, cît şi prin iscusita combinaţiune a materialelor.

G. Sterian

Biserica Sf. IOAN din Piatra

ALTARUL

NOTIȚE. (A).—Părți restaurate.— (B) Pilastri de cărămidă smălțuită: verde și galben.— (D). Pilastri: roșiĭ și verḑĭ.— (F). Fundurile la firidele marĭ și micĭ eraŭ tencuite și de sigur odinióră zugrăvite à fresco cu picturĭ religióse, astă-ḑĭ însă, nu se găsește urme de picturĭ. — (G). Treĭ rîndurĭ de cărămiḑĭ roșiĭ. — (H). Treĭ rîndurĭ de cărămiḑĭ roșiĭ și verḑĭ alternate. — (P). Contraforturĭ (proptele) și soclurĭ de piatră. — (v g). Discurĭ de teracote smălțuite verḑĭ și galbene pe care sunt figurate subiecte heraldice. — (l). Un rînd de cărămiḑĭ roșiĭ.

MEMORIU

PENTRU

LUMINARGA PUBLICULUI IN AFACEREA RESTAURĂRILOR

DE

MONUMENTE ISTORICE [1])

Acésta este titlul uneĭ importante lucrărĭ ce d-nu Architect Gabrielescu a dat la lumină ḑilele acestea, și care merită tótă atențiunea.

Lucrarea este împărțită în opt capitole în care se tratéḑă cât se póte de maĭ lămurit, modul cum s'a urmat pentru restaurarea Bisericeĭ Episcopale Curtea de Argeș.

In Cap. I. se face o introducere în materie spre a justifica darea la lumină a aceste̦ĭ publicațiunĭ și a documentelor relative.

Iacă cum se exprimă, și cu multă dreptate:

„S'a vorbit și s'a scris multe în privința restaurărilor întreprinse la noĭ de vre-o cincĭ-spre-ḑece anĭ încóce; dese orĭ chiar se ridicau nemulțumirĭ asupra feluluĭ cum se conducéu lucrările, și comisiunile însărcinate cu studierea și cu cercetarea lor, n'aŭ facut nicĭ o dată lumina care trebuia să se facă și la care orĭ cine se aștéptă, fiind în joc o lucrare istorică în care pasiunile n'aŭ nicĭ un amestec.

„Astăzĭ nemulțumirea în public e generală, se aduc multe învinovățirĭ asupra chipuluĭ restaurăreĭ și a întrebuințăreĭ sumelor, și se fac atacurĭ personale carĭ nu trebuesc lăsate în tăcere, dacă voim să nu cădem sub greutatea acuzațiunilor; și eu unul, care am fost treĭ-spre-zece anĭ în aceste lucrărĭ alăturărĭ cu persóna căreia 'ĭ erau încredințate lucrările, înpins de aceste sgomote publice, mă simt dator a spune adevĕrul și a face lumină în tóte privințele.

„Cea ce e de netăgăduit din cîte se spune, e că lucrările aŭ durat un timp fórte îndelungat, fără a fi terminate nicĭ până astăzĭ, și au costat sume care au întrecut în chip înspăimîntător prevederile tuturor, fără ca lucrările întreprinse să dea resultatul științific și artistic pe care 'l stabilise sfaturile înțelepte ale luĭ Viollet-le-Duc și de Baudot în raportul din 1875, care se află în dosarul ministeruluĭ de Culte.

„In privința părților artistice mă voĭ întinde puțin, ne fiind acesta objectul scriereĭ mele, și fiind că s'a maĭ scris prin unele broșurĭ apărute de curînd; voĭ arăta decĭ în rîndurile ce urméză, istoricul acestor restaurărĭ, adică împrejurările prin care au trecut lucrările, și cum se face de au costat și au durat atât de mult.

„Pentru a arăta acésta trebue să luăm fie-care lucrare în parte, și sĕ căutăm an cu an fasele prin care au trecut. Neapărat că dacă dela început s'ar fi făcut dărĭ de sémă regulate de lucrărĭ, și inspecțiunĭ care să observe dacă lucrările s'au făcut în conformitate cu prevederile și cu încheerile pe temeiul cărora s'a început restaurarea clădireĭ după cum se obicĭnuește a se face într'alte părțĭ; cu asemenea măsurĭ negreșit că nu ne-am fi găsit astăzĭ în posițiunea falșă și rușinósă pentru noĭ, de a fi cheltuit mult ca să denaturăm clădirile.

„Dar astăzĭ când s'au produs asemenea pierderĭ materiale, orĭ cine 'șĭ ar zice că e prea târziu, și că ar fi de prisos să ne maĭ frământăm mintea cu cercetarea lor, și că n'ar trebui să ne ocupăm de cît cu partea artistică și cu studierea științifică a chipuluĭ cum s'au restaurat clădirile, adică: făcând cercetărĭ și desenurĭ de starea primitivă a monumentelor care să ne arate adevărata lor formă, cu scopul ca să nu fie indușĭ în eróre maĭ târziu ceĭ de ar voi să se ocupe cu istoria arteĭ la noĭ.

„Suntem de acord în acestă privință cu ceĭ ce cred că ar trebui să uităm un lucru chiar rău fiind dar indeplinit; și nu noĭ am fi aceia care am deschide rana unuĭ rău trecut, dacă n'ar fi semne de a se face pe viitor greșelĭ maĭ marĭ ca cele din trecut; căcĭ se vorbește de a se acorda sume de milióne pentru facerea unor risipe și a unor vandalisme maĭ deplîns de cît cele de pînă acum.

„E vorba de a se completa Treĭ-Ierarchiĭ cu decorațiunĭ de Alcazar și cu mobile de tinichele; de a se rezidi falșificât sfîntu Nicolae Domnesc din Iașĭ, Mitropolia din Tîrgoviște, sf. Dumitru din Craiova, și de a se termina Palatul Episcopieĭ de la Curtea de Argeș cu sume fabulóse, după o listă făcută din ochĭ.

„Astfel, pe lângă sgomotele produse de nemulțumirea publică, că lucrările se tărăgănesc cu intențiune și se cheltuește cu dênsele peste mĕsură; mĕ maĭ îndémnă a întreprinde desfășurarea și darea la lumină a greșelelor și a risipelor fătute, și sentimentul deosebit ce trebue să avem pentru păstrarea acestor monumente scăpate de invaḑiunile barbare, dar pe care un duh rău le nimicește și le desfiguréză astăzĭ:

„Se luăm pe rînd fie care din lucrările supuse la tortura restaurăreĭ, și să analisăm sistemul întrebuințat cu dênsele, și atuncĭ vom vedea de ce astăzĭ suntem departe de sfaturile înțelepte ale celor pe carĭ 'ĭ am consultat la început.

„Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș fiind cea d'întâi care a fost supusă restaurăreĭ să începem cu dînsa.

In cap. II d-nu Gabrielescu studiaḑă *Biserica Episcopală de la Curtea de Argeș*, din puntul de vedere al moduluĭ cum s'a procedat pentru a restaura acest important monument.

Acéstă parte a lucrări presintă un interes cu totul particular prin abundanța documentelor ce ne dă la lumină și din care reese în modul cel maĭ lămurit că acéstă restaurare nu s'a făcut cum trebuia ca lucrare artistică, și ca parte financiară.

In capit. III se trateaḑă despre *„Reședința Episcopieĭ de la Curtea de Argeș“* și se probéḑă, iarășĭ cu documente, că și aci s'a făcut us de procedeurĭ cu totul contrariĭ arti, științeĭ și uneĭ corecte adminitrați.

In cap. IV se pune în evidență procedurĭ și *maĭ curióse* în afacerea derămări — sub pretext de restaurare — a Biserici St. Nicolae Domnesc din Iașĭ.

In cap. V, VI, VII, se studiaḑă modul iarășĭ curios cum s'a procedat pentru a se derîma Mitropolia din Tîrgoviste, St. Dumitru din Craiova, și cum s'a urmat cu restaurarea St. Bis. Treĭ Erarchĭ din Iașĭ.

Din tot coprinsul acestor capitole reese clar, că acéstă importantă afacere a restaurărilor s'a urmat în mod nenorocit pentru țară, pentru artă și istorie

In cap. VIII, d-nu Gabrielescu inchee ast-fel memoriul sĕu:

„Dacă schițéză cine-va istoricul acestor restaurărĭ de la început și pînă astăzĭ 'ĭ pare înaintea ochilor un tablou trist, și o nemulțumire 'l coprinde că cele maĭ importante tipurĭ ale architectureĭ române ca Curtea de Argeș, Treĭ-Erarchiĭ, sf. Nicolae Domnesc, Mitropolia din Tîrgoviște și sf. Dumitru din Craiova, au fost unele alterate; ér altele distruse pînă la temelie.

---

[1] Acest important memoriŭ este datorat d-luĭ Achitect N. Gabrielescu, care în timp de 13 anĭ a fost inspector de restaurărĭ.

Lucrarea forméḑă un volum de 78 pagine în 8°, tipărit la Iașĭ în Tipografia P. C. Popovicĭ, 1890.

Doritoriĭ de a avea acest memoriu, se pot adressa d-luĭ Gabrielescu architect la Iașĭ, de unde 'l va opține gratuit.

„Dar óre nu e nimenĭ rĕspunzător de aceste neomeniĭ condamnate de artă și de știință? O clădire póte cineva a o sulemeni după voe? Se póte distruge un monument istoric, și nicĭ o voce sĕ nu protesteze contra uneĭ asemenea barbariĭ?

„Dar bine, în ce vremurĭ trăim?

„Am vĕḑut cum d. de Baudot ne a dat sfaturĭ conștiinciόse și adevărate pentru restaurarea Argeșuluĭ, și trimisul sĕu șterge cu buretele un raport care trebuia să'ĭ servéscă de evanghelie, și se oferă a ne batjocori monumentul, făcând lucrurĭ condamnate de știință și de artă. Am vĕzut jaful și exploatarea cu casele Episcopieĭ de la Argeș, care de la 480,009 se sue la 1,200,000. Dar distrugerea a treĭ monumente pentru a le reface! Ce nume odios ar merita acéstă barbarie? Dacă în lume s'ar ști ce facem, tóte societățile arheologice din Europa s'ar ridica contra nóstră.

„Cine nu vede că aci e o exploatare nedemnă, e o înjosire a arteĭ, că aci e speculațiunea unuĭ duh rău, care pentru un interes personal ne distruge și ne șterge cele maĭ frumóse paginĭ ale arteĭ române? Căcĭ, distrugându-se clădirea, se șterge o mărturie a timpuluĭ care a produs-o; căcĭ, prin reproducerea eĭ se falșifică adevĕrul; și pentru că aurul care se respândește astăzĭ, nu e probă, de gust și de știință!

„Oare n'avem alt ceva de făcut de cât să ne batem joc de aceste sacre móște a timpilor trecuțĭ?

„S'a făcut apel la consiliele unor reputațiunĭ câștigate prin muncă și știință, și astăzĭ ne lăsăm a fi amețițĭ de un om, căruia 'ĭ lipsește probitatea arteĭ.

„Să se întrebe reputațiunile Francieĭ, și ale Italieĭ dacă avem dreptul a dărîma o clădire veche, a face acte pe care nicĭ barbariĭ nu le comitéu? Să se întrebe ómeniĭ conștiincioșĭ de știință, dacă putem înlocui un monument care există cu o reproducție, care e o plagiatură pentru artă și o povară pentru pungă? Să se întrebe dacă putem mîzgăli interiorul uneĭ bisericĭ, un interior care are o semnificație, o valóre scumpă pentru istoria arteĭ, pe cuvîntul ca să fie maĭ strălucit de cît exteriorul clădireĭ?

„*Și plănuitorul acestor infamiĭ archeologice cînd e prins în laț, dă din colț în colț, spuind că d-niĭ Orăscu, Odobescu, Berindeĭ, Burelli și alțiĭ, a căror necompetență în acéstă privință n'ar putea fi pusă la îndoială.* (?) *sunt maĭ pricepuțĭ ca d-niĭ Viollet-le-Duc și de Baudot în restaurărĭ de monumente istorice.*

„Dar către cine se adreséză cînd spune aceste enormitățĭ? Avem o deosebită stimă pentru bărbați noștri din comisia de la 1874, dar credem că nu vom fi desmințițĭ spuind că d-lor n'au avut nicĭ odată pretenția de a trece înaintaa d-luĭ Viollet-le-Duc în materie de restaurărĭ!

„Persónele importante din țară cu care am avut conversațiunĭ în acéstă privință, fără excepțiune de culóre politică, 'și dau bine seamă de reaua stare a acestor lucrurĭ. Cu toțiĭ deplâng desfigurarea și distrugerea clădirilor nóstre, și regretă sacrificiele zadarnice făcute de stat. După un timp îndelungat dacă 'mĭ pot da cuvĕntul meu, în aceste lucrărĭ. rog pe cei de la guvern; căcĭ de la dênșii atârnă îndreptarea, sĕ nu risipească în vînt pentru rușinea țăreĭ, două milióne și jumătate pe care fără nicĭ un studiu se pregătesc a le cere de la camere.

„Măsurile pentru restaurarea unuĭ monument, nicĭ în țările unde arta și clădirile sunt cunoscute, nu se iau *cu mare viteză* ca la noĭ. Să pășim înțeleptește și sistematic cel puțin în lucrările de știință, unde nimic nu ne deosebește, și lesne vom vedea că noĭ luăm lucrurile pe dos; pentru că restaurarea monumentelor e o consecință a studiuluĭ istorieĭ arteĭ, dar nu un mijloc de a o falsifica, după cum se face la noĭ. Se avem grijă de a nu ne atinge de o clădire, înainte de a studia bine și îndelung chipul restaurăreĭ, cu privire la partea istorică și artistică a architectureĭ nóstre dacă vrem să nu facem *vandalisme de Stat*; căcĭ în starea de astăzĭ, un monument care a avut nenorocirea să fie supus la tortura restaurăreĭ, remâne transfigurat, dacă a scăpat să nu fie dărămat.

„Distrugerea unuĭ monument istoric e o nelegiuire nereparabilă, pentru că de dênsul se légă amintirĭ scumpe. Astăḑĭ lumea a ajuns la un cult pentru păstrarea a tot ce intereséză istoria omenireĭ. Orĭ ce object vechiŭ, fie cât de mic, se studiéză și se păstrează în adevĕrata sa formă, pentru a servi veșnic ca mărturie. Cuĭ 'i ar maĭ trece astăzĭ prin gând, a arunca în foc un document istoric scris, pentru că ar fi vechiŭ și stricat?— Și cu tóte acestea monumentele la noĭ dispar pe neștiute; din nepăsarea nóstră se duc în chaosul uităreĭ, plânse de câțĭ-va prietenĭ. Clădirile vechĭ sunt pagine adevĕrate din istoria neamuluĭ. De ce să le ștergem din mijlocul nostru? De ce sĕ le schimbăm la față? Ele trebuesc păstrate, cu sfințenie în forma și în culóroa lor, pentru că ne represintă caracterul veaculuĭ care le a produs:

„Prieteniĭ monumentelor sunt puținĭ la noĭ, sperăm însă că guvernul și camerile, acum când sunt încunoștiințate și aŭ icóna adevĕrată în afacerea restaurărilor, vor lua mĕsurĭ de îndreptare, și se vor grăbi a face legea pe care de mult o cerem pentru păstrarea monumentelor istorice, acesta fiind singurul mijloc ca sacrificiele statuluĭ să fie reale, și în acelașĭ timp sĕ se pótă studia istoria artei la noĭ.

„Inainte de a termina, eer indulgența persónelor din țară cărora le-aș fi adus vre o displăcere cu această mărturisire neașteptată, și le rog să creadă că numaĭ în dorința de a scăpa clădirile de o sórtă rea, am întreprins desfășurarea și darea lă lumină a unor lucrurĭ, pe care n'aș fi voit nicĭ odată a le spune.

Sfătuim cu tot dinadinsul pe toțĭ ceĭ iubitorĭ de artă sĕ citéscă cu atențiune lucrarea d-luĭ Gabrielescu, și se vor convinge prin ei inșile de modu trist cum de *cincĭ-spre-ḑece anĭ* se speculeaḑă țara sub pretext de a se face restaurărĭ.

CONSTRUCȚIUNĬ RURALE

(Urmare)

Arta de a adăposti pe om, animale și recolte cu simplicitate, soliditate și economie, este primul problem de deslegat in știința de la țară.
(Francois de Neufchateaux)

Despre zidăriĭ

Pentru a ridica o clădire orĭ cît de mică, este nevoe să se țeasă între ele diversele materiale pietróse, naturale saŭ artificiale cu ajutorul unuĭ mortar óre-care și sub o formă regulată. Resultatul acesteĭ țesăturĭ se chiamă *zidărie*.

După felul materialelor și modul de a le țese între ele, zidăriile iaŭ diferite numirĭ. Ast-fel avem:

a) *Zidărie de beton;*
b) *Zidărie de piatră;*
c) *Zidărie de cărămidă;*
d) *Zidăriĭ mixte.*

a) Zidărie de beton

Sub acéstă numire se înțelege o amestecătură de petriș de

rîŭ, de grópă saŭ piatră fărîmată, cu un mortar hydraulic óre care saŭ de ciment.

Petrișul saŭ piatra fărîmată trebue să n'aibă maĭ mult de 5. c. m. diametru și curățit, prin spălare, de tóte materiele pămîntóse.

Mortarul se prepară separat, ca orĭ ce mortar obicinuit.

Pentru a prepara betonul, se întinde pe o arie de scîndurĭ petrișul necesar, iar mortarul se pune în mijloc, dupe care se amestecă împreună, pînă ce fie-care bóbă de petriș este acoperită cu mortar. Ast-fel preparat se întrebuințéză la facerea zidăriĭ.

Cînd mortarul e de ciment, atuncĭ trebue ca petrișul se fie maĭ mărunt (3 c/m cel mult) și întrebuințarea imediată.

Betonul preparat cu mortar de ciment ia numirea specială de *beton de ciment*.

Spre a face o bună zidărie de beton, trebuește ca amestecăturile să fie bine proporționate.

In general se cere 50—55% în volum, mortar cînd întrebuințăm petriș; iar pentru petre sfărîmate pînă la 75%.

Mortarul făcut din 1 pulbere de var cu 1½ nisip, în volum.

Dupe destinația ce trebue să aibă betonul, se fabricéză și amestecătura.

Iacă treĭ amestecăturĭ probate ca bune, carĭ daŭ un metru cub de beton.

Beton gras; 0,m.c.54 mortar de var hydraulic și 0,m.c.76 petre sfărîmate. Acest beton este bun pentru reservoriĭ, fundurĭ de gîrle artificiale și alte lucrărĭ de felul acesta, carĭ se cere a resista la presiunĭ marĭ.

Beton ordinar; 0,m.c.50 de mortar și 0,m.c.85 petre sfărîmate. Acest beton este bun pentru zidăriĭ în apă, pavage, etc.

Beton slab; 0,m.c.40 mortar și 0,m.c.95 piatră fărîmată saŭ petriș. Acest beton e bun în general pentru fondațiĭ de clădirĭ.

Afară de aceste proporțiunĭ, constructori pot face și altele, după cum vor judeca maĭ favorabil.

Intrebuințarea betonuluĭ la construcțiunĭ rurale este de mare folos, maĭ cu sémă în localitățile de munte saŭ pe póle unde petrișul și varul hydraulic se găsesce cu înlesnire.

Cu beton se póte face nu numaĭ fondațiĭ, dar chiar întréga clădire. Ast-fel d-nu Em. Protopopescu-Pake, a ḑidit la Urlațĭ și la Conțeștĭ, două importante proprietățĭ ale d-sale, tóte dependințele numaĭ în beton, și tóte clădirile ast-fel făcute sînt escelinte ca construcție și de o eftinătate remarcabilă.

Lucrările în beton, aŭ făcut progres enorm în streinătate, unde a ajuns să facă lucrările cele maĭ delicate cu el, precum statuĭ, podurĭ, bolțĭ, și chiar case întregĭ.

La noĭ, afară de exemplul d-luĭ Protopopescu-Pache, n'avem altul, ca lucrarea de beton cu var hydraulic.

Ca lucrare de beton de ciment avem în Bucureștĭ una din cele maĭ importante aplicațiĭ, făcută la clădirea Bănciĭ Naționale, sub direcția d-luĭ inginer N. Cerchez, unde întreg subsolul este ḑidit în beton de ciment, lucrare fórte reușită.

De asemenea la construcția Docurilor, d-nu inginer A. Saligny, a facut o briliantă aplicație a betonuluĭ de ciment la construcția silosurilor, lucrare de o mare valóre technică, și asupra căreia vom reveni în mod special maĭ tîrziŭ.

b) Zidărie de piatră

Sub acéstă numire înțelegem lucrarea făcută din blocurĭ de piatră legate cu un mortar óre care. Dupe cum piatra este întrebuințată în stare brută saŭ cioplită, și ḑidăria se chiamă de piatră brută saŭ de piatră cioplită.

Pentru construcțiunĭ rurale, maĭ în general, zidăria de piatră brută este aplicabilă, căcĭ este maĭ eftină și maĭ la îndemîna lucrătorilor de la țară. Cea cu piatră cioplită este maĭ de lucs și cere lucrătorĭ maĭ abilĭ, cea ce face ca și prețul se mărește.

Mortarul se prepară ca pentru orĭ-ce zidărie, numaĭ în general este bine să se observe ca nisipul se fie maĭ grăunțos și pietrele bine spălate.

Mortarul de var hydraulic este de preferit, căcĭ face maĭ bună legătură cu piatra.

c) Zidăria de cărămidă

Se numește ast-fel orĭ-ce lucrare făcută din cărămiḑĭ de orĭ ce gen, cu un mortar óre-care. După felul lucrăriĭ, dupe felul cărămidi saŭ după felul mortaruluĭ, și zidăria acésta ia diferite numirĭ speciale. Ast-fel avem : zidărie de cărămidă cu mortar de var alb, hydraulic, ciment; zidărie de : cărămidă ordinară, de mașină, presată, malaxasă, de basalt, găurită, etc.; zidărie de cărămidă în bolțĭ, subsolurĭ, căptușelĭ, pardoselĭ, etc.

Mortarurile se prepară în condițiunile obicinuite, și cărămida se cere a fi bine arsă și de o formă regulată.

d) Zidărie mixtă

Se numește orĭ-ce lucrare făcută din combinația împreună a celor treĭ felurĭ de zidăriĭ arătate maĭ sus. Ast-fel putem să avem : zidărie mixtă de beton și piatră, saŭ de piatră și cărămidă, saŭ de piatră brută și piatră cioplită, etc.

Zidăriele mixte nu sunt favorabile la construcțiunĭ rurale, din causă că costă maĭ scump, cerînd lucrătorĭ maĭ abilĭ și materiale maĭ alese. Ele sînt însă fórte decorative și pot fi întrebuințate cu folos în orașe saŭ la țară pentru acele lucrărĭ carĭ aŭ un rol de a decora un parc saŭ o parte pitorescă a uneĭ proprietățĭ.

La capitolul, ***Modul de executare al diferitelor părțĭ de clădire***, vom arăta pe larg, cum trebue sĕ se execute fie-care fel de zidărie, dupe felul de lucrare ce avem de făcut.

(Va urma).

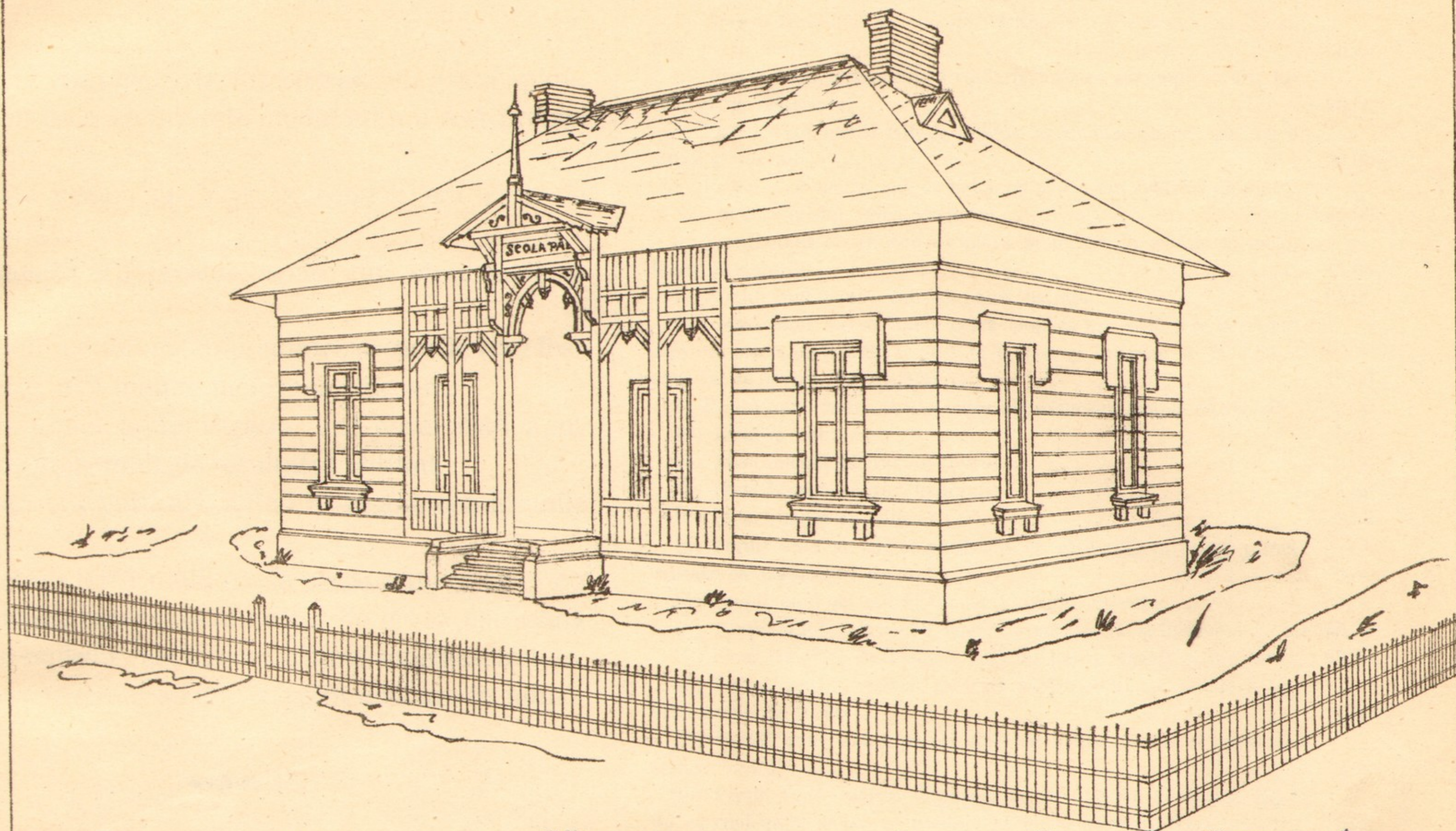
ȘCÓLA RURALĂ „PĔUCESCU"

Școla, a căreĭ înfățișare și plan o dăm aci alĕturat, s'a clădit în anul 1889 în comuna SăceniĬ din Județul Teleorman, cu cheltuiala d-luĭ Grigore Pĕucescu, actual Ministru al Agriculturei, Industriĭ, Comerciuluĭ și Domenielor, după proectul d-luĭ architect și inginer I. Socolescu.

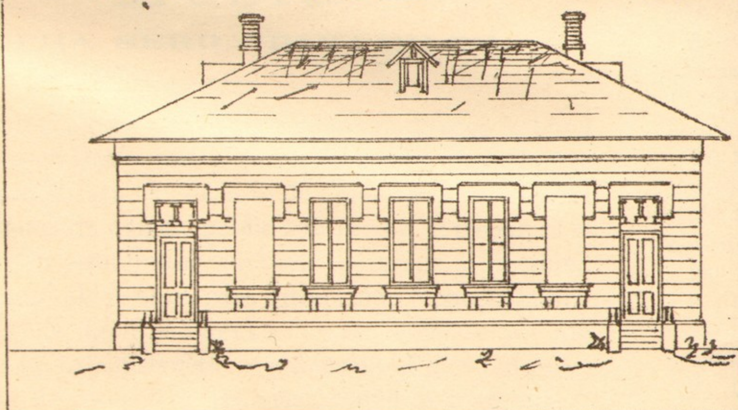
Clădirea s'a lucrat cu temeliĭ de beton cu var hydraulic, zidirea de soclurĭ cu cărămidă aleasă și cu mortar tot de var hydraulic, ear în sus cu cărămidă și var alb. — Cărămida s'a fabricat în localitate chiar.—Lemnăria s'a adus de la Roșiori-de-Vede, cea de brad, și de la Plopi cea de stejar, ear tâmplăria de la Bucureștĭ. Dușumelele de stejar.—Tencuelile simple cu var alb.—Invelitorile cu șindrilă bătută pe șése.

In aste condițiunĭ și de mărimea ce se vede în desemnul alĕturat, acest local a costat aprópe 7000 leĭ, și coprinde o sală vastă, patru classe, și patru camere pentru serviciŭ cu uă tindă spațiósă.

Scoala rurala „Peucescu" comuna Săceni Teleorman

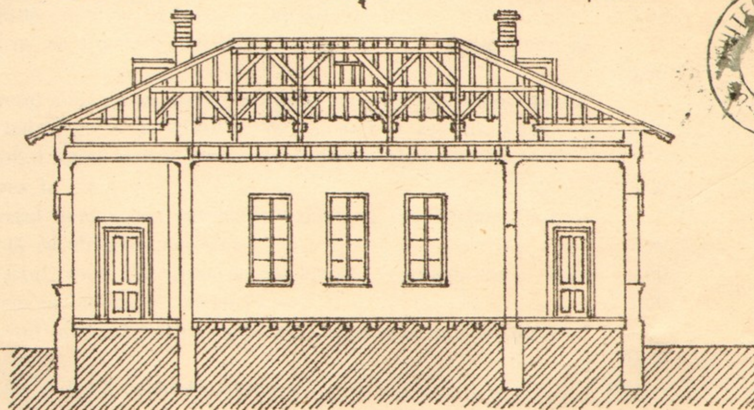

Vedere in perspectiv

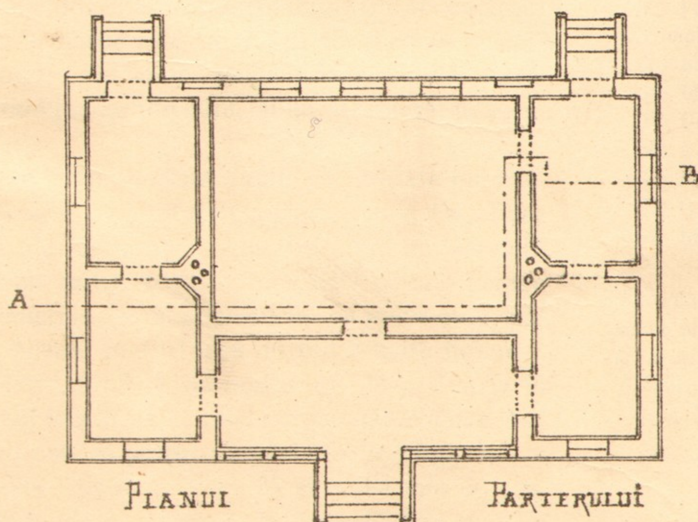
Fața principala

Fațada spre răsarit

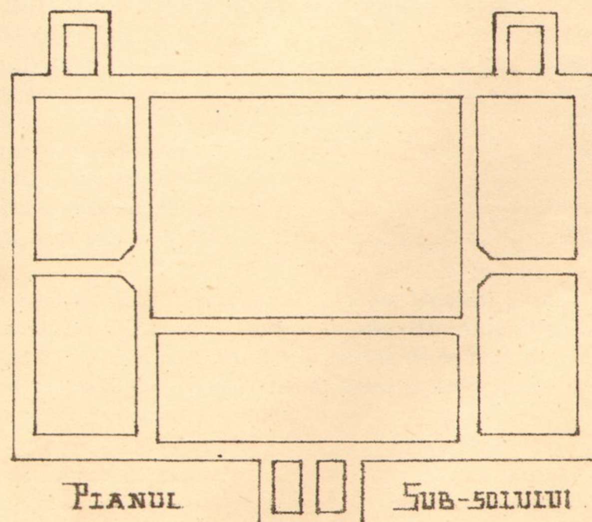

Fața laterală

Secția A.B.

Planul Parterului

Planul Sub-solului

Scara 0,01 și 0,05

I. Socolescu Arhitect

CONCURSUL INTERNAȚIONAL

PENTRU

Facerea proectuluĭ clădiriĭ administrațiiĭ Căilor ferate Române

—

In No. 1 al *Analelor Architectureĭ*, am arătat părerile nóstre, în ceea ce privește modul cum a fost propus acest concurs.

Ziua fixată pentru predarea proectelor, era ziua de 8 (20) Februarie.

S'aŭ presentat 13 proecte, venite din streinătate și din țară.

Nu știm din ce anume împrejurărĭ, proectele n'aŭ fost de loc expuse, nicĭ înainte nicĭ dupe judecare.

Pe cît știm, nicĭ administrația, nicĭ juriul n'aŭ avut să se felicite prea mult de resultatul obținut.

Consecința era naturală, avînd în vedere condițiunile concursuluĭ.

Noĭ regretăm fórte mult, că se perde banĭ și timp cu cu ast-fel de concursurĭ care nu fac de cît să mărească numĕrul exemplelor rele în contra unuĭ escelinte sistem.

Sperăm să revenim asupra acestuĭ concurs în numĕrul viitor.

STUDIU

ASUPRA SERII PREȚURILOR

—

Lucrările publice cum și cele particulare aŭ de scop îmbunătățirea stăriĭ sociale ale uneĭ națiunĭ. Spre a se putea ajunge acest scop în mod rațional, nu este de ajuns recunóșterea utilitățiĭ uneĭ clădirĭ de domen public saŭ privat, ci trebue să se aibă în vedere în primul rang mijlócele materiale și combinațiunile financiare ale aceluia care întreprinde o construcțiune óre-care. In prima linie se impune dar atît cunoștința materialelor ce intră în construcție, combinația și întrebuințarea lor, cum prețurile respective ale acestor diferite materiale.

Colónele uneĭ reviste nu permit descripția amănunțită a materialelor constructive, nicĭ combinația și întrebuințarea lor, ceea ce ne ar conduce la formarea unuĭ tratat cu totul special; scopul ce urmărim este de a fixa în limitele posibiluluĭ, prețurile unitare ale materialelor indispensabile, întrebuințate în diferitele județe din țară, și cu deosebire în capitalele acestor județe.

Fiind-că de cît-va timp construcțiunile de utilitate publică, cum și cele particulare, aŭ început a lua o mare desvoltare în diferitele părțĭ ale țăreĭ, am credut că aduc un serviciŭ real grupînd într'un cadru restrîns, prețurile usitate pentru materialele constructive, cum și prețurile pe metri cubĭ, pătrațĭ, liniarĭ etc. Aceste prețurĭ însă nu pot fi luate în considerație de cît relativ, fiind-că de multe orĭ ele pot varia în același an și aceiașĭ localitate în mod surprindător chiar. Așa s'a vĕdut în Bucureștĭ că prețul varuluĭ alb de Tîrgoviște a variat în aceiașĭ epocă de lucru între 35 și 80 leĭ mia de oca. Acest lucru depinde de o mulțime de împrejurărĭ, cum de exemplu numĕrul construcțiunilor din o localitate în aceiașĭ campanie de lucru, mijlócele de transporturĭ, modul de fabricație și exploatare etc.

Incepem seria nóstră cu județul Mehedințĭ

	Leĭ B.
1) Prețul unuĭ metru cub săpătură de pămînt	0,60
2) Transportul unuĭ m. cub de pămînt la uă distanță medie de 200 metri, costă	0,40
3) Prețul unuĭ metru cub de didărie cu var alb cuprins atit lucrul cît și materialul	26,00
4) Prețul unuĭ metru cub de didărie în fundamente cu spărturĭ de stîncĭ și var alb	22,00
5) Prețul unuĭ metru cub de beton cu petriș saŭ spărturĭ de piatră și var hydraulic din valea Prahoveĭ	25,00
6) Prețul unuĭ metru cub cu pétră în formă de mosaic la soclu, lucru și material	45,00
7) Prețul unuĭ metru cub de pétră lucrată	85,00
8) Prețul unuĭ metru liniar pétră cioplită pre șase fețe și avênd grosime medie de la 0,20 c. pînă la 0,30 c. și lungime de la 0,50 c. pînă la un metru, cu aședatul eĭ	15,00
9) Prețul unuĭ metru patrat tencuială exterióră simplă cu var alb	2,00
10) Idem la cornice	5,00
11) Idem simplă cu var hydraulic	3,00
12) Idem bogată cu var hydraulic	6,00
13) Idem simplă cu ciment	3,50
14) Prețul unuĭ m. pătrat pardoselă cu cărămidă în dungĭ prima calitate cu materialul necesar	3,50
15) Prețul unuĭ m. pătrat tencuelĭ simple interióre	1,50
16) Prețul unuĭ metru cub lemnărie echarisată și încheiată la loc	85,22
17) Idem lemnărie de stejar cioplit în patru muchiĭ și încheată	95,00
18) Prețul unuĭ m. pătrat astărélă acoperișuluĭ cu scîndurĭ de brad gróse de 0,025	1,50
19) Prețul unuĭ metru pătrat șipcĭ cu trestie, sîrmă și cuele necesare	2,00
20) Prețul metru pătrat dușumele de brad gróse de 0,05 m. fățuite cu rindéua, încheiate și aședate cu cuele necesare (fără grindĭ)	6,00
21) Prețul unuĭ metru pătrat acoperiș cu tablă de fer No. 12 majă văpsită cu uleiu, încheiată și aședată la loc	3,00
22) Idem cu tinichea albă bună nemțéscă, fără văpsea lucru și material	3,50
23) Prețul unuĭ metru pătrat acoperiș cu șindrilă de brad bătută pe treĭ rindurĭ gróse de 0,004 m. cu cue lațĭ și aședată la loc	2,20
24) Prețul unuĭ metru pătrat acoperiș cu țiglă cu lațe, cue și aședarea la loc	3,00
25) Prețul unuĭ metru curent de șghiaburĭ sau burlane de tinichea dublă cu cîrligele necesare	2,50
26) Prețul unuĭ chilogram de fer lucrat în piróne, cue și scóbe	0,60
27) Idem în bulóne și șurupurĭ	1,50
28) Prețul uneĭ ușĭ într'un canat cu ferăria necesară și culoratul în uleiŭ	70,00
29) Idem în două canaturĭ, complect	100,—
30) Prețul uneĭ ferestre duble de brad cu ferăria și culoratul în uleiŭ. Mărimea 1m. p. 2m.	65,00
31) Idem de 1,50 pînă la 3 m. înălțime	105,00
32) Prețul uneĭ sobe în 2 stîlpĭ de did românéscă cu tacîmurile eĭ, complect de alamă	60,00
33) Idem cu 3 stîlpĭ	80 00
34) Idem cu 4 stîlpĭ	100,00
35) Una mie cărămidă costă	35,00
36) Un metru cub nisip costă	2,00
37) Idem petrișiŭ dat la ciur	7,00
38) O mie chilograme var alb costă	45,00
39) Idem var hydraulic	56,00

NOTA. — Cărămida, nisipul și petrișul sunt din localitate; bradul se aduce din Austro-Ungaria; țiglele asemenea se aduc din Austro-Ungaria; se fabrică însă și în localitate. Varul alb provine de la Baea de aramă și Bresnița, cel hydraulic din valea Prahoveĭ. Pétra se aduce de la Bresnița și Bachna după proprietatea statuluĭ.

(Va urma)

Al. Săvulescu

„AMICUL FAMILIEI“

DESPRE

ANALELE ARHITECTUREI ŞI ALE ARTELOR CU CARI SE LEAGĂ

Pretutindenĭ revista nóstră a găsit, chiar de la apariţiunea eĭ, o privire simpatică. Ast-fel *Amicul Familieĭ*, valorosul ḑiar enciclopedic-literar, ilustrat, ce apare la Gherla (Sz.-ujvar), în Transilvania, sub redacţia d-luĭ N. F. Negruţiu, şi care a intrat în al XIV an al existenţeĭ sale, publică în No. 5, de la 1 Marte, st. n., într'o cronică: *Din viaţa de Bucureştĭ*, următórele :

„Cu începutul anuluĭ o nouă publicaţiune specială periodică şi-a făcut apariţiunea. Acésta este *Analele Arhitectureĭ şi ale Artelor cu cari se légă*, revistă mensulă publicată sub direcţiunea d-luĭ I. N. Socolescu, arhitect şi inginer. Primul numĕr pe care l'am primit, este fórte elegant şi variat. Printre diferiţiĭ articolĭ ce ocupă cele 20 pagine în 4⁰ mare, pe două colóne, însemnăm cu deosebire pe cele relative la monumentele nóstre, şi e de regretat că articolul asupra Turnuluĭ-Golieĭ se mărgineşte numaĭ la o descriere succinte a exterioruluĭ, făr'a insista maĭ pe larg asupra istoriculuĭ, şi evenimentelor ce sunt legate de el [1].

„In cea ce priveşte partea artistică, revista ne ofere, afară de ilustraţiunile ce însoţesc descrierea Turnuluĭ-Golieĭ intercalate în text, o reproducţiune xilografică, afară de text, după statua vigurosuluĭ nostru sculptor Valbudea: *Invingătorul*, executată de d. Iuliŭ Pop, un distins xilograf.

„*Analele Arhitectureĭ* venind la timp a lupta în contra părăsireĭ în care zac tóte monumentele nóstre naţionale, şi fiind menite a arăta în acelaş timp forţele de cari dispunem în acéstă ramură şi de carĭ — recunóscem cu mîndrie — trebue să se ţină sémă, le urăm isbîndă şi viaţă îndelungată.

„Ingrijirea ce acest prin numĕr dovedeşte că se pune atît în ce privesce partea materială, cît şi în ce privesce partea intelectuală, dă urărilor nóstre tótă siguranţa realisăreĭ.“

Ne grăbim a mulţumi valorosuluĭ nostru confrate şi a'ĭ trimite în schimb aceleaşĭ urărĭ de isbîndă şi viaţă îndelungată.

DIRECŢIUNEA.

SUCCES

La concursul internaţional pentru întocmirea proectuluĭ clădirĭ administrăţiĭ căilor ferate române, aflăm cu plăcere că confratele nostru d. F. Xenopol a obţinut premiul al 3-lea.

Felicităm cu dragă inimă pe confratele nostru pentru succesul, bine meritat, ce a avut la un concurs aşea de important, şi 'ĭ urăm maĭ mult pentru viitor.

[1] S'a reservat a se face acésta într'unul din numerile următóre.

Nota Redacţieĭ.

POSTURI DE ARCHITECŢI

Primăria Urbeĭ Huşĭ

Primăria urbeĭ Huşĭ, aduce la cunoştinţa ómenilor specialĭ, architecţĭ şi inginerĭ, că postul de şef al serviciuluĭ technic este vacant.

Doritoriĭ de a ocupa acest post, vor adresa cererile la cancelaria comuneĭ.

Onorariul ce se oferă este de 300 leĭ lunar.

***

Primăria Urbeĭ Tecuciŭ

Primăria urbeĭ Tecuciŭ, aduce la cunoscinţa ómenilor specialĭ, architecţĭ şi inginerĭ, că postul de şef al serviciuluĭ technic este vacant.

Doritoriĭ de a ocupa acest post, vor adresa cererile la cancelaria comuneĭ.

Onorariul ce se oferă este 300 leĭ şi 10 leĭ cheltuelĭ pe fiecare lună.

EPITROPIA SF. SPIRIDON DIN IAŞI

Se publică, că se va ţine licitaţie la 9 Aprilie anul curent orele 4 p. m. în localul Epitropieĭ Caseĭ Ospitalelor Sf. Spiridon din Iaşĭ pentru darea în întreprindere a construireĭ uneĭ părţĭ din Spitalul din Galaţĭ în valóre de 87,209 leĭ, 83 banĭ.

Licitaţiunea se va ţine prin oferte sigilate, conform legeĭ Comptabilităţeĭ Generale a Statuluĭ ; şi concurenţiĭ spre a fi admişĭ la licitaţiune vor trebui să depună odată cu oferta şi recipisa Casieriei Epitropieĭ, pentru garanţia provizorie de 5% din valórea devizuluĭ lucrăreĭ.

Dispoziţiunele cuprinse în articolele 40—57 din legea Comptabilităţeĭ generale a Statuluĭ sunt obligatoriĭ pentru ţinerea licitaţieĭ.

Planul, devizele şi caetele de sarcinĭ şi condiţiile generale pentru lucrărĭ, se pot vedea în tóte ḑilele de lucru de la orele 3—5 p. m. în biuroul Arhitectuluĭ Epitropieĭ.

AVIS

Administraţia „Analelor Architectureĭ“

In urma unuĭ arangiament intervenit între administraţia nóstră şi diverse imprimeriĭ şi librăriĭ importante din Paris, facem cunoscut că abonaţiĭ noştri pot avea orĭ-ce tratat special **cu preţul dupe catalog** fără nicĭ un adaos pentru transport, ambalagiŭ etc

Cererile vor fi adresate direct la administraţia nóstră.

*

Se face cunoscut că în atelierul nostru se póte executa orĭ ce lucrărĭ de fototipie, fotolitografie, zincografie, xilografie, cu tótă îngrijirea artistică dorită. Se efectuiază şi numaĭ clişeurile, în zinc, aramă şi lem.

Orĭ-ce lucrare de architectură şi inginerie se póte reproduce în orĭ-ce numĕr de exemplare.

Pentru preţurĭ şi explicaţiĭ, a se adresa la administraţia nóstră.

*

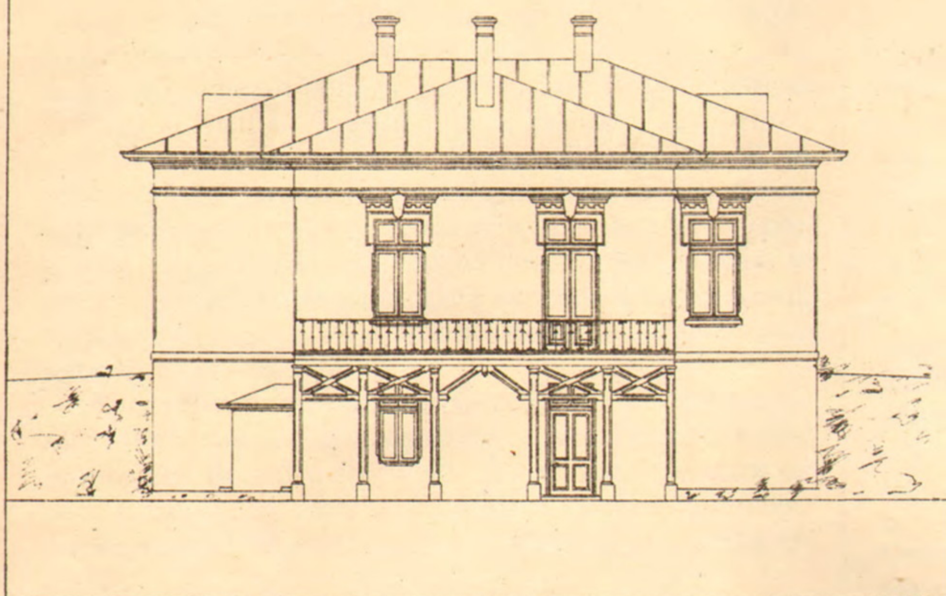
Din causa abundanţiĭ materieĭ suntem nevoiţĭ a lăsa pentru numĕrul viitor al *Analelor* maĭ multe importante articole artistice şi technice.

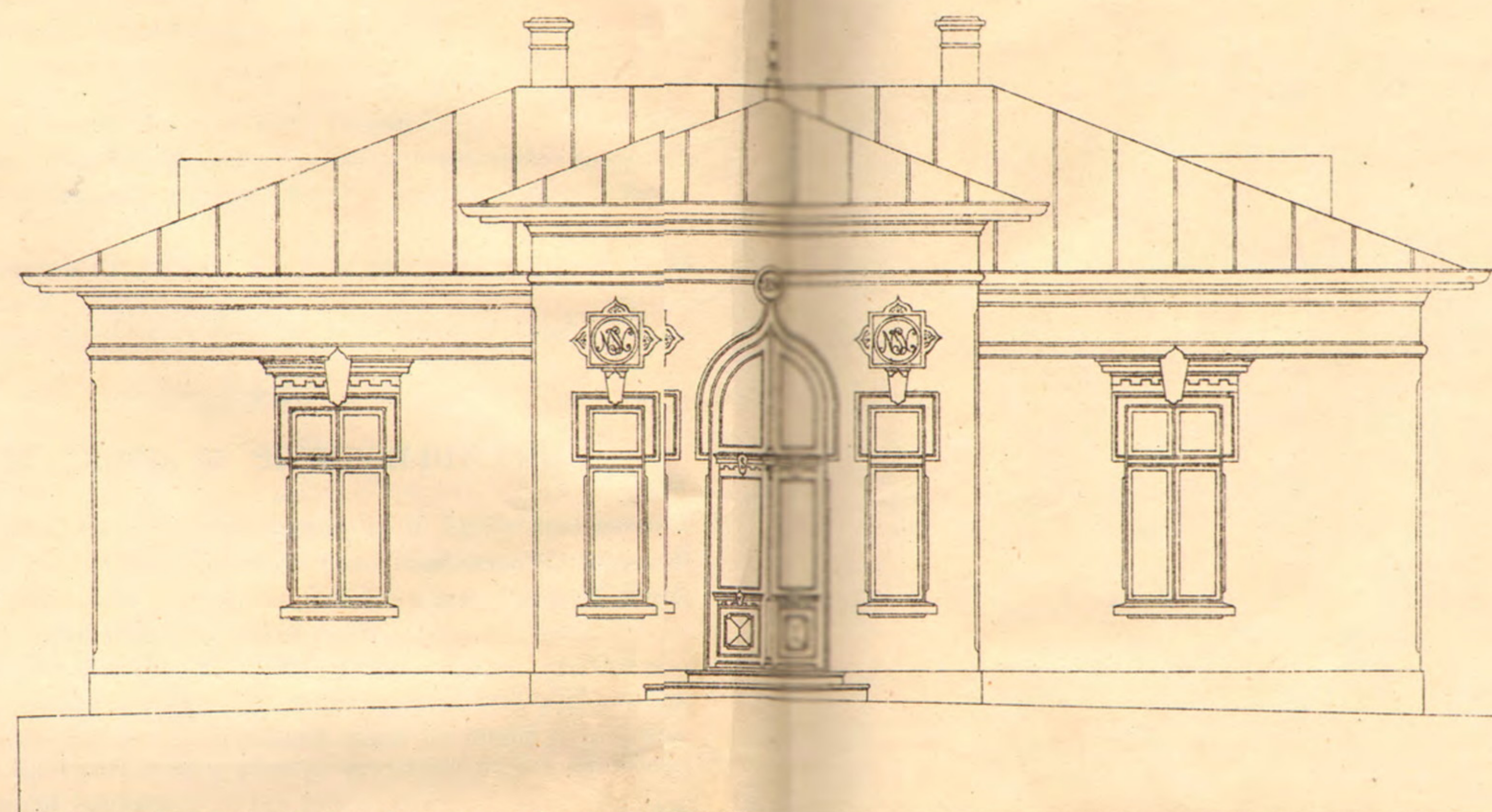
Nº 6.

Scoala Normala Din Cassa Directorului Vassile Lupu Iassi

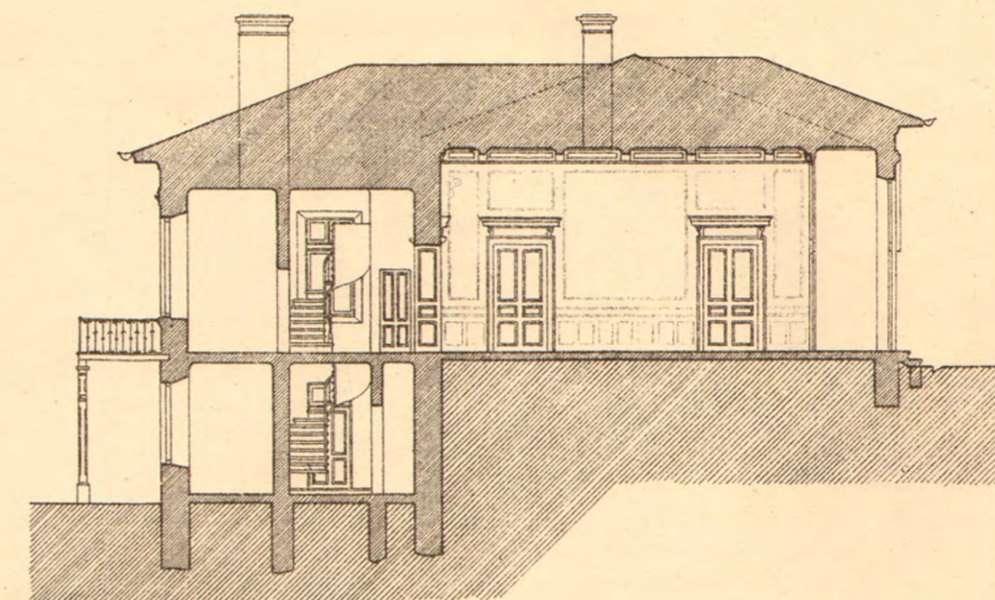
Fatatada Principala

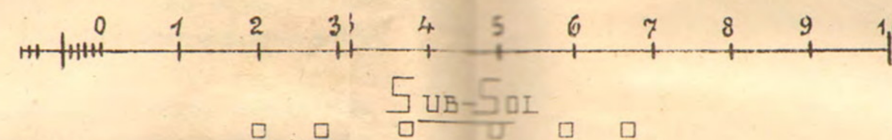
Fatada Secundara

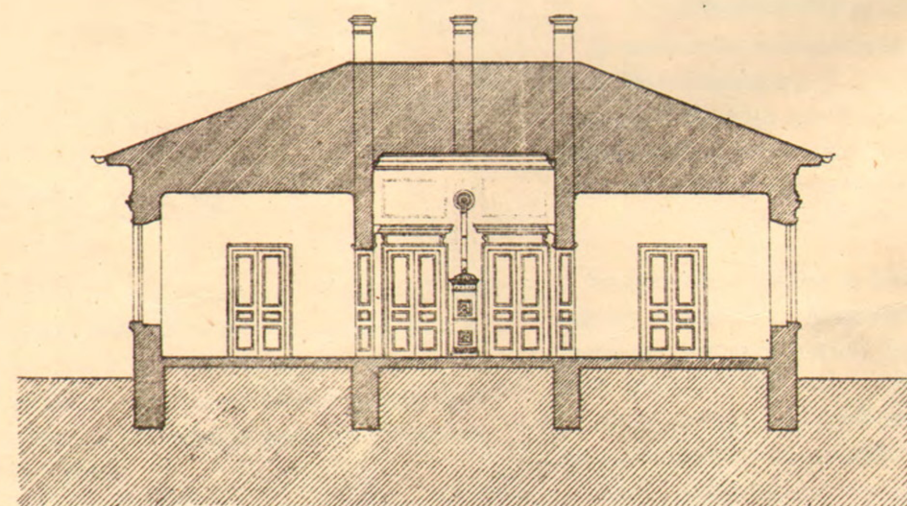

Sectia AB

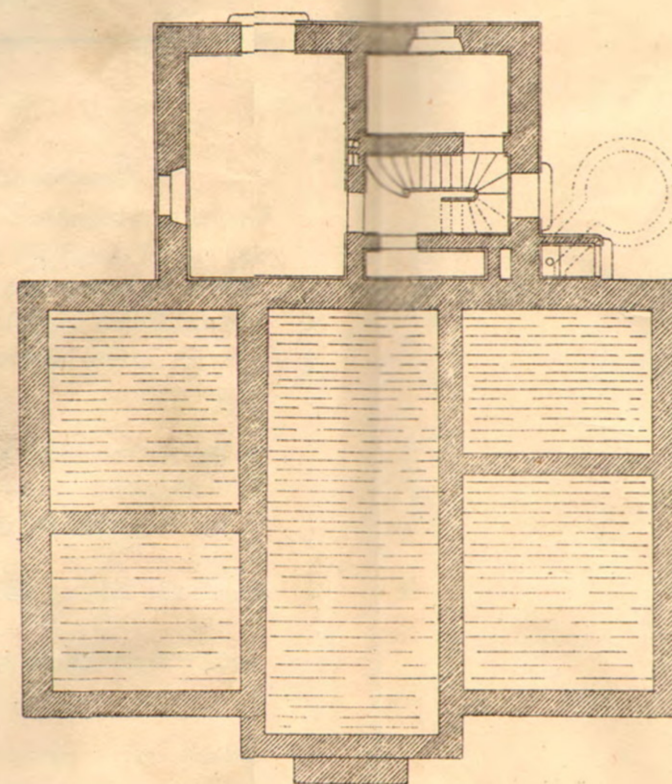

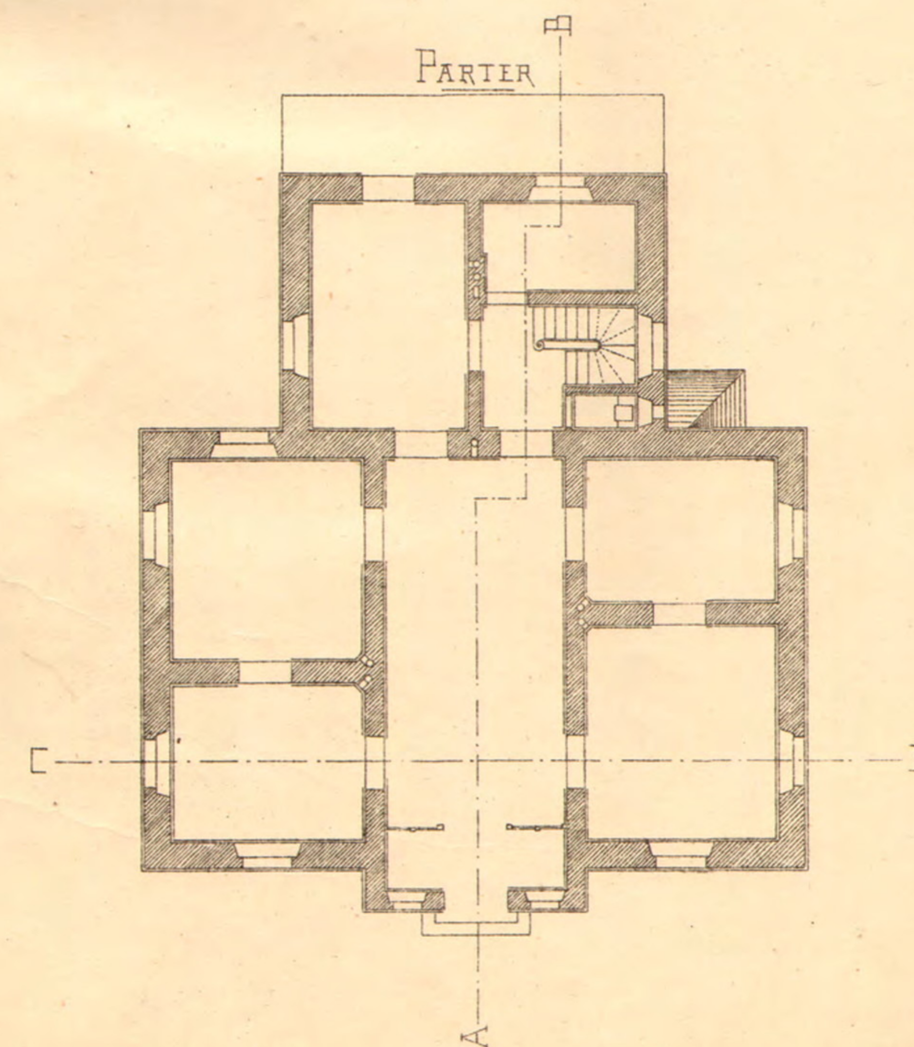
Sectia C.D.

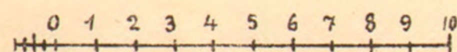

Sub-Sol

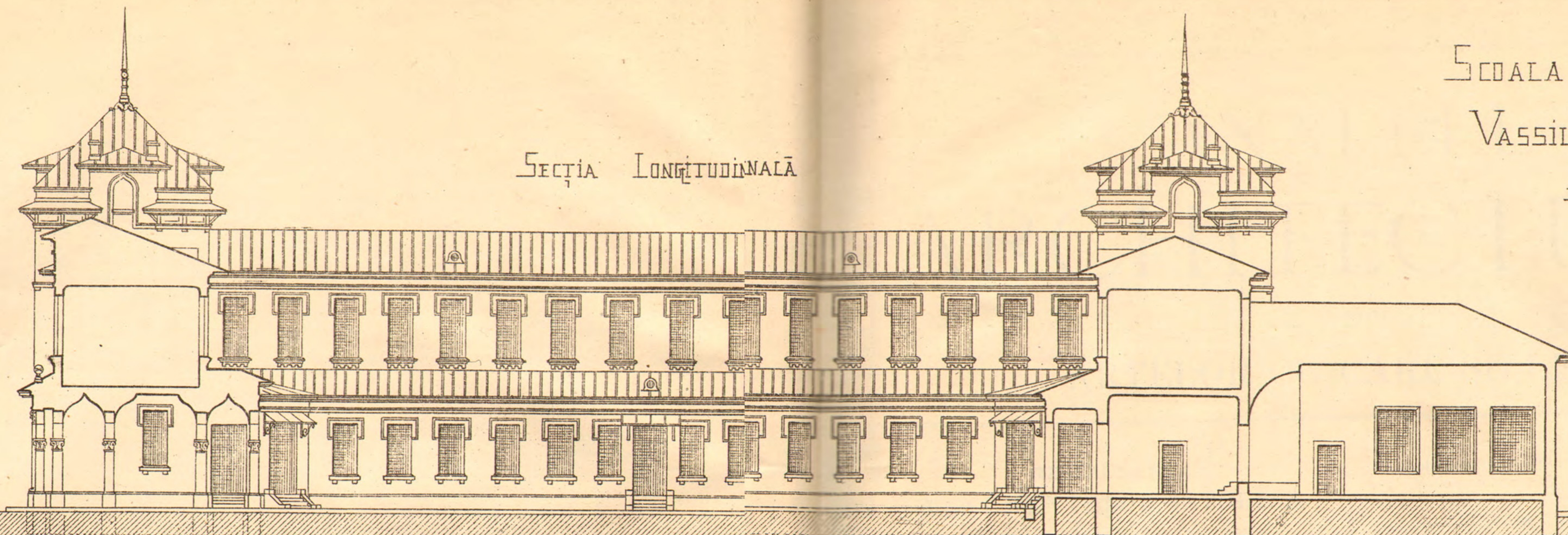
Parter

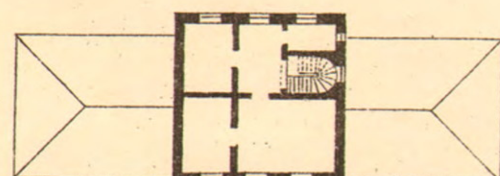
Proectată și executată de I. N. Socolescu architect și inginer

Scoala Normala Vassile Lupu din Iassi

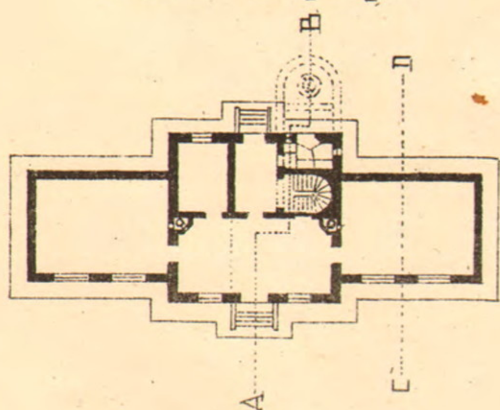
Scoala primară rurală de aplicație

Planul Etagiului

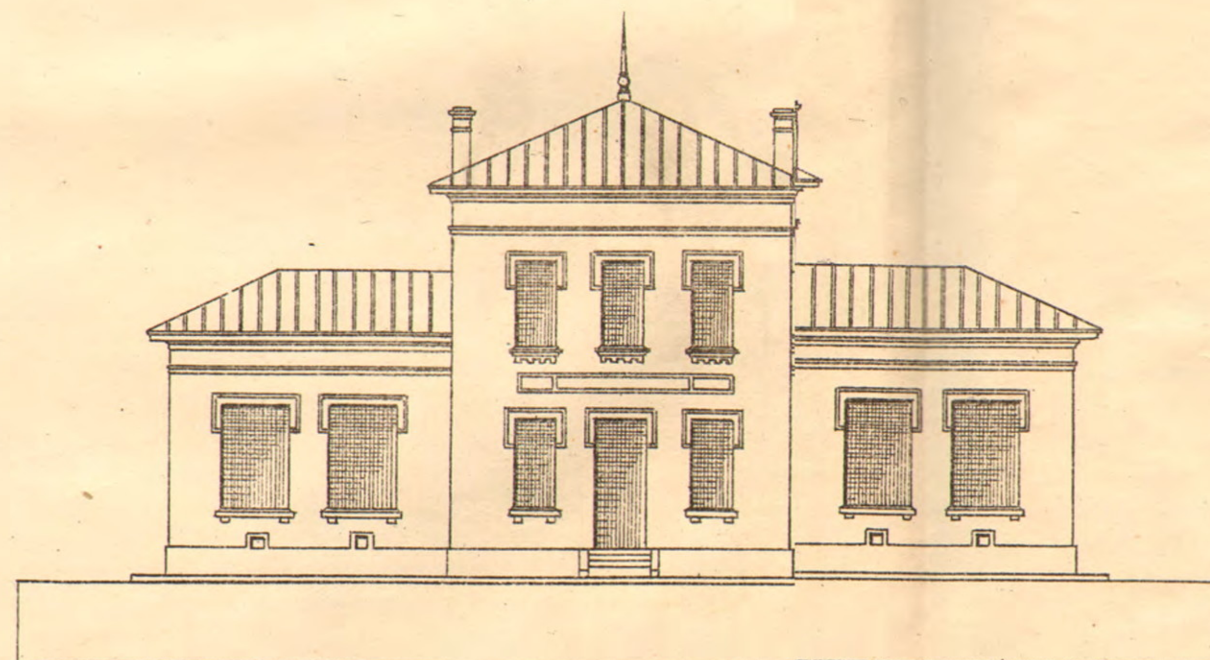

[Scara 0,0025]

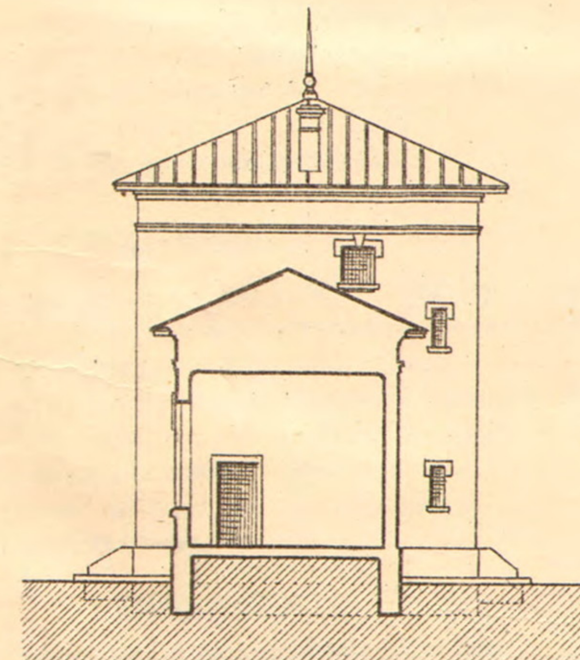
Planul Parterului

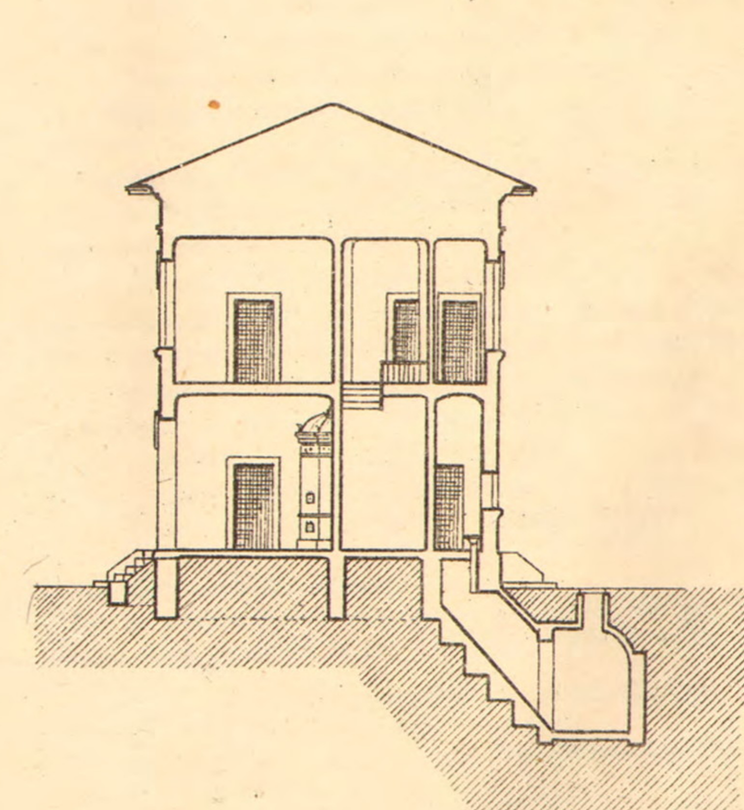
Fațada Principală

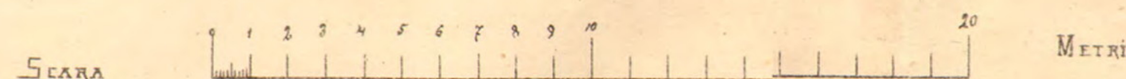

Secția CD

Secția AB

Proectată și executată de I. N. Socolescu architect și inginer